

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการประเมินผลโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนบ้านชุมแสง
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาของ เขต 2 ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจาก
เอกสาร แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางพื้นฐานในการกำหนดกรอบแนวคิด
ซึ่งมีรายละเอียดที่สรุปได้ ดังนี้

1. หลักการแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลโครงการ
 - 1.1 ความหมายของโครงการ
 - 1.2 ความหมายของการประเมินผลโครงการ
 - 1.3 ความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินผลโครงการ
 - 1.4 ประเภทของรูปแบบการประเมินผลโครงการ
 - 1.5 ทฤษฎีและโมเดลการประเมิน
 - 1.6 รูปแบบแนวคิด หลักการและโมเดลของการประเมิน
2. ความหมาย ความสำคัญและประโยชน์ของการอ่าน
 - 2.1 ความหมายของการอ่าน
 - 2.2 ความสำคัญและประโยชน์ของการอ่าน
 - 2.3 ปัญหาและสาเหตุของคนไทยที่ไม่มีนิสัยรักการอ่าน
 - 2.4 ความหมายของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน
 - 2.5 ความมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน
 - 2.6 รูปแบบของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน
 - 2.7 องค์การที่มีบทบาทในการสร้างนิสัยรักการอ่าน
 - 2.8 โครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่าน
 - 2.9 การประเมินผลโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่าน
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักการแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลโครงการ

1. ความหมายของโครงการ

มีผู้ให้คำนิยามของคำว่าโครงการไว้อย่างหลากหลาย ได้แก่

รัตนะ บัวสนธ์ (2540, หน้า 4) ได้ให้ความหมายของโครงการไว้ว่า คือ ส่วนย่อยหนึ่งของแผนงาน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม ทรัพยากรในการดำเนินงานและระยะเวลาดำเนินงาน เพื่อบรรลุเป้าหมาย/ วัตถุประสงค์ของโครงการนั้น

สมคิด พรหมจู้ (2542, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของโครงการไว้ว่า คือกลุ่มของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันและแต่ละกิจกรรมมีเป้าหมายเดียวกัน มีเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของงานและมักจะเป็นงานพิเศษ ต่างจากงานประจำ โครงการจะประกอบด้วยงานและกิจกรรม

สุวิมล ศิริภานันท์ (2545, หน้า 17) ได้ให้ความหมายของโครงการไว้ว่า คือ แผนย่อยที่เป็นแผนปฏิบัติการและถูกจัดทำขึ้นในลักษณะเป็นรูปธรรม มีความชัดเจนในระดับที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้

เยาวดี รามชัยกุล วิบูลย์ศรี (2546, หน้า 79) ได้ให้ความหมายของโครงการไว้ว่า คือ งานหรือส่วนหนึ่งของงานที่ต้องกระทำให้สำเร็จตามเป้าหมายภายในระยะเวลาและงบประมาณที่กำหนดไว้ โดยให้สอดคล้องกับข้อกำหนดอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย

จากความหมายของโครงการดังกล่าว สรุปได้ว่า โครงการ คือ แผนงานหรือกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องที่ต้องใช้ทรัพยากรในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ภายในระยะเวลาที่กำหนด

2. ความหมายของการประเมินผลโครงการ

ความหมายของการประเมินผลโครงการมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ไว้ มีดังนี้

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2540 , หน้า 1) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลโครงการไว้ว่า คือ กระบวนการให้ข้อมูลย้อนกลับซึ่งสามารถนำมาใช้ในการปรับปรุงดำเนินงานโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นทำให้ทราบจุดเด่นจุดด้อยของโครงการ และทราบว่าโครงการได้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายเพียงใด และที่สำคัญช่วยให้ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการได้ทั้งปัจจุบันและอนาคต

รัตนะ บัวสนธ์ (2540, หน้า 9) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลโครงการไว้ว่า คือ กระบวนการรวบรวมเกี่ยวกับโครงการ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเทียบเกณฑ์แล้วตัดสินใจให้คุณค่าต่อข้อมูลหรือโครงการดังกล่าว

สมชาย ศุภวงศ์เดช (2542, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลโครงการไว้ว่า คือ กระบวนการในการพิจารณา กำหนดคุณค่าหรือระดับความสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด

สมคิด พรหมชัย (2542, หน้า 84) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลโครงการไว้ว่า คือ กระบวนการที่ทำให้เกิดสารสนเทศในการปรับปรุงโครงการ และสารสนเทศในการตัดสินใจสัมฤทธิ์ผลของโครงการ

สุวิมล ติรกันันท์ (2543, หน้า 2 - 3) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลโครงการไว้ว่า คือ กระบวนการที่เกิดขึ้น ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน เพื่อให้ได้สารสนเทศที่สามารถใช้ในการพิจารณาดำเนินงาน ซึ่งจะทำการดำเนินงานเป็นไปได้อย่างทันทั่วถึง

ทวีป ศิริรัศมี (2544, หน้า 114) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลโครงการไว้ว่า คือ กระบวนการในการแสวงหาสารสนเทศ เพื่อกำหนดคุณค่าของสิ่งใด ๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างเป็นระบบระเบียบและมีหลักเกณฑ์ที่สมเหตุผลและเชื่อถือได้

มยุรี อนุมานราชชน (2546, หน้า 286) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลโครงการไว้ว่า คือ การออกแบบการวิจัยประเมินผล และการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้มาซึ่งผลสรุปการวิจัยที่มีความเที่ยงตรง และความเชื่อมั่นมากที่สุด ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า การประเมินผลโครงการ คือ กระบวนการให้ข้อมูลย้อนกลับ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการปรับปรุงโครงการให้มีประสิทธิภาพและสามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการทั้งในปัจจุบันและอนาคต

3. ความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินผลโครงการ

เขวาคี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2542, หน้า 90) ได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินโครงการ ไว้ดังนี้

1. การประเมินเป็นเครื่องมือของการรับรองคุณภาพในการบริหาร ถึงแม้จะไม่สามารถประกันผลสัมฤทธิ์ขั้นสูงสุดของโครงการได้ แต่ก็สามารถจะรับรองคุณภาพของการให้บริการในระดับหนึ่งได้ ด้วยเหตุนี้องค์กรที่เป็นเจ้าของโครงการต่าง ๆ จำนวนมาก จึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องใช้วิธีการประเมินผลโครงการเพื่อให้เป็นที่ยอมรับและน่าเชื่อถือจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจากประชาชนทั่วไปด้วย

2. การประเมินช่วยให้ผู้สนับสนุนด้านเงินทุน ได้รับทราบปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานของ โครงการ โดยอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์จากสภาพการณ์ที่เป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่จัดขึ้นเพื่อการกุศล เช่น โครงการอาหารกลางวันสำหรับนักเรียนที่ด้อยโอกาส จากการประเมินผลโครงการดังกล่าว ย่อมทำให้ทราบว่าทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการนี้มีจำนวนเพียงพอหรือไม่ เด็กนักเรียนที่ได้รับบริการจากโครงการอาหารกลางวันมีความรู้สึกพึงพอใจ

หรือไม่ ในด้านใดบ้าง ทั้งนี้เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมยิ่งขึ้นในโอกาสต่อ ๆ ไป

3. การประเมินช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่มีคุณค่าสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ หน่วยงาน ที่พิจารณาจัดสรรทุนเพื่อให้การสนับสนุนโครงการ เช่น สำนักงานงบประมาณแผ่นดิน เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ก่อนที่จะมีการอนุมัติโครงการใด ๆ ทางสำนักงานงบประมาณแผ่นดินมักจะขอข้อมูลสารสนเทศที่เป็นผลการประเมินจากหน่วยงานที่จัดทำโครงการเหล่านั้น ไปประกอบการพิจารณาด้วยเสมอ ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดสรรงบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการที่เป็นจริง

4. การประเมินช่วยให้เห็นความสำคัญของการดำเนินโครงการตามลำดับก่อนหลัง โดยสามารถจะทราบได้ว่า โครงการใดมีความจำเป็นเร่งด่วนกว่ากัน ทั้งนี้ เพื่อลดปัญหาในการคัดเลือกโครงการ ตลอดจนช่วยลดความกดดันจากอำนาจทางการเมือง อันเนื่องมาจากโครงการมีจำนวนมาก (ทั้งจากการขยายโครงการและโครงการที่ต่อเนื่อง) แต่เงินทุนสนับสนุนมีจำนวนจำกัด ดังนั้นการประเมินโครงการต่าง ๆ อย่างมีระบบ ควบคุมทุกขั้นตอน จะทำให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่น่าเชื่อถือ ซึ่งจะช่วยให้เห็นว่าโครงการใดควรจะได้รับพิจารณาให้การสนับสนุนก่อน และโครงการใดที่ควรจะให้การสนับสนุนในลำดับถัดไป

5. การประเมินช่วยให้ข้อมูลย้อนกลับกับผู้รับบริการ ข้อมูลประเภทนี้ทำให้ทราบถึงข้อจำกัดและปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานเพื่อนำมาปรับปรุงโครงการ ตลอดจนเพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ให้และผู้รับบริการ

6. การประเมินช่วยให้ทราบถึงผลผลิตของโครงการ ทั้งในด้านที่พึงประสงค์ และไม่พึงประสงค์ควบคู่กันไป ถึงแม้ว่าการดำเนินโครงการต่าง ๆ ล้วนมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้ผลผลิตที่พึงประสงค์เป็นหลักในความเป็นจริงแล้วก็อาจจะมีผลผลิตส่วนที่ไม่พึงประสงค์ตามมาด้วย สมคิด พรหมจ้อย (2542, หน้า 30) ได้ให้แนวคิดในมุมมองเกี่ยวกับความสำคัญของการประเมินโครงการ คือ

1. เพื่อนำข้อมูลข่าวสารสารสนเทศต่าง ๆ ไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนงานโครงการ
2. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน
3. ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงาน
4. เพื่อนำข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการไปใช้ในการตัดสินใจ และวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการหรือไม่
5. เพื่อนำข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงานโครงการว่าคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่

6. เป็นแรงจูงใจให้กับผู้ปฏิบัติงานโครงการ เพราะจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบผลการดำเนินงานจุดเด่น จุดด้อย และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง

ทวีป ศิริธรรม (2544, หน้า 116) ได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินโครงการว่ามีหลายประการ ดังนี้

1. หน้าที่ในด้านสารสนเทศ (Informational Function) การประเมินทำหน้าที่ให้ได้มาซึ่งสารสนเทศเพื่อการย้อนกลับ (Feedback) โดยเฉพาะอย่างยิ่งสารสนเทศที่สามารถนำไปใช้ปรับปรุงในการดำเนินโครงการ
2. หน้าที่ในด้านวิชาชีพ หน้าที่นี้มุ่งที่จะเพิ่มพูนความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการ และจุดมุ่งหมายของโครงการ การแสดงถึงประสิทธิภาพหรือความล้มเหลวของแผนยุทธศาสตร์ของการดำเนินงานของโครงการ จุดอ่อน จุดแข็ง และข้อเสนอแนะการดำเนินงานที่ถูกต้อง
3. หน้าที่ในการจัดการองค์กร หน้าที่นี้เป็นการช่วยเหลือองค์กรในการวิเคราะห์เป้าหมาย วัตถุประสงค์ จุดแข็ง และจุดอ่อนของโครงสร้างองค์กร ช่วยในการตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงและหรือโครงสร้างใหม่ขององค์กร
4. หน้าที่ด้านการเมือง หน้าที่นี้ประกอบด้วยการกำหนดระเบียบวาระ และประเด็นหรือหัวข้อการอภิปรายและการแสดงความคิดเห็น หน้าที่ของการประเมินในด้านนี้มุ่งเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและผลประโยชน์ของกลุ่มระหว่างนักวางแผนและผู้บริหารจัดการโครงการ
5. หน้าที่ในทางสังคมจิตวิทยา หน้าที่นี้มุ่งเพื่อสร้างความรู้สึเกี่ยวกับความมั่นคงของลูกค้ำและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประเด็นและปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ จะถูกทำให้ง่ายต่อการแก้ไขและเยียวยา
6. หน้าที่ในด้านประวัติศาสตร์ของการประเมิน ประกอบด้วยการบันทึกและการเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์และกิจกรรมที่สำคัญ ๆ ของโครงการ เพื่อการกำหนดทิศทาง และการปฏิบัติเกี่ยวกับโครงการที่ชัดเจนในอนาคต

ฐาปนา ฉันทไพศาล และอัจฉรา ชีวะตระกูลกิจ (2544, หน้า 10 - 23) ได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินผลโครงการว่ามีหลายประการ ดังนี้

1. ช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานมีความชัดเจน กล่าวคือ ก่อนที่โครงการจะได้รับการสนับสนุนให้เริ่มดำเนินงาน ควรได้รับการประเมินผลเสียก่อน หากมีส่วนใดที่ขาดความชัดเจนก็จะได้ให้ไปทำการปรับปรุงให้ชัดเจนเสียก่อน
2. ช่วยให้การใช้ทรัพยากรเกิดประโยชน์เต็มที่หรือเป็นไปอย่างคุ้มค่า ทั้งนี้เพราะในการประเมินผลโครงการต้องมีการวิเคราะห์ทุกส่วนของโครงการ รวมถึงทรัพยากรทุกประเภทที่ได้รับการจัดสรร ว่ามีประมาณพอเหมาะแก่การดำเนินงานเพียงใด

3. ช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ เพราะการประเมินผลโครงการ เป็นขั้นตอนเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องเพื่อให้โครงการบรรลุเป้าหมาย รวมทั้งชี้วัดความสำเร็จของโครงการ

4. ช่วยในการควบคุมคุณภาพของงานอย่างเป็นระบบ โดยใช้หลักของวิทยาศาสตร์จะวิเคราะห์ถึงปัจจัยทุกชนิดที่ใช้ในการดำเนินงาน มีการตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงคุณภาพของงาน

5. ช่วยในการตัดสินใจในการบริหารโครงการ เพราะการติดตามประเมินผลจะทำให้ผู้บริหารโครงการทราบถึงปัญหา อุปสรรค ข้อดี ข้อเสีย ตลอดจนแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข

6. ใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนหรือกำหนดนโยบายขององค์กร

จากการที่มีผู้ให้แนวคิดในเรื่องของความสำคัญ และประโยชน์ในการประเมินผลโครงการนั้น สรุปได้ว่าการประเมินผลโครงการช่วยกำหนดวัตถุประสงค์ และมาตรฐานของการดำเนินโครงการทำให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ เนื่องจากการประเมินจะช่วยแก้ปัญหาการดำเนินงานโครงการเป็นระยะอย่างต่อเนื่องเท่ากับการควบคุมคุณภาพของงานส่งผลให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ผลของการประเมินนำมาเป็นสารสนเทศพื้นฐานให้ผู้บริหารได้ตัดสินใจในการดำเนินโครงการต่อหรือไม่อย่างไร

4. ประเภทของรูปแบบการประเมินผลโครงการ

รูปแบบการประเมินเป็นกรอบหรือแนวความคิดที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการหรือรายการประเมิน ซึ่งมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับข้อตกลงเบื้องต้น ซึ่งมีนักวิชาการทางด้านการประเมินได้เสนอกรอบความคิดให้นักประเมินได้เลือกใช้มีอยู่หลายรูปแบบซึ่ง สมคิด พรหมจรรย์ (2542, หน้า 30 - 33) ได้แบ่งการประเมินผลโครงการไว้หลายประเภท ตามแต่จะใช้เกณฑ์ใดเป็นหลักในการแบ่ง ดังต่อไปนี้

1. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 การประเมินเพื่อปรับปรุง (Formative Evaluation)

1.2 การประเมินเพื่อสรุปผล (Summative Evaluation)

2. แบ่งตามหลักในการประเมินแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก (Goal - Based Evaluation)

2.2 การประเมินที่อิสระไม่ยึดวัตถุประสงค์ของโครงการ (Goal - Free Evaluation)

3. แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน

3.1 ประเมินก่อนเริ่มโครงการจะเน้นการพิจารณาในเรื่องความเหมาะสมของ

โครงการการวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการดำเนินโครงการ การศึกษา และการคาดคะเนถึงผลประโยชน์หรือสิ่งที่จะเกิดตามมาจากาการดำเนินโครงการนั้น

3.2 การประเมินในระหว่างการดำเนินงาน

3.3 การประเมินหลังการดำเนินงานโดยการประเมินทันทีที่สิ้นสุดโครงการ

สุวิมล ติรภานันท์ (2545, หน้า 9 - 10) กล่าวว่า การประเมินเป็นสิ่งที่ควรทำควบคู่ไปกับการดำเนินโครงการ นับตั้งแต่การเลือกโครงการ การวางแผนโครงการ การดำเนินงานตามโครงการ จนถึงการประเมินขั้นสุดท้ายของโครงการ ชนิดของการประเมินจะแตกต่างกันไปตามช่วงเวลาของการประเมินดังนี้

1. การประเมินความต้องการขององค์กร หรือกลุ่มสังคม (Needs Assessment) เพื่อนำมาทำนโยบาย แผนงาน หรือโครงการต่าง ๆ เป็นการประเมินก่อนเริ่มทำแผนหรือทำโครงการ

2. การประเมินเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของทางเลือก (Feasibility Study) เพื่อนำมาจัดทำเป็นนโยบาย แผนงานหรือโครงการใด ๆ นิยมประเมินใน 6 ด้าน คือ

2.1 ด้านเศรษฐกิจเป็นการพิจารณาค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับผลตอบแทนที่ได้รับ

2.2 ด้านสังคมเป็นการพิจารณาว่าโครงการ หรือผลงานไม่ขัดต่อวัฒนธรรมประเพณี และวิถีการดำรงชีวิต

2.3 ด้านการเมืองเป็นการพิจารณาว่าการดำเนินงานจะไม่มีข้อขัดแย้งทางการเมือง หรือได้รับการสนับสนุน

2.4 ด้านการบริหาร เป็นการพิจารณาถึงขีดความสามารถขององค์กรที่เกี่ยวข้องว่ามีความสามารถที่จะดำเนินการ ได้หรือไม่

2.5 ด้านเทคนิค เป็นการพิจารณาถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้เกี่ยวกับเทคนิควิธีการที่นำมาใช้ในการดำเนินการ

2.6 ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการพิจารณาว่าโครงการหรือแผนงานที่จัดทำขึ้นมีผลต่อการทำลายสิ่งแวดล้อมหรือไม่

3. การประเมินความเหมาะสมของโครงการ (Context Evaluation) ประกอบด้วย ความจำเป็นของโครงการ ความต้องการโครงการของกลุ่มเป้าหมาย ความเหมาะสมของโครงการต่อกลุ่มเป้าหมายและความเหมาะสมต่อพื้นที่ดำเนินโครงการ

4. การประเมินความพร้อมของสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกนำเข้ามาไว้ในโครงการ (Input Evaluation) ประกอบด้วย บุคลากร งบประมาณ แนวทางการจัดการ วัสดุอุปกรณ์

5. การประเมินการปฏิบัติงานตามนโยบาย แผนงาน หรือโครงการ (Process Evaluation) ว่ามีความถูกต้องเหมาะสมเพียงใด

6. การประเมินเพื่อตรวจสอบ (Monitoring Evaluation) ว่าการดำเนินงานเป็นไปตามนโยบาย แผนงานหรือโครงการที่วางไว้หรือไม่

7. การประเมินความก้าวหน้าของโครงการ (Formative Evaluation) เมื่อดำเนินโครงการไปได้ระยะหนึ่ง เพื่อนำผลไปใช้แก้ไขปรับปรุงโครงการ

8. การประเมินผลที่ได้จากโครงการ (Product Evaluation) ว่าเป็นไปตามที่คาดหวังหรือไม่เพียงใด

9. การประเมินผลสรุปของโครงการ (Summative Evaluation) หลังจากสิ้นสุดการดำเนินโครงการนั้น เพื่อนำผลไปประกอบการตัดสินใจว่าควรปรับปรุงแก้ไข สานต่อ หรือยุติโครงการ

10. การติดตามผลที่เกิดขึ้นจากโครงการ เมื่อโครงการสิ้นสุดไปแล้ว (Follow - Up Evaluation) จะมีการติดตามผลเป็นระยะ ๆ เพื่อตรวจสอบความคงอยู่ ความก้าวหน้า และการพัฒนาอันเป็นผลมาจากการได้รับโครงการที่กำหนด

11. การประเมินโครงการ (Meta Evaluation) ประเมินเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการประเมิน

จากการที่มีนักประเมินโครงการหลายท่าน ได้แบ่งประเภทของโครงการไว้อย่างหลากหลายนั้น สรุปได้ว่า การประเมินโครงการ แบ่งเป็น 3 ประเภทได้แก่

1. การประเมินระหว่างดำเนินการ เป็นการประเมิน เพื่อติดตามดูผลผลิตของโครงการ ในขณะที่กำลังดำเนินการอยู่ การประเมินประเภทนี้ ให้ข้อมูลเชิงวิเคราะห์ที่จำเป็นแก่ผู้จัดการโครงการ และผู้ตัดสินใจ เพื่อปรับนโยบายวัตถุประสงค์ตลอดจนการจัดการทรัพยากรของโครงการ ผลจากการประเมินระหว่างดำเนินงานนี้ อาจจะทำให้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์สำหรับการวางแผนโครงการใหม่ๆ ด้วย

2. การประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นการประเมินเพื่อวิเคราะห์ผลผลิตทั้งหมดที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการ การประเมินประเภทนี้จะให้สารสนเทศที่จำเป็นทั้งหมดแก่ผู้ตัดสินใจและผู้วางแผน สำหรับใช้เพื่อการวางแผนโครงการใหม่ และเพื่อเป็นแนวทางการประเมินผลในอนาคตต่อไป

3. การประเมินย้อนหลัง เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบย้อนหลังเมื่อโครงการสิ้นสุดไปแล้วในช่วงระยะเวลาหนึ่งว่า มีผลกระทบจากโครงการหรือไม่อย่างไร

5. ทฤษฎีและโมเดลการประเมิน

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2542, หน้า 96 - 103) กล่าวว่า วิวัฒนาการของการพัฒนาแนวคิด และเทคนิควิธีการประเมินจนถึงยุคของการประเมินเป็นวิชาชีพ ทำให้ความก้าวหน้าของศาสตร์แขนงการประเมินมีหลักการที่ชัดเจน มีความเป็นระบบตลอดจนนักประเมินหลายท่านได้

พัฒนารูปแบบที่เรียกกันว่า “แบบจำลอง” หรือ “โมเดล” (Model) ขึ้นหลายรูปแบบ จนทำให้แนวคิดและหลักการเหล่านั้นสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างกว้างขวาง เมื่อพิจารณาลักษณะของ “รูปแบบ” หรือ “แบบจำลอง” หรือ “โมเดล” แล้วจะเห็นได้ว่า “โมเดล” ไม่เพียงแต่เป็นแบบจำลองภาพหรือความคิดเท่านั้น แต่ยังมุ่งสื่อสาร รวมทั้งแนวคิดหลักการ ตลอดจนปรากฏการณ์ในเชิงสัมพันธ์อย่างเป็นระบบอีกด้วย ดังนั้น การกำหนดโมเดลที่เป็นระบบ และมีหลักการที่สมเหตุสมผล จะทำให้การวางแผนการทำงานต่าง ๆ เข้าใจได้ง่ายขึ้น ในศาสตร์ของการประเมินก็เช่นเดียวกัน นักการประเมินได้เสนอแนวคิด และ โมเดล ที่ช่วยให้สามารถทำการประเมินได้ดีขึ้น จนกล่าวได้ว่า “รูปแบบ” หรือ “โมเดล” การประเมินนี้ สามารถที่จะถือว่าเป็นทฤษฎีการประเมินก็ได้ เพราะมีลักษณะของความสมเหตุสมผลบนพื้นฐานของข้อตกลงเบื้องต้นในเชิงทฤษฎีเช่นกัน นอกจากนี้ “รูปแบบ” การประเมินยังสามารถเป็นที่เข้าใจและนำไปประยุกต์ใช้ในเชิงปฏิบัติได้ตามโครงการต่าง ๆ ทำให้สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ให้กับศาสตร์ของการประเมินจะเห็นได้ว่ารูปแบบการประเมินได้แพร่หลายไปอย่างกว้างขวาง นักประเมินมีความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการประเมินเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนมีการนำไปใช้ในการปฏิบัติ เพื่อช่วยการตัดสินใจความต้องการ และคุณภาพของโครงการต่าง ๆ การใช้รูปแบบการประเมิน ซึ่งบ่งชี้ว่า เมื่อเป็นทฤษฎีการประเมินแล้ว ย่อมจะต้องมีการตรวจสอบถึงคุณภาพด้านความเป็นปรนัยว่าปราศจากอคติหรือไม่ มีความตรงของการประเมิน และวิธีการประเมินที่มีความเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด

การประเมินผลโครงการที่อิงทฤษฎีการประเมิน ควรมีลักษณะของความเป็นวิทยาศาสตร์ 2 ประการ คือ มีการใช้วิธีวิทยาเชิงทฤษฎีในการตัดสินใจคุณค่าของโครงการ มีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงทฤษฎี กระบวนการประเมินต้องมีรูปแบบที่มีโครงสร้างอย่างเป็นระบบขั้นตอนของกระบวนการประเมินต้องมีความสอดคล้องที่สมเหตุสมผลในเชิงทฤษฎีที่ยอมรับได้ รวมทั้งต้องมีความชัดเจนในการอธิบายธรรมชาติของการประเมินด้วย

6. รูปแบบแนวคิด หลักการและโมเดลของการประเมิน

จากแนวคิด และทฤษฎีที่ได้รับการพัฒนามาหลายยุคหลายสมัยนักประเมินหลายท่านได้พยายามเสนอรูปแบบการประเมินไว้หลายลักษณะ แต่ละรูปแบบมีแนวคิด ทฤษฎี และหลักเหตุผลของการพัฒนาโดยเฉพาะมีความเชื่อและปรัชญาส่วนบุคคลที่แตกต่างกันไปที่สำคัญคือรูปแบบแต่ละรูปแบบที่นำเสนอมีวัตถุประสงค์เฉพาะของการใช้ในการประเมินที่แตกต่างกัน นอกจากนั้นรูปแบบต่าง ๆ ล้วนมีจุดเด่นจุดด้อย และมีข้อจำกัดในการนำไปใช้ที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้น ในทางปฏิบัติแล้วการประเมินผลโครงการใด ๆ จึงไม่ควรจำกัดให้ใช้ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง แต่ต้องพิจารณาถึงสถานะแวดล้อมของวัตถุประสงค์ของการประเมินผลโครงการ ตลอดจนองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการใช้รูปแบบนั้น ๆ รวมทั้งอรรถประโยชน์ที่จะได้จากการใช้

รูปแบบนั้น ๆ เป็นส่วนสำคัญด้วย นักประเมินที่มีประสบการณ์จึงไม่ควรยึดหลักรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง แต่จะต้องรู้จักเลือกประยุกต์ใช้รูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพของการประเมินสูงสุด เยาวดี รางชัยกุล วิบูลย์ศรี (2546, หน้า 30 - 62) ได้จำแนกรูปแบบการประเมินไว้ดังนี้คือ

แนวคิด หลักการและโมเดลการประเมินของไทเลอร์ (Tyler's Rationale and Model of Evaluation)

แนวคิดทางการประเมินของไทเลอร์ จัดเป็นแนวคิดของการประเมินในระดับชั้นเรียน โดยไทเลอร์มีความเห็นว่า การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน จะมีส่วนช่วยอย่างมากในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน

ไทเลอร์ได้เริ่มต้นการนำเสนอแนวความคิดทางการประเมินโดยยึดกระบวนการเรียนการสอนเป็นหลัก กล่าวคือ ไทเลอร์ได้นิยามว่ากระบวนการจัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่มุ่งจัดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่พึงปรารถนาในตัวของผู้เรียน ด้วยเหตุนี้จุดเน้นของการเรียนการสอน จึงขึ้นอยู่กับสิ่งที่ผู้เรียนจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลังการสอน ดังนั้น เพื่อให้การสอนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในตัวผู้เรียนตามที่มุ่งหวังกระบวนการดังกล่าวจึงมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

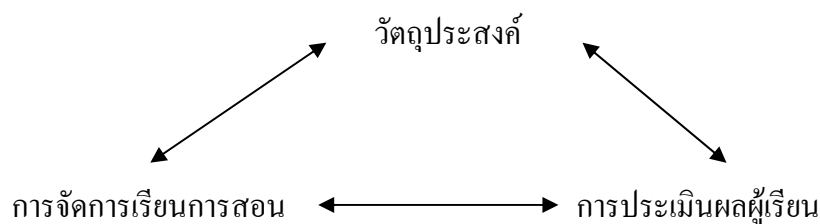
ขั้นที่ 1 ต้องมีการระบุหรือกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนลงไปว่าเมื่อสิ้นสุดการจัดการเรียนการสอนแล้ว ผู้เรียนควรเกิดพฤติกรรมใด หรือสามารถทำอะไรได้บ้างหรือที่เรียกว่า วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

ขั้นที่ 2 ต้องระบุต่อไปว่าจากวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ดังกล่าวนี้มีเนื้อหาใดบ้างที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้หรือมีสาระใดบ้างที่เมื่อผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แล้ว จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ขั้นที่ 3 หารูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 4 ประเมินผลโครงการ โดยการตัดสินด้วยการวัดผลทางการศึกษา หรือการทดสอบผลสัมฤทธิ์ในการเรียน

แนวคิดดังกล่าวนี้เป็นแนวคิดในช่วงต้น ๆ ของไทเลอร์ ต่อมาไทเลอร์ได้สร้างวงจรของวัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลขึ้น ซึ่งเขียนเป็นโมเดลพื้นฐานได้ดังนี้

ภาพที่ 1 โมเดลการประเมินของไทเลอร์

จากโมเดลดังกล่าวจะเห็นว่า หัวลูกศรจะชี้ไปยังทิศทางทั้งสองทิศทางของ
ทุกองค์ประกอบ มีความหมายว่า ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ตามทัศนะของไทเลอร์แล้ว
องค์ประกอบทั้ง 3 คือ 1. วัตถุประสงค์ 2. การจัดการเรียนการสอน และ 3. การประเมินผลผู้เรียน
จะต้องดำเนินการให้ประสานสัมพันธ์กันไปเสมอ

จากแนวคิดของไทเลอร์เกี่ยวกับการประเมินผลโครงการเห็นได้ว่า การประเมินผล
ดังกล่าวแล้ว ง่ายต่อการตรวจสอบความสำเร็จของโครงการ เพราะเป็นการวัดและประเมินผล
เฉพาะแต่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เท่านั้น แต่ว่าการประเมินผลดังกล่าวนี้ มีคุณค่าค่อนข้างจำกัด
เนื่องจากว่าเป็นการประเมินผลความก้าวหน้า และให้ความสำคัญของคุณค่าของจุดมุ่งหมายเพียง
เล็กน้อยเท่านั้น และเกณฑ์ในการตัดสินการบรรลุวัตถุประสงค์ยังเป็นอัตนัยมาก

โดยสรุปก็คือการประเมินในความคิดเห็นของไทเลอร์ จึงหมายถึงการเปรียบเทียบสิ่งที่
ผู้เรียนสามารถกระทำได้จริงหลังจากได้จัดการเรียนการสอนแล้วกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมซึ่ง
ได้กำหนดขึ้นไว้ก่อนที่จะจัดการเรียนการสอนนั้น ๆ

แนวคิด หลักการและโมเดลการประเมินของ ครอนบาค (Cronbach's Concepts and Model)

ตามทัศนะของครอนบาค เชื่อว่าการประเมินเป็นการรวบรวมข้อมูลการใช้สารสนเทศ
เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมทางการศึกษาในส่วนของการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการ
จัดการศึกษานั้น ครอนบาคได้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การตัดสินใจเพื่อปรับปรุงรายวิชา
2. การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนเป็นรายบุคคล
3. การจัดการบริหารโรงเรียน

ครอนบาคมีความเห็นว่า การประเมินนั้น ไม่ควรกระทำโดยใช้แบบทดสอบแต่เพียง
อย่างเดียว แต่ควรมีมาตรการอื่นประกอบด้วย ครอนบาค ได้เสนอแนวทางการประเมินเพิ่มเติมไว้
อีก 4 แนวทาง คือ

1. การศึกษากระบวนการ (Process Studies) ได้แก่วิจัยการศึกษาภาวะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน
2. การวัดศักยภาพของผู้เรียน (Proficiency Measurement) ครอนบาคได้ให้ความสำคัญต่อคะแนนรายช้อยมากกว่าคะแนนจากแบบทดสอบทั้งฉบับ และให้ความสำคัญต่อการสอนเพื่อวัดสมรรถภาพของผู้เรียนระหว่างการเรียนการสอนว่ามีความสำคัญมากกว่าการสอบประจำปลายภาคเรียนหรือการสอบปลายปี
3. การวัดทัศนคติ (Attitude Measurement) ครอนบาคให้ทัศนะว่าการวัดทัศนคติเป็นผลที่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนส่วนหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญเช่นกัน
4. การติดตาม (Follow - Up Studies) เป็นการติดตามผลการทำงาน หรือภาวะการเลือกศึกษาต่อในสาขาต่าง ๆ รวมทั้งการให้บุคคลที่เรียนในระดับชั้นพื้นฐานที่ผ่านมาแล้ว ได้ประเมินถึงข้อดีและข้อจำกัดของวิชาต่าง ๆ ว่าควรมีการปรับปรุงเพิ่มเติมอย่างไร เพื่อช่วยในการพัฒนาหรือปรับปรุงรายวิชาเหล่านั้นต่อไป

เมื่อสรุปแนวคิดของครอนบาคข้างต้นแล้ว จะเห็นว่าครอนบาคมีความเชื่อว่า การประเมินที่เหมาะสมนั้นต้องพิจารณาหลาย ๆ ด้าน ดังที่กล่าวมาแล้วทั้ง 4 ประการ โดยเน้นว่า การประเมินโครงการด้านการเรียนการสอนนั้นไม่ควรประเมินเฉพาะแต่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เท่านั้น แต่ควรประเมินหรือตรวจสอบผลข้างเคียงของโครงการด้วย ครอนบาคยังมีความเห็นเพิ่มเติมอีกว่าหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของการประเมินโครงการด้านการเรียนการสอนก็คือ การค้นหาข้อบกพร่องของโครงการเพื่อจะได้หาทางปรับปรุงแก้ไขกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

แนวคิด หลักการและโมเดลการประเมินของ สกรีฟเวน (Scriven's Evaluation Ideologies and Model)

สกรีฟเวน ได้ให้นิยามการประเมินไว้ว่า “การประเมิน” เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมข้อมูลการตัดสินใจเลือกใช้เครื่องมือ เพื่อเก็บข้อมูลและการกำหนดเกณฑ์ประกอบในการประเมินเป้าหมายสำคัญของการประเมินก็คือการตัดสินใจคุณค่าให้กับกิจกรรมใด ๆ ที่ต้องการจะประเมิน สกรีฟเวน ได้จำแนกประเภทและบทบาทของการประเมินออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การประเมินระหว่างดำเนินการ (Formative Evaluation) เป็นบทบาทของการประเมินงาน กิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ที่บ่งชี้ถึงข้อดี และข้อจำกัด ที่เกิดขึ้นในระหว่างดำเนินการนั้น ๆ อาจเรียกการประเมินประเภทนี้ว่า เป็นการประเมินเพื่อการปรับปรุง
2. การประเมินผลรวม (Summative Evaluation) เป็นบทบาทของการประเมินเมื่อกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ สิ้นสุดลงเพื่อเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณค่าความสำเร็จของโครงการนั้น ๆ

จึงอาจเรียกการประเมินประเภทนี้ว่าเป็นการประเมินสรุปรวม

นอกจากนี้ สคริฟเวน ยังได้เสนอสิ่งที่จะต้องประเมินออกเป็นส่วนสำคัญอีก 2 ส่วน คือ

1. การประเมินเกณฑ์ภายใน (Intrinsic Evaluation) เป็นการประเมินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล รวมทั้งคุณภาพของคุณลักษณะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ

2. การประเมินความคุ้มค่า (Payoff Evaluation) เป็นการประเมินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของโครงการ ทฤษฎีหรือสิ่งอื่น ๆ ของโครงการ เป็นการประเมินในส่วนซึ่งเป็นผลที่มีต่อผู้รับบริการจากการดำเนินโครงการ

สรุปได้ว่า สคริฟเวนให้ความสำคัญต่อการประเมินเกณฑ์ภายในมาก แต่ขณะเดียวกันจะต้องตรวจสอบผลผลิตในเชิงสัมพันธของตัวแปรระหว่างกระบวนการกับผลผลิตอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยแนวคิดทางการประเมินของสคริฟเวนได้พัฒนาไปจากแนวคิดเดิมของการประเมินที่ยึดตามวัตถุประสงค์แต่เพียงอย่างเดียว มาเป็นการประเมินที่มุ่งเน้นถึงผลผลิตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ในทุกด้านโดยให้ความสนใจต่อผลผลิตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งที่เป็นผลโดยตรง

จากโครงการและผลกระทบหรือผลพลอยได้ ซึ่งแนวคิดของสคริฟเวน แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การประเมินที่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก (Goal - Based Evaluation) และการประเมินที่ไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก (Goal - Free Evaluation)

สำหรับการประเมินที่ไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก มิได้หมายความว่า การประเมินจะไม่มีวัตถุประสงค์แต่การประเมินนั้นนอกจากพิจารณาวัตถุประสงค์แล้ว ยังต้องมีการคัดเลือกข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงการ โดยอาศัยพื้นฐานของการตัดสินใจอย่างมีคุณธรรม รวมทั้งมีการเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ด้วย โดยนักประเมินต้องมีอิสระในการเลือกเกณฑ์มาตรฐานเอง ดังนั้น มโนทัศน์การประเมินที่ไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก จึงจำเป็นต้องมีการออกแบบการประเมินให้สามารถรวบรวมสารสนเทศ ทั้งผลผลิตโดยตรง และผลกระทบอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการทั้งหมดที่มีคุณค่าต่อการตัดสินใจโครงการนั้น ๆ

แนวคิด หลักการและโมเดลการประเมินของ สเตก (Stake's Concepts and Model of Evaluation)

การประเมินในทัศนะของสเตก เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลาย ๆ แหล่ง เพื่อนำมาจัดให้เป็นระบบระเบียบ และมีความหมายในการประเมิน โดยสเตกได้สร้างแบบจำลองทางความคิดเกี่ยวกับการประเมินขึ้นเรียกว่า โมเดลคาน์ทีแนนซ์ (Stake's Countenance Model)

ความเที่ยง (Reliability) หรือความตรง (Validity) แต่เป็นเพียงสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่ตั้งใจไว้ได้เกิดขึ้นจริงเท่านั้น

ในภาคการตัดสินใจคุณค่า เป็นส่วนที่จะตัดสินว่าโครงการประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด นักประเมินต้องพยายามศึกษาว่า มาตรฐานอะไรบ้างที่เหมาะสมในการที่จะนำมาเปรียบเทียบเพื่อช่วยในการตัดสินใจโดยทั่ว ๆ ไป เกณฑ์ที่ใช้มี 2 ชนิด คือ

1. เกณฑ์สมบูรณ์ (Absolute Criterion) เป็นเกณฑ์ที่ตั้งไว้ว่าจะเกิดขึ้นก่อน โดยมีความเป็นอิสระจากพฤติกรรมของกลุ่ม

2. เกณฑ์สัมพัทธ์ (Relative Criterion) เป็นเกณฑ์ที่ได้จากพฤติกรรมของกลุ่ม

ถ้าผู้ประเมินไม่สามารถหามาตรฐานที่นำมาเปรียบเทียบได้ ก็ต้องพยายามหาโครงการอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาเปรียบเทียบ เพื่อช่วยในการตัดสินใจ แบบจำลองนี้มุ่งเน้นความสอดคล้อง และความสมเหตุสมผลของเมตริกบรรยาย และเมตริกตัดสินคุณค่าสำหรับความสอดคล้องนั้น มี 2 ลักษณะ คือ

1. ความสอดคล้องเชิงเหตุผล (Contingence) จะพิจารณาความสัมพันธ์ในแนวตั้งตามแบบจำลองของสเตก

2. ความสอดคล้องที่เกิดขึ้นจริง หรือเป็นความสอดคล้องในเชิงประจักษ์ (Congruence) พิจารณาความสัมพันธ์ในแนวนอนตามแบบจำลองของสเตก

ข้อดีของแบบจำลองการประเมินของสเตก คือ เสนอวิธีการประเมินเป็นระบบเพื่อจัดเตรียมข้อมูลเชิงบรรยาย และตัดสินคุณค่ามีมาตรฐานในการประเมินปรากฏชัดเจน แต่มีข้อจำกัดก็คือ เซลบางเซลล์ของเมตริก มีความคาบเกี่ยวกัน และความแตกต่างระหว่างเซลล์ไม่ชัดเจน ซึ่งอาจทำให้เกิดความขัดแย้งภายในโครงการได้

นอกจากนี้ สเตกยังได้เสนอแนะแนวทางการประเมินที่ไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักว่า ประกอบด้วยกระบวนการประเมินอย่างมีระบบ ดังนี้

1. พูดยกับบุคลากรและผู้รับบริการที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
2. กำหนดขอบเขตของโครงการ
3. ศึกษาทบทวนกิจกรรมทั้งหมดของโครงการ
4. ค้นหาจุดมุ่งหมายและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
5. รวบรวมประเด็นและปัญหาต่าง ๆ ที่น่าจะประเมิน
6. กำหนดข้อมูลที่เป็นไปตามประเด็นปัญหาที่กำหนด
7. คัดเลือกผู้สังเกต ผู้ตัดสิน และเครื่องมืออย่างเป็นระบบ

8. สังเกตข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งนำเข้าหรือปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการปฏิบัติรวมทั้งผลผลิตของโครงการ

9. เตรียมการพรรณนาและกรณีศึกษา

10. ชี้ประเด็นปัญหาของผู้เกี่ยวข้อง

11. เตรียมและนำเสนอรายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์อย่างเป็นทางการ

อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ไม่จำเป็นต้องดำเนินการตามลำดับเสมอไป ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยได้มากหรือน้อยตามควรแก่กรณี จากแนวคิดการประเมินของสเตกเป็นการประเมินที่มีระบบมากขึ้น มุ่งเน้นการตัดสินใจคุณค่าของโครงการ โดยมีหลักเกณฑ์การประเมินเป็นมาตรฐาน และคำนึงถึงผู้เกี่ยวข้องจากหลายฝ่าย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย และได้แนวทางในการพัฒนาปรับปรุงโครงการได้ดียิ่งขึ้น

แนวคิด หลักการและโมเดลการประเมินของ อัลคิน (Alkin's Concepts Evaluation)

อัลคิน เห็นว่า “การประเมิน” คือ กระบวนการของการคัดเลือก ประมวลข้อมูล และการจัดระบบสารสนเทศที่มีประโยชน์ เพื่อนำเสนอผู้มีอำนาจในการตัดสินใจหรือเพื่อกำหนดทางเลือกในการทำกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ

อัลคิน ได้แบ่งการประเมินออกเป็น 5 ส่วนคือ

1. การประเมินเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ การประเมินส่วนนี้เป็นการประเมินที่เกิดขึ้นก่อนที่จะทำกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ เป็นการประเมินเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือเพื่อกำหนดเป้าหมายของโครงการให้สอดคล้องกับภาวะความต้องการที่เป็นอยู่

2. การประเมินเพื่อการวางแผนโครงการ การประเมินส่วนนี้เป็นการประเมินเพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมในการที่จะวางแผนให้การดำเนินงานในโครงการนั้น ๆ ได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3. การประเมินขณะกำลังดำเนินโครงการ การประเมินส่วนนี้จะเน้นถึงการพิจารณาขั้นตอนการทำงานว่าเป็นไปตามแผนงานที่วางไว้หรือไม่หรือได้ดำเนินการไปตามขั้นตอนที่ควรจะเป็นเพียงใด

4. การประเมินเพื่อการพัฒนาโครงการ การประเมินส่วนนี้ เป็นการประเมินเพื่อค้นหารูปแบบแนวทางหรือข้อเสนอแนะในการที่จะทำให้งานที่กำลังดำเนินการอยู่นั้นมีประสิทธิภาพมากที่สุด

5. การประเมินเพื่อรับรองงาน และเพื่อการขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ การประเมินส่วนนี้เป็นการประเมินภายหลังการดำเนินงานตามโครงการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อ

ตรวจสอบผลที่ได้กับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้รวมทั้งการประมวลผล ข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปใช้กับโครงการต่อไป และเพื่อให้ข้อเสนอแนะในการที่จะยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการในช่วงระยะเวลาต่อไปด้วย

จากแนวคิดหลักตามรูปแบบการประเมินของอัลคินนั้นจะเห็นว่าเป็นการประเมินเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจ โดยนักประเมินทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการหาและการเตรียมข้อมูล รวมทั้งสรุปและรายงานให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจได้ทราบเพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสมนับว่าเป็นการประเมินที่มีระบบคือมีการประเมินการวางแผน โครงการเพื่อช่วยให้ได้วิธีการที่บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ มีการประเมินการดำเนินโครงการเพื่อหาทางปรับปรุงจากการตรวจสอบ และสุดท้ายคือการประเมินเพื่อรับรองโครงการ อย่างไรก็ตามแนวคิดดังกล่าวยังขาดแนวปฏิบัติที่ชัดเจน จึงยังไม่แพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำไปใช้ยังไม่กว้างขวางเท่าที่ควร แต่ก็ได้ให้แนวคิดพื้นฐานของการประเมินโครงการ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าควรจะมีการประเมินที่เป็นระบบเพื่อให้การดำเนินโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

แนวคิด หลักการและโมเดลการประเมินของ แฮมมอนด์ (Hammond's Concepts and Model of Evaluation)

แฮมมอนด์ ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโปรแกรมการศึกษาโดยเน้นหนักทางด้านโครงการนวัตกรรมในระดับท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะดังนี้ วอร์เทน และซานเดอร์ (Worthen & Sanders, 1973, p. 158) เป็น 3 มิติ

1. มิติด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ มิติในส่วนนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วนย่อย คือ
 - 1.1 พุทธิพิสัย หมายถึง การเรียนรู้เนื้อหาวิชาการต่าง ๆ ที่ต้องใช้ปัญญาและสมองเป็นที่ตั้ง
 - 1.2 จิตพิสัย หมายถึง การอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี มีความประพฤติที่ถูกต้องมีความสนใจในค่านิยมที่เหมาะสม
 - 1.3 ทักษะพิสัย ได้แก่ การเรียนรู้ที่เน้นด้านการทำงานด้วยการใช้ทักษะทางกล้ามเนื้อ
2. มิติด้านการจัดการเรียนการสอน มิติในส่วนนี้แบ่งรายละเอียดได้ดังนี้ คือ
 - 2.1 การจัดระบบ การจัดระบบในส่วนนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนย่อย คือ
 - 2.1.1 เวลา หมายถึง ช่วงเวลาและลำดับขั้นตอนของการใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอน

2.1.2 การจัดกลุ่มนักเรียน แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะย่อยคือ การจัดกลุ่มนักเรียนตามระดับของการพัฒนาการเรียนรู้ และการจัดกลุ่มนักเรียนเพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2.2 เนื้อหา หมายถึง องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

2.3 วิธีการ หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดหรือนำไปสู่การเรียนการสอนที่เหมาะสม

2.4 สิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์ที่อำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ

2.5 ค่าใช้จ่าย หมายถึง รายจ่ายในการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ และครุภัณฑ์ที่อำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการจัดโปรแกรมการศึกษา

3. มิติสถาบัน มิตินี้แบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ 1. ตัวนักเรียน 2. ครู 3. ผู้บริหาร 4. ผู้เชี่ยวชาญ 5. ครอบครัว 6. ชุมชนแวดล้อม ดังต่อไปนี้

3.1 ตัวนักเรียน เช่น อายุ ระดับชั้นเรียน เพศ ภูมิหลังทางครอบครัว ภูมิหลังทางเศรษฐกิจ และสังคม สุขภาพทางกาย สุขภาพทางจิต ผลการเรียนรู้ ความสามารถ ความสนใจ และความเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมต่าง ๆ

3.2 ครู ผู้บริหาร และผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย

3.2.1 ข้อมูลส่วนบุคคล เช่น อายุ เพศ เชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา สุขภาพ และบุคลิกภาพ

3.2.2 ข้อมูลทางการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน เช่น วิชาเอก วิชาโทที่สำเร็จในการศึกษาระดับต่าง ๆ วุฒิสูงสุด ประสบการณ์ทางการศึกษา และประสบการณ์ด้านอื่น ๆ

3.2.3 ข้อมูลด้านสภาวะแวดล้อม เช่น เงินเดือน สมาชิกชมรม วิชาชีพ สมาชิกชมรมอื่น ๆ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม นิัยทางการอ่าน และงานอดิเรก

3.2.4 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับของการมีส่วนร่วมในโปรแกรมต่าง ๆ

3.3 ครอบครัว ประกอบด้วย

3.3.1 ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนวัตกรรมการเรียน เช่น มีบุตรอยู่โรงเรียน และมีส่วนร่วมในด้านนวัตกรรม แต่บางคนมีส่วนร่วม และบางคนไม่มีส่วนร่วมในนวัตกรรม หรือไม่มีบุตรอยู่โรงเรียน

3.3.2 ลักษณะทั่วไปของครอบครัว เช่น เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ขนาดของครอบครัว การกระจายของอายุ สถานภาพด้านการสมรส และรูปแบบของครอบครัว

3.3.3 รายได้ เช่น ระดับของรายได้ จำนวนผู้ทำงาน แหล่งของรายได้และอาชีพ

3.3.4 สถานที่พักอาศัย เช่น ในเมือง ชานเมือง ชนบท

3.3.5 ระดับการศึกษาและอาชีพของบิดามารดา พี่น้อง และญาติที่เกี่ยวข้อง

3.3.6 สมาชิกชมรมต่าง ๆ เช่น ชมรมทางศาสนา การเมือง สังคมวิชาชีพหรืออื่น ๆ

3.3.7 อัตราการเคลื่อนย้าย เช่น ภูมิลำเนาของบิดา มารดา ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน อัตราการย้ายถิ่น

3.4 ชุมชนแวดล้อม ประกอบด้วย

3.4.1 สภาพทั่วไปของสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เช่น ทำเล และสภาพแวดล้อมทั่วไป

3.4.2 ลักษณะด้านภูมิหลังของประชากร เช่น ความหนาแน่น อัตราการเกิด การตาย เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ระบบการเคลื่อนย้าย และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

3.4.3 ลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เช่น ธุรกิจการค้า อุตสาหกรรม รายได้ และภาษีอากร

3.4.4 ลักษณะด้านภูมิหลังของสังคม เช่น การปกครอง การศึกษา ศาสนา บริการการเงิน การพักผ่อน และความปลอดภัย

แนวคิดที่สำคัญจากโมเดลการประเมินของแฮมมอนด์ ก็คือ การชี้ประเด็นที่ว่าในการจัดการเรียนการสอนที่มีวัตถุประสงค์ปลายทาง คือ ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมทั้ง 3 ส่วนที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งได้แก่ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยนั้นย่อมมีความจำเป็นที่ผู้ดำเนินการจะต้องคำนึงถึงมิติที่สำคัญในอีก 2 ส่วนควบคู่กันไป คือ มิติด้านการจัดการเรียนการสอนและมิติสถาบัน นอกจากนั้นการประเมินยังมีจุดเน้นสำคัญที่ควรประเมินเป็นปัจจัยพื้นฐาน เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับวัตรกรรมด้านการจัดการเรียนการสอนขององค์กรรวมทั้งผลสัมฤทธิ์ด้านพฤติกรรมของผู้เรียน

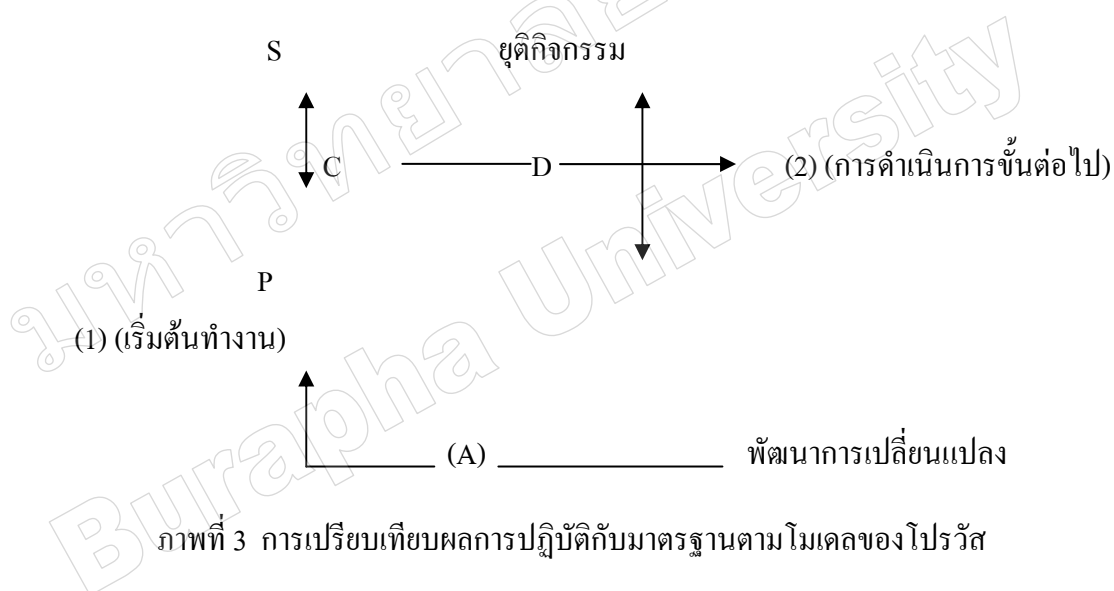
การประเมินตามแนวคิด และโมเดลการประเมินของแฮมมอนด์นับว่าเป็นการประเมินอย่างมีระบบและมีความสำคัญทางการศึกษา ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาการประเมินมักจะอิงนิยามของการวัดผลแต่เพียงอย่างเดียว จึงไม่ครอบคลุมทุกมิติ แต่การประเมินตามโมเดลของแฮมมอนด์ นับว่าเป็นโมเดลที่สมบูรณ์เอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรการศึกษา และสามารถให้ข้อมูลพื้นฐานเชิงระบบสำหรับการตัดสินใจคุณค่าทางการศึกษาได้เป็นอย่างดี ถึงแม้โมเดลการประเมินของแฮมมอนด์จะมีความซับซ้อนและยากต่อการนำไปใช้ แต่ในปัจจุบันถ้านักการศึกษา ครู นักจิตวิทยา นักบริหาร รวมทั้งนักประเมินผลทางการศึกษาได้ให้ความสนใจ และร่วมมือกันอย่างจริงจังโดยร่วมกันประเมินเป็นคณะ (Team Evaluation) ภายใต้การสนับสนุนของผู้รับผิดชอบทางการศึกษาแล้ว โมเดลการประเมินของแฮมมอนด์คงจะทวีความสำคัญ และคงจะมีการนำไปประยุกต์ใช้กันอย่าง

แพร่หลายในวงการศึกษามากขึ้น

แนวคิด หลักการและโมเดลการประเมินของ โพรวัส (Provus' Discrepancy Evaluation)

โพรวัส ได้ให้นิยามว่า “การประเมิน” คือ การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานและการค้นหา ช่องว่างระหว่างภาวะที่เป็นจริงกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดเพื่อใช้ภาวะดังกล่าวนี้ เป็นตัวชี้ หรือ ระบุข้อบกพร่องของกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ

แนวคิดการประเมินของโพรวัส สามารถนำเสนอเป็นโมเดลการประเมินที่เรียกว่า “การประเมินความไม่สอดคล้อง” (The Discrepancy Evaluation Model) ซึ่งมีรูปแบบที่เข้าใจ ได้ง่าย ดังนี้

ภาพที่ 3 การเปรียบเทียบผลการปฏิบัติกับมาตรฐานตามโมเดลของโพรวัส

จากแผนภูมิดังกล่าว สัญลักษณ์ที่ใช้มีความหมาย ดังนี้

S คือ Standard หมายถึง เกณฑ์มาตรฐาน

P คือ Program Performance หมายถึง การปฏิบัติงานของโครงการ

C คือ Comparison หมายถึง การเปรียบเทียบ

D คือ Discrepancy Information หมายถึง สารสนเทศที่แสดงความแตกต่าง

A คือ Alternative หมายถึง ทางเลือกเพื่อการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นใน

ลักษณะของการพัฒนาการทำงานของโครงการให้มีผลดียิ่งขึ้น

ผลของภาวะความแตกต่างระหว่าง S กับ P ซึ่งส่งผลทำให้เกิด D นั้น สามารถนำไปสู่ การตัดสินใจ เพื่อดำเนินการในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ต่อไปนี้

1. ดำเนินการขั้นต่อไป
2. กลับไปพัฒนางานเฉพาะในส่วนของขั้นตอนที่ได้ดำเนินการมาแล้ว
3. กลับไปเริ่มต้นงานหรือกิจกรรมนั้น ๆ ใหม่ทั้งหมด
4. ยุติกิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ

ขั้นตอนการประเมินงานหรือกิจกรรมใด ๆ นั้น โพรวิสต์ถือว่าการประเมินเป็นสิ่งที่จะต้องดำเนินการควบคู่กันไปกับโครงการ โดยการประเมินดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นตอนการประเมินรายละเอียดของการออกแบบโครงการ
2. ขั้นตอนการปฏิบัติและการกำหนดแผนในการดำเนินงานตามโครงการ
3. ขั้นตอนการดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนด
4. ขั้นตอนการติดตามผลที่เกิดขึ้นจริงจากโครงการหรือกิจกรรมที่กำหนด
5. ขั้นตอนการพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายของโครงการหรือกิจกรรมที่กระทำ

จะเห็นว่าแนวคิด และ โมเดลการประเมินที่นำเสนอโดยโพรวิสต์นั้น มีความพยายามในการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการประเมินร่วมกันกับทฤษฎีการจัดการในการประเมินผลโครงการ โดยให้การประเมินดำเนินไปในลักษณะที่เป็นพลวัต (Dynamics) ควบคู่กันไป การประเมินโครงการนับว่าเป็นการประเมินเพื่อพัฒนาโครงการ และช่วยให้โครงการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าที่จะต้องประสบความล้มเหลวอย่างน่าเสียดายเมื่อโครงการดำเนินไปแล้ว นอกจากนั้น แนวคิดของโพรวิสต์ มุ่งจุดเน้นที่สำคัญของการประเมินก็คือ การหาความแตกต่าง หรือความไม่สอดคล้องกันระหว่างมาตรฐานกับการปฏิบัติโดยใช้การทำงานเป็นทีม และโดยให้บทบาทของนักประเมินเป็นอิสระจากคณะผู้ดำเนินโครงการในขณะเดียวกันผู้ดำเนินโครงการจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการประเมิน ดังนั้น ความเห็นเกี่ยวกับความสอดคล้องระหว่างคณะผู้ประเมินกับคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการจึงต้องมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ยากแต่ก็มีคุณค่ามากต่อการประเมิน ถ้าหากว่าสามารถดำเนินการไปตามกฎเกณฑ์ หรือตามมาตรฐานต่าง ๆ ได้โดยปราศจากความลำเอียงส่วนบุคคล และนักประเมินทำหน้าที่แต่เพียงการให้ข้อเสนอแนะที่สำคัญคือ ช่วยกระตุ้นให้ผู้ดำเนินการได้ตัดสินใจดำเนินโครงการอย่างอิสระเท่านั้น การประเมินตามแนวคิดนี้จะต้องอาศัยหลักการที่สนับสนุน ส่งเสริมซึ่งกันและกัน และให้ความสำคัญต่อการพัฒนาโดยมีเกณฑ์มาตรฐานที่เป็นปรนัยและมีความเป็นไปได้ควบคู่กันไป

แนวคิด หลักการและโมเดลการประเมินของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam's CIPP Model)

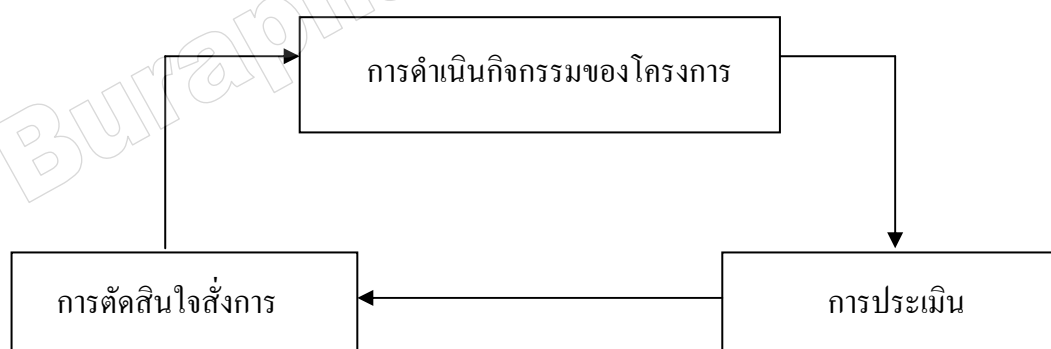
สตัฟเฟิลบีมได้ให้นิยามคำว่า “การประเมิน” ไว้ว่า คือ กระบวนการของการระบุหรือกำหนดข้อมูลที่ต้องการ รวมถึงการดำเนินการเก็บข้อมูล และนำข้อมูลที่เก็บมาแล้วนั้นมาจัดทำให้

เกิดสารสนเทศที่มีประโยชน์ เพื่อนำเสนอสำหรับใช้เป็นทางเลือกในการประกอบการตัดสินใจ จากนิยามดังกล่าว มีสาระสำคัญดังนี้

1. การประเมินเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ มีความต่อเนื่องกันในการดำเนินงานอย่างครบวงจร และย้อนกลับมาสู่รอบใหม่ของวงจรด้วย
2. กระบวนการประเมิน จะต้องมีการระบุหรือบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ
3. กระบวนการประเมิน จะต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ระบุหรือบ่งชี้ไว้
4. กระบวนการประเมิน จะต้องมีการนำเอาข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาแล้วนั้นมาจัดทำให้เป็นสารสนเทศ
5. สารสนเทศที่ได้มานั้น จะต้องมีความหมายและมีประโยชน์
6. สารสนเทศดังกล่าว จะต้องได้รับการนำไปเสนอเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในการกำหนดทางเลือกใหม่หรือแนวทางการดำเนินการใด ๆ ต่อไป

แนวคิดของสตฟเฟิลบีมมีลักษณะที่จะแบ่งแยกบทบาทของการทำงานระหว่างฝ่ายประเมินกับฝ่ายบริหารออกจากกันอย่างเด่นชัด กล่าวคือ ฝ่ายประเมินมีหน้าที่ระบุ จัดหา และนำเสนอสารสนเทศให้กับฝ่ายบริหาร ส่วนฝ่ายบริหารมีหน้าที่เรียกหา และนำผลการประเมินที่ได้ นั้นไปใช้ประกอบการตัดสินใจเพื่อดำเนินกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องตามควรแก่กรณี

ทั้งนี้ ในส่วนที่เป็นรายละเอียดของการประเมินตามนิยามของสตฟเฟิลบีมนั้น สามารถถ่ายทอดออกเป็นโมเดลพื้นฐานได้ดังนี้

ภาพที่ 4 โมเดลพื้นฐานของ สตฟเฟิลบีม (Stufflebeam's CIPP Model)

การประเมินตามโมเดลของสตฟเฟิลบีมนั้น สามารถสรุปการประเมินเป็น 3 ขั้นตอน คือ

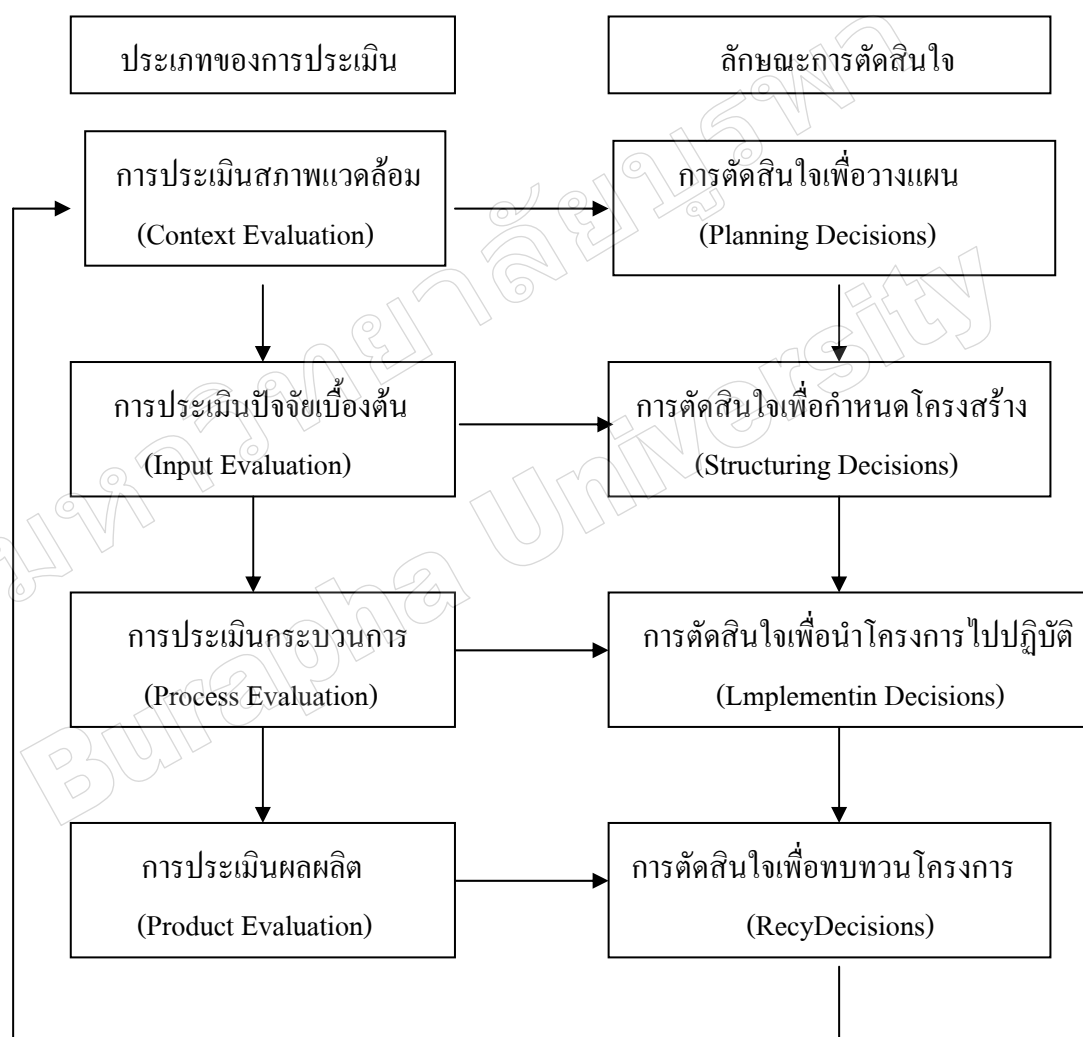
1. กำหนด หรือระบุและบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ
2. จัดเก็บรวบรวมข้อมูล
3. วิเคราะห์และจัดสารสนเทศ เพื่อนำเสนอฝ่ายวิชาการ

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1969, หน้า 75) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมิน ซึ่งเรียกว่า ชิป โมเดล (CIPP Model) เป็นการประเมินอย่างมีระบบแบบแผนที่ชัดเจน และสามารถนำไปใช้ในการประเมินโครงการต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง คำว่า CIPP เป็นคำย่อมาจากคำ 4 คำ ดังนี้

1. การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation: C) เป็นการประเมินก่อนที่จะลงมือดำเนินการก่อนจะทำโครงการใด ๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดหลักการและเหตุผล รวมทั้งเพื่อพิจารณาความจำเป็นที่จะต้องจัดทำโครงการดังกล่าว การชี้ประเด็นปัญหา ตลอดจนการพิจารณาความเหมาะสมของเป้าหมายโครงการ
 2. การประเมินตัวป้อนเข้า (Input Evaluation: I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเทคโนโลยี และแผนของการดำเนินงาน
 3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation: P) ส่วนนี้เป็นการประเมินเพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ เพื่อทำการแก้ไขให้สอดคล้องกับข้อบกพร่องนั้น หาข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่จะสั่งการเพื่อการพัฒนางานต่าง ๆ และบันทึกภาวะของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไว้เป็นหลักฐาน
 4. การประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น (Product Evaluation: P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการ คือ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้แต่ต้น รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก หรือปรับเปลี่ยนโครงการ
- การจัดประเภทของการประเมินดังกล่าว แสดงถึงการประเมินที่พยายามให้ครอบคลุมกระบวนการทำงานในทุก ๆ ขั้นตอน ตามแนวคิดที่รู้จักกันดีในนามว่า “CIPP”
- สิ่งที่ควบคู่กับการประเมินทั้ง 4 ประเภทข้างต้น ได้แก่ การตัดสินใจเพื่อดำเนินการใด ๆ ซึ่งสามารถจะแบ่งออกได้อีก 4 ประเภทเช่นกัน คือ

1. การตัดสินใจเพื่อการวางแผนเป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินสภาวะแวดล้อม มีบทบาทสำคัญคือ การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้สอดคล้องกับแผนในการดำเนินงาน
2. การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการเป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินตัวป้อน มีบทบาทสำคัญคือ การกำหนดโครงสร้างของแผนงานและขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ ของโครงการ
3. การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติเป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินกระบวนการ มีบทบาทสำคัญคือ ควบคุมการทำงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนด และเพื่อปรับปรุงแก้ไขแนวทางการทำงานให้ได้ผลดี

4. การตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการเป็นการตัดสินใจที่อาศัยผลจากการประเมินที่เกิดขึ้น มีบทบาทหลักคือ การตัดสินใจเกี่ยวกับการยุติ ล้มเลิก หรือขยายโครงการในระยะเวลาต่อไป แนวคิดและเป้าหมายของการประเมินตามที่สตัฟเฟิลบีมได้เสนอมานั้น นับว่าเป็นต้นแบบของการประเมินอย่างมีระบบ และเพื่อประโยชน์ต่อการตัดสินใจในการดำเนินโครงการ แต่ละประเภทจะเห็นได้ชัดว่าการประเมินแต่ละประเภทดังกล่าว จะต้องเอื้ออำนวยต่อการนำไปตัดสินใจ ดังรูปแบบความสัมพันธ์ต่อไปนี้

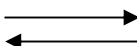

ภาพที่ 5 แนวทางการประเมินโครงการรูปแบบโมเดล สตัฟเฟิลบีม
(Stufflebeam's CIPPModel, 1969)

แนวคิด หลักการและโมเดลการประเมิน “CPO” (CPO’S Evaluation Model)

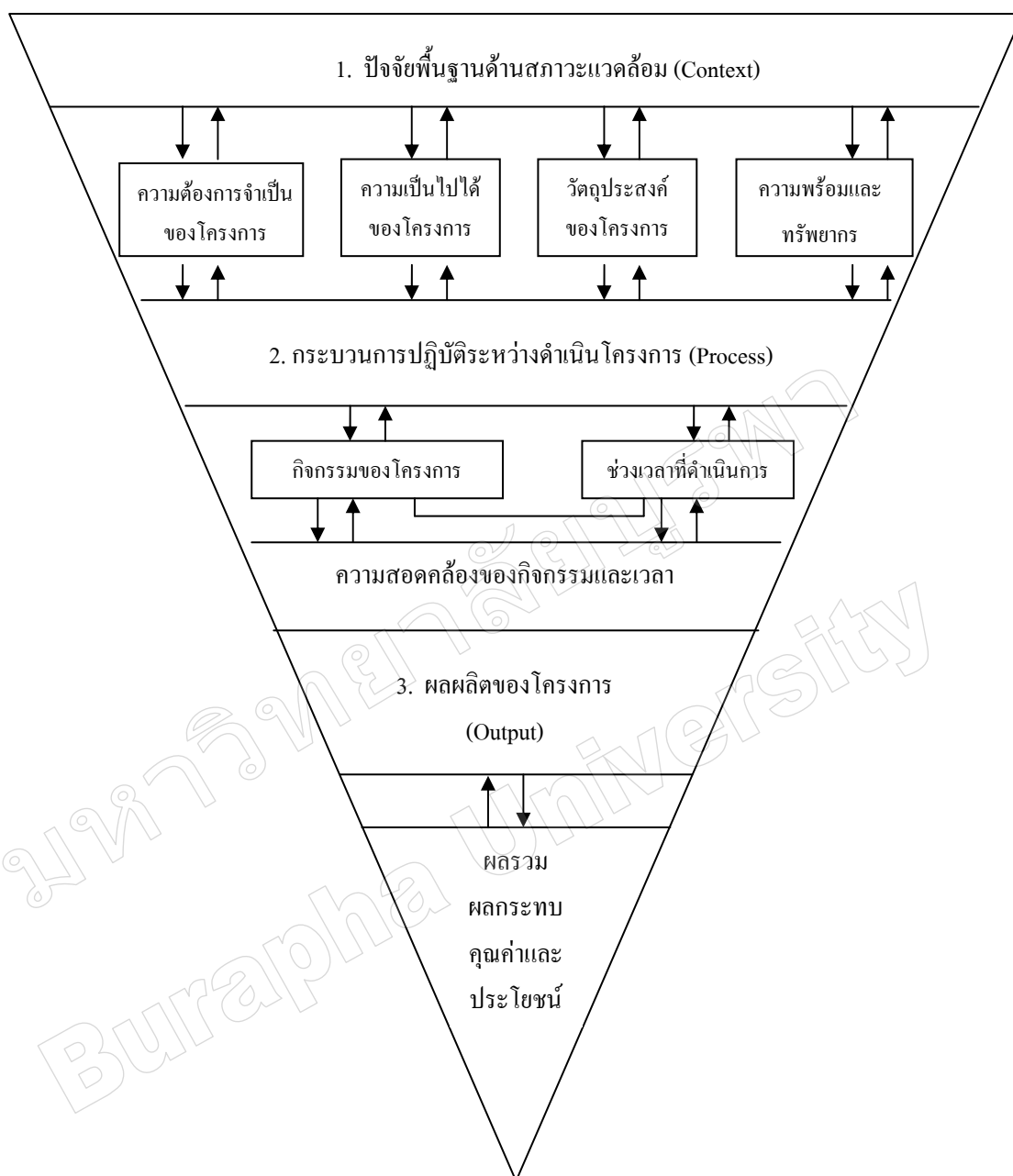
การประเมินโครงการ เป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่จำเป็นอันจะนำไปสู่การตัดสินใจความสำเร็จ รวมทั้งการแก้ไขปรับปรุง พัฒนา ตลอดจนการสร้าง และการกำหนดทางเลือกใหม่ในการดำเนินโครงการ ดังนั้น กิจกรรมการประเมินโครงการจึงเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่จำเป็นเกี่ยวกับปัจจัยขั้นพื้นฐานของโครงการ ตลอดจนกระบวนการที่ปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ และผลผลิตของโครงการ ภายใต้กิจกรรม และช่วงเวลาที่ได้กำหนดหรือวางแผนไว้ เยาวดี ราชัยกุล วิบูลย์ศรี (2542, หน้า 301 - 319) ได้พัฒนาเป็นรูปแบบหรือแบบจำลองของการประเมินโครงการขึ้น ซึ่งเป็นแบบที่เหมาะสมกับประเทศไทยมากที่สุด

หมายเหตุ: สัญลักษณ์ที่ใช้มีดังนี้

1. หมายถึง เส้นแบ่งระหว่างองค์ประกอบ ซึ่งแยกกัน ไม่ได้ขาด
2. หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแต่ละองค์ประกอบในลักษณะของ

การสื่อสารแบบสองทางอย่างครบวงจร

3. C หมายถึง Context
4. P หมายถึง Process
5. O หมายถึง Output

ภาพที่ 6 แบบจำลองการประเมิน “CPO” (CPOS Evaluation Model, 1999)

จากภาพประกอบข้างต้น จะเห็นได้ว่าการประเมินผลโครงการตามแนวคิดของ เยาวดี ราชัญกุล วิบูลย์ศรี ประกอบด้วนส่วนสำคัญ 3 ส่วนใหญ่ ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งกัน และกันอย่างต่อเนื่อง ตามลำดับ คือ 1) ปัจจัยพื้นฐานด้านสถานะแวดล้อมของโครงการ (Context) 2) กระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ (Process) และ 3) ผลผลิตของโครงการ (Output) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานด้านสถานะแวดล้อมโครงการ (Context) หมายถึง บริบทต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการทั้งหมด เช่น ปัจจัยทางการเมือง ทางสังคม ทางวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัย

ทางกายภาพและทางด้านจิตใจ เป็นต้น การประเมินในส่วนนี้เป็นการประเมินสภาพแวดล้อมหรือบริบทต่าง ๆ ของโครงการนั้น ๆ ว่ามีความเหมาะสม หรือไม่อย่างไรโดยพิจารณาถึง

1.1 ความต้องการจำเป็นของโครงการ เพื่อให้ทราบถึงความจำเป็นหรือความต้องการของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อโครงการสำหรับในประเทศไทยมีปัจจัยทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องมาก นับตั้งแต่ความต้องการของโครงการ

1.2 ความเป็นไปได้ของโครงการ เพื่อให้ทราบโอกาสในการจัดทำโครงการต้องวิเคราะห์ให้เห็นถึงปัญหาที่เป็นอุปสรรคหรือที่เป็นข้อจำกัด ซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างดำเนินโครงการ ทั้งนี้เพื่อนำมาเสนอเป็นข้อสารสนเทศ หรือข้อสังเกต ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขหรือปรับปรุงโครงการ หรือเพื่อเสนอทางเลือกใหม่ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเพื่อประโยชน์ในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในส่วนที่เป็นเงื่อนไขบางประการอันจะนำไปสู่การยุติปัญหาในที่สุด โครงการต่าง ๆ มักจะมีปัจจัยทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องสูงมาก ประกอบกับรัฐบาลของประเทศไทยเป็นรัฐบาลผสม และมีการปรับเปลี่ยนรัฐบาลค่อนข้างบ่อย เป็นผลให้แนวนโยบายบางอย่างของรัฐบาลต้องปรับเปลี่ยนไปด้วยจึงทำให้บางโครงการต้องมีการทบทวน และอาจด้วยปัจจัยทางการเมืองเท่านั้นที่ทำให้บางโครงการต้องหยุดชะงักหรือล้มเลิกได้

1.3 การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อระบุถึงสิ่งที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นจากโครงการ โดยพิจารณาถึงผลจากกิจกรรมของโครงการ ในสภาพความเป็นจริงบ่อยครั้งที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการไม่ทราบวัตถุประสงค์ที่แน่นอน ซึ่งเกิดจากสาเหตุหลายประการ จึงจำเป็นต้องแจ้งหรือชี้แจงให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าถึงวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อสะดวกและความร่วมมือที่จะได้รับ รวมทั้งให้ความสำคัญกับโครงการตามสภาพที่ควรจะเป็นด้วย

1.4 ความพร้อมและทรัพยากรในด้านต่าง ๆ เช่น เงินทุนหรืองบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ บุคลากร เป็นต้น ปัญหาเรื่องงบประมาณ อาจส่งผลถึงวัสดุอุปกรณ์และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการดำเนินการ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผลกระทบที่เกิดขึ้นเพราะปัจจัยทางการเมืองรวมทั้งปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องของความต้องการ และความเป็นไปได้ดังกล่าวมาแล้ว ทำให้การดำเนินโครงการล่าช้าและค่าใช้จ่ายอาจเพิ่มสูงขึ้นได้

จากที่กล่าวมาในเรื่องของสภาพแวดล้อมจะเห็นได้ว่า การดำเนินโครงการในประเทศไทย มักมีปัจจัยหรือเหตุผลทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่บ่อย ๆ นอกจากนั้นหน่วยงานในระดับนโยบายต่าง ๆ โดยอ้างว่าเพื่อความยืดหยุ่น ทำให้ไปสู่การปฏิบัติได้มาก หรือไม่ได้ผลเท่าที่ควร ส่วนเรื่องความเป็นไปได้ของโครงการ ตลอดจนวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้และความพร้อมซึ่งรวมทั้งทรัพยากรในด้านต่าง ๆ นั้นเป็นปัจจัยทางสภาวะแวดล้อมที่สำคัญสำหรับการประเมินซึ่งผู้ประเมินโครงการจะต้องพิจารณาถึงปัจจัยเหล่านี้ให้รอบคอบและครบถ้วน เช่นกัน ทั้งนี้

เพื่อชี้ประเด็นปัญหา และเพื่อให้ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติได้อย่างสัมฤทธิ์ผลต่อไป

ดังนั้น การประเมินสภาพแวดล้อมของโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา ผู้ประเมินจึงเลือกประเด็นสาระสำคัญ หรือสภาพแวดล้อมมาใช้ในการวิจัยเพื่อให้เหมาะสมและครอบคลุมการประเมินโครงการมากที่สุด

2. ความต้องการที่จำเป็นของโครงการ (Need Assessment) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับภูมิหลังการกำหนดโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่าน หรือสภาพปัญหาที่ทำให้ต้องดำเนินโครงการส่งเสริมการอ่าน ได้แก่ ปัญหานักเรียนอ่านหนังสือไม่ออก จึงทำให้นักเรียนไม่มีนิสัยในการรักการอ่าน การค้นคว้า และนักเรียนไม่ใช้ห้องสมุดในโรงเรียนสำหรับการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ส่งผลถึงการประเมินกระบวนการคิด วิเคราะห์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องปรับปรุง ผู้ปกครองไม่ส่งเสริมการอ่านของนักเรียน และนักเรียนไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการอ่าน

3. ความเป็นไปได้ของโครงการ (Feasibility) เป็นโอกาสหรือความสามารถในการดำเนินโครงการส่งเสริมการอ่าน โดยพิจารณาถึงสภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินโครงการ ได้แก่ ลักษณะของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่จัดเหมาะสมกับนักเรียนหรือไม่ โครงการส่งเสริมการอ่านมีผลต่อการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน ครูผู้สอนจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในวิชาที่สอนมากน้อยเพียงใด ครูผู้รับผิดชอบโครงการมีความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความพร้อมในการให้การสนับสนุนโครงการส่งเสริมการอ่านเพียงใด โรงเรียนมีงบประมาณในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านตลอดปีการศึกษา และโรงเรียนได้รับความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในการทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

4. วัตถุประสงค์ของโครงการ (Objectives) เป็นการศึกษาความเหมาะสมในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการส่งเสริมการอ่านว่ามีความเป็นไปได้เพียงใด วัตถุประสงค์ของโครงการมีความเป็นไปได้หรือไม่ วัตถุประสงค์มีความชัดเจนสามารถวัดได้ และประเมินผลได้ โครงการนี้ต้องการให้นักเรียนมีนิสัยในการรักการอ่านเพิ่มมากขึ้น และโครงการนี้มีขอบเขตเวลาที่แน่นอน วัตถุประสงค์ของโครงการสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน

5. ความพร้อมและทรัพยากร (Readiness and Resources) เป็นสิ่งที่ใช้ในการดำเนินโครงการ ประเด็นการพิจารณา ได้แก่ ห้องสมุดโรงเรียนตั้งอยู่ในที่ที่สะดวกต่อการเข้าใช้สถานที่ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านมีความเหมาะสม สื่อ และอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งาน จำนวนครูที่จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

สรุป

จากการประเมินสภาพแวดล้อมของโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา ผู้ประเมินเลือกประเด็นหรือสภาพแวดล้อมมาใช้ในการวิจัย เนื่องจากความจำเป็นสภาพปัญหา วัตถุประสงค์ ทรัพยากร และความเป็นไปได้ของโรงเรียนบ้านชุมแสงมีความเหมาะสมและครอบคลุมมา

2. กระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ (Process) หมายถึง ขั้นตอน หรือกรรมวิธี ที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับก่อนหลังอย่างเป็นระบบ และครบวงจรในระหว่างดำเนินโครงการ กระบวนการดังกล่าวอาจจะแตกต่างกันไปตามเป้าหมายในเชิงปรัชญาของแต่ละโครงการ (เทียนฉาย กิระนันท์, 2537, หน้า 1 - 2) เช่น โครงการธุรกิจมีเป้าหมายหลักก็คือ การแสวงหากำไร จากการดำเนินธุรกิจนั้น ๆ ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยลดต้นทุนการดำเนินงานให้เหลือน้อยที่สุด ส่วนโครงการทางการศึกษาของรัฐเป้าหมายหลักก็คือการปลูกฝังความรู้ให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งเด็ก เยาวชน และบุคคลทั่วไป โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติในระยะยาวโครงการประเภทนี้จะไม่ มุ่งแสวงหากำไรสูงสุดเป็นหลัก เป็นต้น

ถึงแม้ว่ากระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการอาจจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับเป้าหมาย ในเชิงปรัชญาของแต่ละโครงการนั้น ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่สำหรับการประเมินโครงการ โดยทั่วไปมีองค์ประกอบสำคัญที่ต้องพิจารณาเป็นพิเศษก็คือ ความสอดคล้องของกิจกรรม และ ช่วงเวลาโดยพิจารณาถึง

2.1 กิจกรรม (Activity) เพื่อให้ทราบว่า กิจกรรมนั้น ๆ มีความสอดคล้องหรือตรงกับ วัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ และมีการจัดลำดับที่เหมาะสมต่อเนื่องกันมากน้อยเพียงใด

2.2 ช่วงเวลา (Timing) เพื่อให้ทราบว่าช่วงเวลาที่จะดำเนินโครงการทางด้านกิจกรรม นั้น ๆ มีความเหมาะสมเพียงไร และมีข้อจำกัดประการใด และช่วงเวลาที่กำหนดไว้นั้น สามารถจะปรับเปลี่ยนไปจากเดิมได้ตามความจำเป็นหรือไม่ และเพราะเหตุใด

การดำเนินโครงการทางด้านการบริการสังคมในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นนโยบายของ รัฐบาลซึ่งจะมีปัญหาเรื่องช่วงเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจัยเรื่องการเมือง รวมทั้งปัญหา ทางระบบกฎหมายและระเบียบของทางราชการที่เกี่ยวข้องด้วย ดังนั้น โอกาสที่จะมี การเปลี่ยนแปลงเรื่องช่วงเวลาจึงเป็นไปได้ค่อนข้างมาก โครงการบางประการประเภทที่ต้องอาศัย เงื่อนไขของช่วงเวลาจึงประสบปัญหาได้ง่าย เช่น โครงการด้านเกษตรที่ต้องอาศัยฤดูกาล หรือ โครงการเร่งด่วนที่จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าแต่ไม่ทันกับความต้องการ เช่น โครงการช่วยเหลือ ผู้ประสบอุทกภัย เป็นต้น

นอกจากปัญหาเรื่องการเมือง และระเบียบราชการแล้ว ยังมีปัญหาเรื่องความรับผิดชอบของหน่วยงานต่าง ๆ และลักษณะของโครงการที่จัดทำ บางโครงการมีหน่วยงานรับผิดชอบร่วมกันหลายหน่วยงาน หรือบางหน่วยงานมีนโยบายซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่น ทำให้ต้องจัดทำโครงการในประเทศไทย ทั้งทางด้านการสอดคล้อง และความต่อเนื่องที่มีต่อกิจกรรมซึ่งกำหนดไว้

จากที่กล่าวมาในเรื่องกระบวนการนั้น จะเห็นว่า ช่วงเวลาเป็นปัจจัยสำคัญมากที่มีผลต่อการดำเนินโครงการในประเทศไทยทั้งทางด้านการสอดคล้อง และความต่อเนื่องที่มีต่อกิจกรรมซึ่งกำหนดไว้

ดังนั้น การประเมินกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ (Process) เป็นความสอดคล้องของกิจกรรม (Activity) และช่วงเวลา (Timing) ประกอบด้วย มีการสำรวจปัญหาด้านการอ่านของนักเรียน นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน สถานศึกษาจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา มีการประชุมผู้ปกครอง ครู นักเรียน เพื่อขอความร่วมมือในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน รวมถึงการส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านกับหน่วยงานอื่น จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการอ่าน และมีการประเมินผลระหว่างดำเนินการ ดำเนินโครงการ รายงานผลการดำเนินโครงการต่อนักเรียน ครู ผู้ปกครอง เมื่อเสร็จสิ้นโครงการ

สรุป

กระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ จำเป็นต้องมีการดำเนินการประเมินระหว่างที่ดำเนินโครงการ เพื่อต้องการทราบปัญหา อุปสรรค ในสภาพที่ดำเนินการมีอะไรบ้าง เช่น ปัญหาการอ่านของนักเรียน ซึ่งโรงเรียนจะต้องหาวิธีแก้ไขต่อไป

3. ผลผลิตของโครงการ คำว่า “ผลผลิต” นั้น มีความหมายครอบคลุมคำศัพท์ภาษาอังกฤษทั้ง 3 คำ ดังนี้ 1. Product ผลผลิต 2. Outcome ผลลัพธ์ 3. Output ผลผลิต ด้วยเหตุนี้ คำว่า ผลผลิตของโครงการจึงหมายถึงผลงานหรือผลที่ได้รับจากการกระทำกิจกรรมใด ๆ ของแต่ละโครงการ โดยสามารถแบ่งผลงานดังกล่าวเป็น 3 ประเภท คือ ผลรวม ผลกระทบ และคุณค่าหรือประโยชน์ตามลำดับ

ในการประเมินผลผลิตของโครงการใด ๆ ก็ตาม จึงเป็นการประเมินเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการนั้น ๆ โดยพิจารณาถึง

3.1 ผลรวม (Overall) เพื่อให้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดจากกิจกรรมของโครงการ ทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม

3.2 ผลกระทบ (Impact) เพื่อให้ทราบถึงผลที่ตามมาจากการดำเนินโครงการนั้น ๆ ทั้งโดยตรงและทางอ้อม รวมทั้งจากที่คาดหวังไว้และมีได้คาดหวังไว้ด้วย

3.3 คุณค่าหรือประโยชน์ (Utility) เพื่อให้ทราบถึงคุณค่าหรือความสำคัญของผลที่ได้จากการประเมิน ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจหรือเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อไป

สรุป

การประเมินผลผลิตของโครงการ ในการดำเนินงานใด ๆ จำเป็นต้องมีการประเมินผล เพื่อจะได้ทราบถึงผลการดำเนินงานว่าเป็นอย่างไรบ้าง เพื่อนำไปวิเคราะห์ แก้ไขในการดำเนินงานครั้งต่อไป

การประเมินผลผลิตของโครงการตามขั้นตอนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นการประเมินผลรวมในลักษณะสรุป ซึ่งจะทำให้ผู้ประเมินได้รับทราบข้อมูลที่แท้จริงและที่จะเป็นไปอย่างครบถ้วน แต่การประเมินผลผลิตทั้ง 3 ขั้นตอนที่เสนอมานั้น บางครั้งสามารถดำเนินการได้ยาก เพราะเหตุผลสำคัญบางประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุผลทางกฎระเบียบและเงื่อนไขบางอย่าง เช่น เรื่องของเวลา งบประมาณ เป็นต้น ทำให้การประเมินโครงการในบางครั้งไม่สามารถครอบคลุมทุกขั้นตอนที่กำหนดไว้ได้ ดังนั้นบางโครงการจึงอาจจะประเมินเฉพาะผลผลิตที่เป็นผลรวมเท่านั้น อย่างไรก็ตาม บางโครงการก็อาจจะมีการประเมินถึงประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่สามารถคำนวณต้นทุนได้ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้การประเมินผลผลิตของแต่ละโครงการจึงต้องยืดหยุ่นไปตามสภาพที่เหมาะสมและตามความจำเป็นของแต่ละโครงการเป็นหลักเช่นกัน

ดังนั้น การประเมินผลผลิตของโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา ผู้ประเมินจึงเลือกประเด็นสาระสำคัญของผลผลิตในการนำมาใช้ประเมินให้เหมาะสม และครอบคลุมการประเมินโครงการนี้มากที่สุด โดยพิจารณาจากการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการส่งเสริมการอ่าน คือ นักเรียนมีนิสัยรักการอ่านเพิ่มมากขึ้น รู้จักใช้เวลาว่างด้วยการอ่าน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ผลประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ของนักเรียนสูงขึ้นหลังจากเข้าโครงการแล้ว รู้จักเลือกหนังสืออ่านตามความสนใจ และความต้องการของตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

คุณลักษณะสำคัญของแบบจำลอง “CPO”

แบบจำลองการประเมิน “CPO” ที่ได้พัฒนามาเพื่อใช้ประเมินโครงการต่าง ๆ ในประเทศไทยนั้นได้เน้นการประเมินในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่การประเมินปัจจัยพื้นฐานด้านสถานะแวดล้อมอย่างละเอียด ตามด้วยการประเมินกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการและผลผลิตของโครงการตามลำดับ จึงนับว่าเป็นรูปแบบการประเมินที่ครบวงจร

ถึงแม้ว่าตามโครงสร้างของแบบจำลองการประเมิน “CPO” นี้ จะไม่สามารถเริ่มดำเนินการตั้งแต่ตอนเริ่มต้นของการพัฒนาโครงการ แต่ผู้ประเมินก็สามารถหาข้อมูลหรือสารสนเทศต่าง ๆ ที่จำเป็นของโครงการนั้น ๆ ได้จากทุกขั้นตอน ทำให้ทราบปัญหาหรือข้อขัดแย้งที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติโครงการ รวมทั้งทำให้ทราบว่าผู้เกี่ยวข้องกับปัญหามีใครบ้าง ซึ่งจะสามารถช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีโอกาสเจรจาต่อรองกันทุกขั้นตอนไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับแนวโน้มของการประเมินโครงการในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เพราะในปัจจุบันผู้ประเมินโครงการมีบทบาทสำคัญในการหาทางให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีโอกาสร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกันนี้ให้ยุติลงด้วยวิธีการเจรจาต่อรอง ทั้งโดยทางตรง หรือทางอ้อมแล้วแต่กรณี

อนึ่ง การเจรจาต่อรองโดยทางตรงในที่นี้ หมายถึงการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้พูดคุยกันโดยตรงไปตรงมาเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการที่ผ่านมา โดยอาศัยข้อค้นพบที่ได้รับจากการประเมินโครงการนั้น ๆ เป็นพื้นฐานที่สำคัญ เช่น ถ้ากิจกรรมของรัฐบาลบางโครงการไม่สามารถจะดำเนินโครงการได้ตามตามผังเวลาที่กำหนด เพราะติดขัดให้มีการเจรจาต่อรองกันโดยตรงระหว่างบุคคล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้หาทางแก้ไขปัญหาาร่วมกันจะสามารถนำเงินงบประมาณสำรองจากส่วนใดมาใช้แทนไปก่อนได้บ้าง โดยที่ไม่ขัดต่อตัวบทกฎหมาย หรือระเบียบข้อบังคับของทางราชการ ตลอดจนไม่ทำให้โครงการนั้น ๆ เกิดผลเสียหยาตามมาในภายหลังได้

ส่วนการเจรจาต่อรองโดยทางอ้อม หมายถึง การที่ผู้ประเมินได้ปฏิบัติตนเป็นสื่อกลางระหว่างที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยทำหน้าที่ช่วยเจรจาประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่ยังไม่มีข้อยุติให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เข้าใจอย่างชัดเจน สำหรับในกรณีที่การเจรจาต่อรองไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ บทบาทของผู้ประเมินก็สามารถช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องแต่ละฝ่ายได้ตระหนักถึงสภาพปัญหาของตนเพื่อจะได้แสวงหาทางเลือกที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา และพัฒนาโครงการเหล่านั้นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป การเจรจาต่อรองทั้งทางตรงและทางอ้อมของทุกฝ่ายตามนัยของแบบจำลองการประเมิน “CPO” นี้ จะต้องเป็นไปอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม และต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งคุณธรรมที่งดงามของสังคมด้วย

จะเห็นได้ว่าคุณลักษณะที่สำคัญของแบบจำลองการประเมิน “CPO” นี้ได้พัฒนามาจากแนวคิดหลัก 4 ประการ คือ 1) แนวคิดเกี่ยวกับการเจรจาต่อรองทั้งทางตรงและทางอ้อม 2) แนวคิดเกี่ยวกับการเจรจาต่อรองทั้งทางตรงและทางอ้อม 3) แนวคิดเกี่ยวกับการให้ความสำคัญแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้ผลการประเมินเป็นที่ยอมรับและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม 4) แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินที่เป็นระบบอย่างครบวงจร และตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมใน

สังคม และ 4) แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินที่สอดคล้องกับบริบท ซึ่งเป็นสถานะแวดล้อมของโครงการ

จากคุณลักษณะรูปแบบการประเมินโครงการต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนั้น ผู้ประเมินเห็นว่าแบบจำลองการประเมิน “CPO” (CPO’S Evaluation Model) มีจุดเด่นหลายประการที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับการประเมินผลโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน ดังนี้

1. แบบจำลองการประเมิน CPO ได้พัฒนาขึ้นมาโดยคนไทย (เยาวดี ราชชัยกุล วิทยุศิริ, 2542, หน้า 301 - 319) โดยศึกษารูปแบบการประเมินแบบต่าง ๆ แล้วปรับปรุงพัฒนาจนได้รูปแบบเหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับการประเมินผลโครงการในประเทศไทย เพื่อให้สอดคล้องกับสังคม ประเพณี วัฒนธรรมของสังคมไทย
2. เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบรูปแบบการประเมินแบบอื่น ๆ แล้ว แบบจำลองการประเมิน “CPO” สามารถประเมินได้ครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ของโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่าน ในโรงเรียนบ้านชุมชนแสง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาของ เขต 2 ได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วนกว่าแบบอื่น ๆ

ความหมาย ความสำคัญและประโยชน์ของการอ่าน

1. ความหมายของการอ่าน

ปัจจุบันได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการอ่านอย่างกว้างขวางมากและมีการกล่าวถึงความหมายของการอ่านในลักษณะต่าง ๆ ไว้ดังต่อไปนี้

ศิวกันต์ ปทุมสูตร (2540, หน้า 13) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า คือ การออกเสียงตามตัวหนังสือเพื่อให้ได้ความ หรือเข้าใจความ เพื่อสื่อความหมายตามหนังสือนั้นประการหนึ่ง หรือแม้ไม่ออกเสียงแต่ทำความเข้าใจความหมายต่าง ๆ ตามหนังสือนั้นประการหนึ่งและยังมีความหมายกว้างถึงการสังเกตพิจารณาต่าง ๆ ให้เข้าใจ

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2540, หน้า 83) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า คือ การรับสารในรูปของตัวอักษรมาแปลเป็นความรู้ ความเข้าใจของผู้อ่าน โดยผ่านความคิด ประสพการณ์และความเชื่อของตน

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2541, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า การอ่านเป็นลำดับขั้นที่เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจความหมายของคำ กลุ่มคำ ประโยค ข้อความและเรื่องราวของสารซึ่งผู้อ่านสามารถบอกความหมายได้

อารมณั พรมรัตน์พันธ์ (2541, หน้า 12) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า การอ่าน คือ กระบวนการทางสติปัญญาในการแปลความหมายของตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ให้เกิดความเข้าใจ ในลักษณะของเรื่องที่อ่าน เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดโดยอาศัยความนึกคิดที่ถ่ายโยงจากการเรียนรู้จากประสบการณ์เดิม มาขยายประสบการณ์ใหม่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และเกิดความคิดสร้างสรรค์เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ การอ่านไม่ใช่การมองผ่านประโยคแต่ละประโยค หรือย่อหน้าแต่ละย่อหน้าเท่านั้น กระบวนการที่ก่อให้เกิดความเข้าใจเป็นการผสมผสานระหว่างทักษะหลายชนิดเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ความต้องการและวิธีการของผู้อ่าน เรียกกันว่า ศิลปะในการอ่าน

ชุมจิตรา เลาหบุตร (2542, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า คือ การรับ การถ่ายทอดความหมายจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง โดยใช้ตัวอักษรเป็นสื่อความคิดและเจตนาของผู้เขียน หรือการทำความเข้าใจกับสัญลักษณ์ที่ผู้เขียนต้องการสื่อความหมาย

มยุรี กันทะลือ (2543, หน้า 12) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า คือ กระบวนการในการแปลความหมายของตัวอักษร เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของผู้เขียน การอ่านเป็น กระบวนการที่ซับซ้อนในการแปลความหมายของตัวอักษรออกมาเป็นถ้อยคำและความคิด จึงต้องอาศัยประสบการณ์เดิมของผู้อ่านเป็นพื้นฐานเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องรานั้น ๆ และสามารถทำความเข้าใจ และนำความคิดไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันได้

สุนทร โคตรบรรเทา (2543, หน้า 7 - 9) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า คือ กระบวนการที่สมองตีความจากสิ่งที่ตามองเห็น โดยมีวิธีพัฒนาการจำคำ และปฏิสัมพันธ์กับประสบการณ์ทางความรู้ ทักษะคิด วัฒนธรรม และการสอน

สุพรรณิ วราทร (2545, หน้า 1 - 4) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า คือ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรับสัญลักษณ์ที่ดี โดยการนำความรู้และประสบการณ์มาทำความเข้าใจสิ่งที่อ่าน หรือเพิ่มเติมสิ่งที่ขาดหายไปด้วยการตีความหมาย คาดการณ์ หรือประเมินค่าสิ่งที่ปรากฏในเนื้อหาที่อ่าน

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 900) ได้จัดคำ การอ่าน ไว้ที่คำว่า อ่านเป็นคำกริยา และให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า การอ่าน คือ การว่าตามตัวหนังสือ ถ้าออกเสียงด้วยเรียกว่า อ่านออกเสียง ถ้าไม่ต้องออกเสียง เรียกว่าอ่านในใจ สังเกตหรือพิจารณาดูเพื่อให้เข้าใจ เช่น อ่านสีหน้า อ่านริมฝีปาก อ่านในใจ การตีความ เช่น อ่านรหัส อ่านลายแทง คิด นับ

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 7) ได้กล่าวว่า การอ่าน หมายถึง การแปลความหมายของตัวอักษรที่อ่านออกมาเป็นความรู้ ความคิด และเกิดความเข้าใจเรื่องราวที่อ่านตรงกับเรื่องราวที่

ผู้เขียนเขียน ผู้อ่านสามารถนำความรู้ ความคิด หรือสาระจากเรื่องราวที่อ่านไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

จากความหมายของการอ่านดังกล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การอ่าน เป็นการแปลความหมายที่ได้มาจากตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ ทำให้เกิดความคิดรวบยอด และสามารถนำมาผสมผสานกับความคิดและประสบการณ์เดิม ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์

2. ความสำคัญและประโยชน์ของการอ่าน

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542, หน้า 11) ได้กล่าวว่า การอ่านมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่เกิดจนโต และจนกระทั่งถึงวัยชรา การอ่านทำให้รู้ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งปัจจุบันเป็นโลกของข้อมูลข่าวสาร ทำให้ผู้อ่านมีความสุข มีความหวัง และมีความอยากรู้อยากเห็น อันเป็นความต้องการของมนุษย์ทุกคน การอ่านมีประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง คือ พัฒนาการศึกษา พัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้เป็นคนทันสมัย ทนต่อเหตุการณ์ และสนองความอยากรู้อยากเห็น นอกจากนั้น การจะพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้ต้องอาศัยประชาชนที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งความรู้ต่าง ๆ ก็ได้มาจากการอ่านนั่นเอง และการอ่าน ยังเป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งในการดำเนินชีวิต เพราะการอ่านมีส่วนช่วยสร้างความสำเร็จ ผู้ใดมีความสามารถในการอ่านหนังสือเป็นพิเศษ มักจะมีโอกาสได้รับความเจริญก้าวหน้าในอาชีพ และในชีวิตมากกว่าคนที่อ่านหนังสือได้น้อยหรืออ่านได้ช้า โลกของเราปัจจุบันเป็นโลกของการอ่าน กิจกรรมทุกประเภททุกแห่ง ทั้งในสถาบันการศึกษา และอาชีพย่อมมีการอ่านเข้าไปเกี่ยวข้องอยู่ด้วยเป็นอันมาก ในชีวิตประจำวันเราก็มีเรื่องอ่านอยู่เสมอ บางครั้งวันละหลาย ๆ หน้า ทั้งนี้ก็เพราะวิชาการต่าง ๆ หรือการสื่อสารที่มีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งส่วนมากมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร การอ่านจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันแต่เนื่องจากสิ่งที่เราต้องอ่านในชีวิตประจำวันมีมากมาย เราไม่สามารถอ่านได้ทั่วถึง ดังนั้นผู้อ่านต้องรู้จักเลือกอ่านเพียงบางเล่มเพื่อให้เหมาะสมกับเวลาและผู้อ่านต้องสามารถอ่านอย่างรวดเร็วและจับความได้จึงจะประหยัดเวลา และได้ประโยชน์ ผู้อ่านควรขยายแขนงวิชาของหนังสือที่อ่านให้กว้างขวางออกไปอีกจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อ่านเอง ซึ่งสอดคล้องกับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงบรรยายถึงความสำคัญของการอ่านหนังสือในการประชุมใหญ่สามัญประจำปี พ.ศ. 2530 ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย, 2543, หน้า 4) สรุปไว้ดังนี้

1. การอ่านหนังสือทำให้ได้เนื้อหาสาระความรู้มากกว่าการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยวิธีอื่น ๆ อาทิ การฟัง

2. การอ่านหนังสือสามารถอ่านได้โดยไม่มีการจำกัดเวลาและสถานที่ สามารถนำไปไหนมาไหนได้

3. หนังสือเก็บได้นานกว่าสื่ออื่น ๆ ซึ่งมักมีอายุการใช้งานโดยจำกัด

4. ผู้อ่านสามารถฝึกการคิด และสร้างจินตนาการได้เองในขณะที่อ่าน

5. การอ่านส่งเสริมให้มีสมาธิ มีสมาธิมากกว่าและมากกว่าสื่ออย่างอื่น ทั้งนี้

เพราะขณะอ่านจิตใจต้องมุ่งมั่นอยู่กับข้อความ พินิจพิเคราะห์ข้อความ

6. ผู้อ่านเป็นผู้กำหนดการอ่านได้ด้วยตนเอง จะอ่านคร่าว ๆ อ่านละเอียด อ่านข้ามหรืออ่านตัวอักษรเป็นไปตามใจของผู้อ่าน หรือจะเลือกอ่านเล่มไหนก็ได้ เพราะหนังสือมีมากสามารถเลือกอ่านได้

7. หนังสือมีหลากหลายรูปแบบ และราคาถูกกว่าสื่ออย่างอื่น จึงทำให้สมองผู้อ่านเปิดกว้าง สร้างแนวคิดและทัศนคติได้มากกว่า ทำให้ผู้อ่านไม่ติดอยู่กับแนวคิดใด ๆ โดยเฉพาะ

8. ผู้อ่านเกิดความคิดเป็นได้ด้วยตนเอง วินิจฉัยเนื้อหาสาระได้ด้วยตนเอง รวมทั้งหนังสือบางเล่มสามารถนำไปปฏิบัติได้ด้วย เมื่อปฏิบัติแล้วก็เกิดผลดี

สุพรรณิ วราทร (2545, หน้า 4) กล่าวว่า โลกมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้านวิทยาการ ความคิด สังคมและสภาพแวดล้อม มนุษย์มีความจำเป็นต้องแสวงหาความรู้และติดตามข่าวสารต่าง ๆ เพื่อสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม มีความสุข แม้ว่าจะมีสื่อมวลชนและวิธีกรับทราบข่าวสารความรู้ต่าง ๆ หลากหลายวิธีแต่การอ่านก็ยังเป็นวิธีการที่สะดวกและมีประสิทธิภาพ การอ่านจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ และจำเป็นสำหรับทุกคน สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับในทุกขอบเขต ตั้งแต่การดำเนินชีวิตประจำวัน การศึกษาหาความรู้ การปฏิบัติงาน ตลอดจนจนถึงการพักผ่อนหย่อนใจ การเสริมสร้างประสบการณ์และความคิดด้วยเหตุนี้เอง การอ่านจึงมีความสำคัญยิ่งต่อบุคคลและสังคม

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, ข., หน้า 7) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านไว้ดังนี้

1. การอ่านเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนจำเป็นต้องอ่านหนังสือเพื่อการศึกษาหาความรู้ด้านต่าง ๆ

2. การอ่านเป็นเครื่องมือช่วยให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เพราะสามารถนำความรู้ที่ได้จากการอ่านไปพัฒนาตนเองและพัฒนางาน

3. การอ่านเป็นเครื่องมือสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไป

4. การอ่านเป็นวิธีการส่งเสริมให้คนมีความคิดและฉลาดรอบรู้ เพราะประสบการณ์ที่ได้จากการอ่านเมื่อเก็บสะสมเพิ่มพูนนานวันเข้า ก็จะทำให้เกิดความคิด เกิดสติปัญญาเป็นคนฉลาด

รอบรู้ได้

5. การอ่านเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเพลิดเพลินบันเทิงใจ เป็นวิธีหนึ่งในการแสวงหาความสุขให้แก่ตนเองที่ง่ายที่สุด และได้ประโยชน์คุ้มค่าที่สุด
6. การอ่านเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้เป็นคนที่สมบูรณ์ทางด้านจิตใจและบุคลิกภาพ เพราะเมื่ออ่านมากย่อมรู้มาก สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข
7. การอ่านเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาระบบการเมือง การปกครอง ศาสนา ประวัติศาสตร์และสังคม
8. การอ่านเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาระบบการสื่อสาร และการใช้เครื่องมือทางอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ

กานต์มณี ศักดิ์เจริญ (2546, หน้า 89) ได้กล่าวว่า การอ่านเป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งในการดำรงชีวิต เพราะการอ่านจะมีส่วนช่วยสร้างความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ผู้ใดมีความสามารถในการอ่านหนังสือเป็นพิเศษ มักจะมีโอกาสเจริญก้าวหน้าในอาชีพ และในชีวิตมากกว่าคนที่อ่านหนังสือได้น้อย และอ่านช้า โลกปัจจุบันเรียกได้ว่าเป็นโลกของการอ่าน เพราะการอ่านแทรกอยู่ในกิจกรรมทุกประเภท ทุกแห่ง ทั้งนี้ เพราะในการอ่านสื่อสารซึ่งกันและกันในชีวิตประจำวัน ต้องอาศัยการอ่าน เพื่อความเข้าใจ การอ่าน จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตของเรา สิ่งที่เราจะต้องอ่านในชีวิตประจำวันจึงมีมากมาย เราจะต้องรู้จักเลือกอ่าน จับใจความให้ได้ในเวลารวดเร็ว จึงประหยัดเวลา ได้ผลจากการอ่านคุ้มค่า มีบางคนกล่าวว่า อาหารหล่อเลี้ยงร่างกาย การอ่านหล่อเลี้ยงสมอง ถ้าต้องการให้สมองเจริญเติบโตก็ต้องอ่าน

วิระ แข็งกสิการ (2544, หน้า 11 - 12) ได้กล่าวว่า การอ่านเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการแสวงหาความรู้ เป็นช่องทางของการรับรู้ที่สามารถเลือกรับและแสวงหาได้ตามโอกาสที่ต้องการเป็นทางที่จะเพิ่มพูนความรู้ ความคิดและประสบการณ์ ทั้งเชิงลึกและเชิงกว้างได้อย่างไม่จำกัดขอบเขต มีความสำคัญตามมุมมองดังต่อไปนี้

1. มองการอ่านในแง่ของการแสวงหาความสุข การอ่านเป็นการหาความสุข ความเพลิดเพลินที่มีขอบเขตกว้างขวางและประหยัดที่สุด หาได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา ท่านมหาบุรุษ มหาตมะคานธี กล่าวว่า ข้าพเจ้าเป็นสุขเมื่อได้อ่านหนังสือ และเชื่อว่าใครก็ตามที่มีรสนิยมที่ดี ย่อมทนต่อความเจ็บปวดได้ทุกแห่งหน
2. มองการอ่านในแง่ของการเรียนรู้และการพัฒนาสมอง การอ่านเป็นตัวกระตุ้นสมองได้อย่างยอดเยี่ยม เพราะการอ่านเป็นการบริหารสมองที่ประเสริฐ การที่อ่านหนังสือมาก ๆ สมองจะทำงาน เพราะฉะนั้นสมองจะมีความฉับไว ความแข็งแรง สมองทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อความสามารถในการเรียนรู้

3. มองการอ่านในแง่พุทธศาสนา การอ่านเป็นการปฏิบัติธรรม เพราะการอ่านมีลักษณะ การปฏิบัติ ครอบงำไตรลักษณ์ คือ สิล สมาธิ ปัญญา การอ่านก่อให้เกิดความสงบความคิดจะไหลลื่น ไปตามตัวอักษรที่อ่าน จะทำให้ไม่ผิผิตลข้อใด เกิดสมาธิจดจ่ออยู่กับข้อความที่อ่าน เมื่ออ่านแล้วมีความรู้ ความคิดเกิดขึ้นซึ่งก็คือปัญญานั้นเอง

4. การมองการอ่านในแง่ของจิตวิทยา การอ่านเป็นการคลายความเครียด คลายความกดดันทางอารมณ์ การอ่านจะเป็นวิธีระบายความรู้สึกที่ดี เราจะมองเห็นว่าคนที่นิยมนักอ่านจะเป็นคนอารมณ์เย็น สุขุม นอกจากนั้น การอ่านยังเป็นการจุดประกายจินตนาการที่ดีของเด็กอีกด้วย

5. มองการอ่านในแง่การใช้เวลา การอ่านเป็นใช้เวลาที่เกิดประโยชน์ที่ดีที่สุด ประหยัดที่สุด เขาชวนเป็นวัยที่น่าเป็นห่วงเรื่องการใช้เวลาเพราะเป็นวัยที่เจียบเหงา ว้าเหว่ ใต้ง่าย เมื่อเหงาจึงเหี่ยวสถานบันเทิง ห้างสรรพสินค้า มั่วสุมสถานแหล่งเรีงรมณ์ นามาซึ่งปัญหาเสพติด ถ้าเด็กรักการอ่านเขาจะมีความสุขกับการอ่านหนังสือ มีหนังสือเป็นเพื่อนจึงไม่เหงา เพราะการอ่านเป็นกิจกรรมที่สามารถทำได้เพียงลำพัง ปัญหาที่เกิดจากการใช้เวลาว่างไปในทางที่ไม่ถูกจึงหมดไป

นรินทร์ จุลทรัพย์ (2545, หน้า 16) ได้กล่าวว่า การอ่านหนังสือเป็นการกระตุ้นการทำงานของเซลล์สมอง ทำให้เซลล์สมองได้รับการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกับกล้ามเนื้อในส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ถ้าได้รับการบริหารโดยการออกกำลังกายในระดับที่เหมาะสมอย่างสม่ำเสมอจะทำให้กล้ามเนื้อบริเวณนั้นแข็งแรง การพัฒนาของเซลล์สมองจะปรากฏในลักษณะของรอยความจำ ยิ่งถ้ามีการอ่านทบทวนบ่อย ๆ จะช่วยให้รอยความจำมีความชัดเจนอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะถ้าได้อ่านหนังสือในตอนเช้า จะช่วยให้จำได้อย่างแม่นยำยิ่งขึ้น เพราะร่างกายได้พักผ่อนมาอย่างเพียงพอ การที่เซลล์สมองมีรอยความจำชัดเจนมากย่อมแสดงว่าประสิทธิภาพด้านความจำ การคิด และการเรียนรู้ของสมองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นลักษณะของสมรรถภาพ (Competencies) ทางเชาวน์ปัญญานั้นเอง

กรมวิชาการ (2542, หน้า 6 - 7) ยังได้กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการอ่าน พอสรุปได้ดังนี้

1. มีความรู้เพิ่มเติม ช่วยให้รู้กว้าง ไม่แคบอยู่เฉพาะเรื่องรอบตัว
2. ช่วยพัฒนาความคิด เพราะประสบการณ์ในการอ่านจะช่วยเสริมความคิดให้พัฒนาขึ้น
3. ช่วยทำให้ผู้ที่สังคมยอมรับ เพราะผู้ที่อ่านมากจะรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดี
4. ช่วยให้เป็นผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ
5. ช่วยให้ได้รับความบันเทิงในชีวิตมากขึ้น

6. ช่วยให้เป็นคนที่น่าสนใจ เพราะผู้ที่อ่านหนังสือมากจะมีความคิดลึกซึ้ง และกว้างขวาง สามารถแสดงความรู้และความคิดที่ดีได้เสมอ

7. เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

มัทนา นาเคบุตร (2542, หน้า 6 - 7) กล่าวว่า การอ่านนอกจากจะให้คุณค่าด้านความรู้ ความคิด และความบันเทิง อันเป็นประโยชน์เฉพาะของผู้อ่านแล้ว ยังเกิดประโยชน์ต่อสังคม และประเทศชาตินับอเนกอนันต์ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การอ่านหนังสือหรือสิ่งพิมพ์เป็นกุญแจสู่มรดกทางวัฒนธรรมและนำสู่วิทยาการ วิทยาศาสตร์ การอ่านทำให้คนเข้าใจตนเอง และสังคมรู้จักการอยู่ร่วมในสังคม การปรับตัวและเป็นส่วนที่ดีของสังคม

2. การอ่านช่วยสร้างความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจรับรู้ความเป็นไปและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ธุรกิจการค้า ตลาดหุ้นและการลงทุนทั้งปวง

3. การอ่านช่วยส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้มั่นคงได้ถ้าประชาชนมีความรอบรู้ รับรู้ การสื่อสารข้อมูล รับรู้ทักษะเลือกคิดและตัดสินใจได้อย่างเสรีมีเหตุผล

4. การอ่านช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล การอ่านมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของบุคคล ทุกสาขาวิชาชีพ ไม่ว่าจะเป็นแพทย์ ครู อาจารย์ นักกฎหมาย พ่อค้า นักธุรกิจ นักการทูต นักการเมือง ฯลฯ การเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จากหนังสือจะช่วยให้มีความสำเร็จในวิชาชีพได้เป็นอย่างดี

5. การอ่านช่วยพัฒนาสังคม ประเทศใดมีประชากรที่รู้หนังสือและรักการอ่านจะทำให้คุณภาพชีวิตของประชากรในประเทศนั้นดีขึ้น ซึ่งก็จะทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่สังคมและประเทศชาติ

ภูริภัทร ทิศร (2543, หน้า 9) กล่าวว่า ประโยชน์ที่สำคัญของการอ่าน คือ ได้รับความบันเทิง ผ่อนคลายความตึงเครียด เป็นมิตรยามว่างและเมื่ออยู่คนเดียว ให้ความรู้ ช่วยปรับปรุงสมรรถภาพในการประกอบอาชีพ ช่วยให้เข้าใจจิตใจความคิดความเป็นไปต่าง ๆ ของคนอื่น ช่วยเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ ช่วยปรับปรุงนิสัยใจคอ เป็นคนกว้างขวาง ฝึกฝนวิธีตัดสินใจ ทำให้เป็นคนฉลาดรอบรู้ ทันคน และมีชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นสุข

สรุปได้ว่า การอ่านหนังสือเป็นประโยชน์อย่างสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปสู่ชีวิตที่ดีกว่า เพราะทุกสิ่งทุกอย่างหาได้จากการอ่านเป็นสำคัญ เราไม่จำเป็นต้องเดินทางไปไกลเพื่อเสาะหาความรู้ หนังสือนอกจากจะให้ความรู้แล้ว หนังสือยังเป็นสื่อสันติภาพอันสำคัญของมนุษย์ด้วย สิ่งสำคัญในการอ่านก็คือประโยชน์จากหนังสือ ซึ่งจะได้อ่านหรือน้อยขึ้นอยู่กับผู้อ่านว่าจะรู้จักเลือกสรร และค้นคิดสิ่งที่เป็นสาระสำคัญจากหนังสือมาใช้ในชีวิต และการดำรงชีวิตของตนเองอย่างเหมาะสม ความรู้เรื่องประเภทหนังสือ เรื่องการอ่าน และกลวิธีในการอ่านจึงมี

ความจำเป็นอันสำคัญอีกด้วย

3. ปัญหาและสาเหตุของคนไทยที่ไม่มีนิสัยรักการอ่าน

โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มักอยากรู้อยากเห็น เพราะฉะนั้นจึงมักจะชอบอ่าน แต่มีหลายคนที่ไม่ชอบอ่าน ซึ่งอาจจะเกิดจากสาเหตุหลายประการ ซึ่ง จวีวรรณ กุหาภินันท์ (2542, หน้า 26 - 28) กล่าวว่าสาเหตุพอสรุปได้ดังนี้

1. การอ่าน เพราะตั้งแต่เล็ก ๆ นั้นไม่ได้รับการปลูกฝังให้รักการอ่าน พ่อแม่ ผู้ปกครองไม่รักการอ่าน จึงมองไม่เห็นความสำคัญของการอ่าน หรืออาจจะเนื่องมาจากพ่อแม่ไม่มีเวลาจะฝึกฝนให้ลูกรักการอ่าน นอกจากนั้นอาจจะสนใจอย่างอื่นมากกว่าการอ่าน หรืออาจจะสนใจสิ่งอื่น ๆ มากกว่าการอ่าน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เล่นคอมพิวเตอร์ และคู่มือที่สนุกมากกว่า
2. ไม่มีเวลาอ่าน เพราะทำงานหาเลี้ยงชีพด้วยความเหน็ดเหนื่อย หรือมีการบ้านมาก
3. ไม่มีเงินซื้อหนังสืออ่าน เนื่องจากเศรษฐกิจไม่ดีจึงต้องซื้อของที่จำเป็นต่อชีวิตมากกว่าที่จะซื้อหนังสืออ่าน
4. ไม่มีคนช่วยสอนอ่านเวลาอ่านไม่ออก หรือมีปัญหาในการอ่าน
5. อ่านไม่ออก อ่านแล้วไม่เข้าใจ อาจเป็นเพราะความรู้น้อย เช่น เด็กบางคนอยากอ่านแต่อ่านหนังสือไม่ออกเลย ทำให้ไม่อยากอ่าน หรืออยากอ่านหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษแต่อ่านไม่ออก เพราะรู้ศัพท์น้อย เป็นต้น
6. สุขภาพไม่แข็งแรง หรือพิการ เป็นอุปสรรคต่อการอ่าน เช่น เป็นอัมพาต สายตาไม่ดี โรคทางสมอง เป็นต้น
7. ไม่มีสมาธิในการอ่าน
8. มีปัญหาทั้งทางครอบครัวและปัญหาทางโรงเรียน
9. ไม่เห็นความสำคัญของการอ่าน
10. ไม่มีสถานที่อ่านที่เหมาะสม บรรยากาศไม่น่าอ่าน โรงเรียนไม่มีห้องสมุด หรือมีห้องสมุดแต่ไม่ดี
11. หนังสือไม่น่าสนใจ ไม่เหมาะกับผู้อ่าน หรือตัวหนังสือเล็กเกินไป
12. ไม่มีหนังสืออ่าน โรงเรียนบางโรงเรียนอาจจะไม่ค่อยมีหนังสือให้เด็กอ่าน ห้องสมุดมีหนังสือน้อย โดยเฉพาะโรงเรียนที่อยู่ตามชนบท หนังสือที่มีอาจจะเป็นหนังสือที่ไม่น่าสนใจ รูปภาพไม่สวย รูปเล่มไม่น่าอ่าน เนื้อหาไม่น่าสนใจ และอาจจะยากเกินไปสำหรับเด็ก
13. มีโรคที่เกี่ยวกับสมองทำให้อ่านหนังสือไม่ได้
14. มีนิสัยที่ไม่ดีในการอ่านทำให้อ่านช้า เป็นอุปสรรคในการพัฒนาการอ่าน เช่น การอ่านทีละคำ ชอบอ่านออกเสียง ใจลอยไม่มีสมาธิในการอ่าน เป็นต้น

15. ไม่มีเทคนิคหรือวิธีการในการอ่านหนังสือบางประเภท

16. วิธีการสอนของครูทำให้ไม่อยากอ่าน นอกจากนี้ครู และบรรณารักษ์ไม่ส่งเสริมการอ่าน ไม่จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

17. อายุมาก สายตาไม่ดี สายตาสั้น สายตาวัวหรือเอียง ไม่มีแว่นสายตา ทำให้อ่านตัวหนังสือไม่ชัดเจน จึงไม่ชอบอ่าน

จากสาเหตุดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับความคิดของ ศรีรัตน์ เจิงกลิ่นจันทร์ (2542, หน้า 35 - 39) ที่กล่าวถึงปัญหาการอ่านที่มีผลทำให้คนไทยขาดนิสัยรักการอ่าน สรุปได้ดังนี้

1. ไม่เห็นความสำคัญของการอ่าน ชีวิตประจำวันของคนไทยส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกร ไม่จำเป็นต้องใช้การอ่านเพื่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต จึงหันไปทำกิจกรรมอย่างอื่นมากกว่าการอ่าน

2. ปัญหาการอ่าน คือ การอ่านหนังสือไม่ออก อ่านหนังสือไม่แตกฉาน ไม่รู้จักผสมคำอ่านซ้ำ อ่านไม่คล่อง อ่านผิด ๆ ถูก ๆ อ่านออกเสียงผิด หรือบางคนอ่านได้แต่ไม่เข้าใจความหมาย ขาดประสบการณ์ทางด้านภาษา ทำให้ไม่มีความรู้เพิ่มเติม และไม่สนุกกับการอ่าน จึงเกิดความเบื่อหน่ายการอ่านในที่สุด

3. วัสดุสำหรับการอ่าน มีปริมาณน้อยไม่เพียงพอกับความต้องการ ขาดการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง รูปเล่ม เนื้อหาของหนังสือไม่น่าสนใจ ขาดคุณภาพ เนื่องจากขาดนักเขียนหนังสือเฉพาะด้านต่าง ๆ ส่วนหนังสือสวยและดีมีราคาแพงเกินไปสำหรับผู้อ่าน ส่งผลให้ผู้อ่านไม่มีหนังสือทำให้ไม่มีนิสัยรักการอ่าน

4. ขาดการกระตุ้น และส่งเสริมให้มินิสัยรักการอ่าน ซึ่งนิสัยรักการอ่านมิได้เกิดเองโดยธรรมชาติ จำเป็นต้องปลูกฝังตั้งแต่อายุน้อย แต่กิจกรรมเพื่อส่งเสริม และปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน ยังไม่ได้กระทำกันอย่างเต็มที่ อย่างเหมาะสม เนื่องจากขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจเด็ก ที่สำคัญมีความตั้งใจจริงที่จะทำงานนี้ แม้จะมีบุคลากรที่มีคุณสมบัติพอที่จะทำได้ แต่ก็ยังขาดความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นไปได้ค่อนข้างยากที่จะหวังให้คนไทยมีนิสัยรักการอ่าน

5. ความบกพร่องทางร่างกาย เช่น สายตา หู มีผลกระทบต่อความสามารถในการอ่านทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทำให้เกิดปัญหาการอ่านในลักษณะต่าง ๆ ในที่สุดก็ส่งผลทำให้ไม่สนใจอ่านและไม่เกิดนิสัยรักการอ่านในที่สุด

6. ความสามารถทางสมอง สมรรถภาพทางสมองเป็นส่วนประกอบอันจำเป็นต่อการอ่านที่จะส่งเสริมให้ผู้อ่านสามารถอ่านได้ดีหรือไม่เพียงไร หากความสามารถของสมองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอ่านบกพร่องหรือพิการจะทำให้ไม่สามารถปรับตัวอักษรได้ การฝึกการใน

ส่วนสมองที่เกี่ยวกับภาษาอันจะส่งผลทำให้เกิดการมองเห็นที่กลับกัน

7. ความพร้อมที่จะเรียนอ่าน เด็กที่มีความพร้อมในการเรียนอ่าน ย่อมหมายถึงระดับวุฒิภาวะของเขาสามารถจะแยกความคล้ายคลึง และความแตกต่างของตัวอักษรได้ เข้าใจความหมายของคำได้ย่อมจะทำให้มีความสุขกับการอ่าน แต่ถ้าเด็กที่ยังไม่มีความพร้อมเด็กจะมีความรู้สึกว่าการอ่านเป็นเรื่องยาก เกลียดกลัวการอ่านจนทำให้ไม่มีนิสัยรักการอ่านในที่สุด

8. สภาพอารมณ์ คนที่ไม่มีความมั่นคงทางอารมณ์เนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ ย่อมมีผลทำให้เกิดความวิตกกังวล ขาดความอบอุ่น ไม่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง ไม่มีสมาธิในการอ่าน สิ่งเหล่านี้จะส่งผลต่อการสร้างนิสัยรักการอ่าน

9. สภาพทางเศรษฐกิจความเป็นอยู่ของคนไทยโดยทั่วไปอยู่ในลักษณะหาเช้ากินค่ำ ชักหน้าไม่ถึงหลัง เมื่อความต้องการทางร่างกายในเรื่องของปัจจัยสี่อันเป็นความต้องการของมนุษย์ ยังไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอ ความต้องการด้านอื่น ๆ ย่อมไม่เกิดขึ้นตามไปด้วย ซึ่งรวมถึงการซื้อหนังสืออ่าน ทำให้คนไทยขาดโอกาสในเรื่องของการอ่านค่อนข้างมาก

10. อิทธิพลจากสิ่งอื่น ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ ต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้สามารถทำพร้อมกับการทำงานอย่างอื่นตามไปด้วยก็ได้ และสื่อเหล่านี้เป็นค่านิยมที่ทุกครัวเรือนต้องมีกันในปัจจุบัน ดังนั้น การอ่านจึงเป็นข้ออ้างที่ว่าไม่อ่านนั้นเพราะไม่มีเวลานั่นเอง

วิชาญ อัครวนสกุล (2545, หน้า 14 - 15) ได้กล่าวถึงวัยรุ่นไทยไม่ค่อยสนใจกิจกรรมการอ่านหนังสืออื่น ๆ ในเวลาว่าง ไว้ดังนี้

1. ไม่ได้รับการฝึกฝน ที่โรงเรียนต้องฟังครูมากกว่าพูดให้ครูฟัง ครูไม่ค่อยเปิดโอกาสอ่านหนังสือหรือเข้าห้องสมุด เพราะกลัวจะสอนเนื้อหาวิชาไม่ทัน
2. มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อหนังสือ เบื่อและเอียนกับการอ่านหนังสือสอบ ไม่ได้อ่านเพราะอยากอ่าน แต่ต้องอ่านเพื่อให้ทำข้อสอบได้ พอพ้นจากห้องเรียนหรือช่วงปิดเทอม จึงรู้สึกหลุดพ้นจากพันธนาการ
3. ขาดทักษะการอ่าน อ่านช้า
4. ชอบฟังคนอื่นที่อ่านมาแล้วมาเล่าให้ฟังมากกว่า
5. ขาดตัวอย่างที่ดี คือ เมื่อผู้ใหญ่ไม่อ่าน เด็กก็ไม่อ่านตามไปด้วย
6. ไม่มีนิสัยรักการอ่าน แม้จะมีหนังสือและสื่ออื่น ๆ มากมายให้เรียนรู้ แต่นิสัยของคนไทยชอบฟังและพูดมากกว่าการอ่าน
7. เข้าไม่ถึงหนังสือ เช่น เด็กในชนบท เด็กด้อยโอกาส ไม่มีหนังสือที่จะอ่าน
8. จู้เกียจ ไม่ชอบ ไม่อยากอ่าน

จากปัญหาและสาเหตุของคนไทยที่ไม่มีนิสัยรักการอ่านดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การอ่านโดยทั่วไปเกิดจากเหตุต่าง ๆ หลายประการ เช่น ห้องสมุดไม่มีหนังสือน่าสนใจให้อ่าน ครู และบรรณารักษ์ไม่ส่งเสริมการอ่าน โรงเรียนไม่มีห้องสมุดหรือมีแต่ไม่ดี เป็นต้น

4. ความหมายของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

การอ่านมีความสำคัญต่อการศึกษา และการดำรงชีวิตเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงเป็น การสมควรที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู หรืออาจารย์ผู้สอน และบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนจะได้ จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านขึ้น เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านได้มีนิสัยรักการอ่าน เน้นความสำคัญของการอ่าน มีความสามารถในการอ่าน รู้จักแสวงหาความรู้และประสบการณ์จากการอ่าน ด้วยตนเอง จนเป็นนิสัย ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของคำว่ากิจกรรมส่งเสริมการอ่านไว้ดังต่อไปนี้

ศรีรัตน์ เจริญกลิ่นจันทร์ (2542, หน้า 53) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านไว้ว่า คือ การกระทำใด ๆ ก็ตามที่มุ่งหวังให้กลุ่มเป้าหมายมีความสนใจในหนังสือ เห็นความสำคัญ และความจำเป็นของการอ่าน เกิดความเพลิดเพลินในการอ่าน กระหายใคร่อ่านอยู่ตลอดเวลาจน กลายเป็นนิสัยรักการอ่านในที่สุด

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542, หน้า 94) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านไว้ว่า คือ สภาพการเรียนรู้ที่เด็กได้ใช้ร่างกาย และสมองในการประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับการอ่าน เช่น การเล่นเกม การเชิดหุ่น การแสดงละคร เป็นต้น เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการในการอ่าน ทั้งทางด้านความเข้าใจในการอ่าน ทักษะที่ดีต่อการอ่าน กิจกรรมส่งเสริมการอ่านทำได้ทั้งใน ครอบครัว (พ่อแม่ ผู้ปกครอง) โรงเรียน (ครูผู้สอน บรรณารักษ์) ห้องสมุดโรงเรียน และห้องสมุดประชาชน

กรมวิชาการ (2546, ข., หน้า 77) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านไว้ว่า คือ การกระทำต่าง ๆ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสนใจในการอ่าน เห็นความสำคัญ และ ความจำเป็นของการอ่าน เกิดความเพลิดเพลินในการอ่าน พยายามพัฒนาการอ่านจนเป็นนิสัย กิจกรรมส่งเสริมการอ่านมีลักษณะสำคัญ สรุปได้ดังนี้

1. เราใจ บุคคลที่เป็นเป้าหมายอาจเป็นคนคนเดียว หรือกลุ่มบุคคลทั่วไป ให้เกิด ความอยากอ่านหนังสือ โดยเฉพาะหนังสือที่มีคุณภาพตามที่ประสงค์ หรือผู้ที่จัดกิจกรรมเห็นควรว່การอ่านจะชี้ให้เห็นว่าการอ่านเป็นสิ่งจำเป็น มีความสำคัญ มีประโยชน์ต่อบุคคล สังคม นานาประการ

2. จูงใจ ให้บุคคลที่เป็นเป้าหมายเกิดความพยายามที่จะอ่านให้แตกฉาน เพื่อที่จะได้รู้ เรื่องราวอันน่ารู้ น่าสนุก ที่มีอยู่ในหนังสือตามที่ผู้จัดกิจกรรมนำมากล่าว นอกจากประโยชน์แล้ว ยังรู้สึกว่าการพยายามอ่านให้เข้าใจถ่องแท้นั้นคุ้มค่า ให้ความรู้สึกเป็นอิสระ ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น

ให้ช่วยอ่าน ช่วยตีความ ซึ่งบางครั้งอาจจะคลาดเคลื่อนได้ เห็นความจำเป็นที่จะต้องฝึกฝนการอ่าน และการใช้คู่มือช่วยการอ่านพจนานุกรมศัพท์วิชาวเฉพาะ เป็นต้น ไม่เกิดความเบื่อหน่ายท้อแท้ที่จะต้องต่อสู้เอาชนะหนังสือให้ได้

3. กระตุ้น แนะนำให้อยากรู้ อยากเห็น เรื่องราวต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหนังสือมากมายหลายอย่าง อยากมองดูให้รู้รอบและรู้สึกซึ่ง เปิดความคิดให้กว้าง เมื่ออ่านเรื่องหนึ่งแล้วก็อยากอ่านอีกเรื่องหนึ่งต่อไปมีความรู้สึกว่าการอ่านเป็นกิจกรรมประจำวันที่จะขาดเสียมิได้ เกิดความรู้สึกว่าหนังสือท้าทายให้อ่าน ให้วิจารณ์ ให้ประเมินค่า ให้อยากนำเอาความรู้ที่ได้รับไปใช้ อยากเขียนหนังสือ ทำนองเดียวกันนี้ดีกว่าเล่มที่อ่านเหล่านี้ เป็นต้น

4. สร้างบรรยากาศการอ่านขึ้นในบ้าน ในโรงเรียนและในสังคม นอกจากกิจกรรมจะเร้าใจ จูงใจให้อ่านและกระตุ้นให้เกิดความคิดให้กว้างแล้ว กิจกรรมส่งเสริมการอ่านจะเกี่ยวข้องกับการผลิตวัสดุการอ่านให้เหมาะสม การสร้าง และปรับปรุงแหล่งวัสดุการอ่านให้มีเพียงพอ การบูรณาการการอ่านเข้าไว้ในการเรียนการสอน และในการตัดสินใจเพื่อดำเนินการต่าง ๆ

จากความหมายของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านดังกล่าวข้างต้นอาจสรุปได้ว่าเป็นการ กระทำที่จัดขึ้นเพื่อกระตุ้น และชักจูง ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนใจการอ่าน และได้พัฒนาการอ่านจนกระทั่ง มีความสามารถในการอ่าน สามารถนำประโยชน์จากการอ่านไปใช้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการอ่านทุกประเภท

5. ความมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

กิจกรรมส่งเสริมการอ่านมีหลายรูปแบบหลายแนวทาง ในที่นี้จะกล่าวถึงการรวมกลุ่มตาม ลักษณะ กิจกรรมดึงดูดความสนใจทางประสาทสัมผัสอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายแห่งรวมกัน (กรมวิชาการ, 2546 ข, หน้า 86 - 88)

1. กิจกรรมซึ่งเร้าโสตประสาท ชวนให้ฟัง ใช้เสียงและคำพูดเป็นหลัก กิจกรรมประเภทนี้ได้แก่ การเล่านิทานให้ฟัง การเล่าเรื่องจากหนังสือ การอ่านหนังสือให้ฟัง การแนะนำหนังสือด้วยปากเปล่า การบรรยาย การอภิปราย การโต้ว่าที่เกี่ยวกับหนังสือ การบรรเลงดนตรีและร้องเพลงจากบทละครร้อง ทำให้เกิดความเพลิดเพลินในอารมณ์ ถ้อยคำนั้นนอกจากฟังเพราะแล้วยังทำให้มองเห็นภาพ ได้กลิ่น ทำให้รู้สึกอรร่อย ได้รู้สึกสัมผัสความร้อนหนาว ให้รู้สึกดีใจ เสียใจ เกลียดชัง รัก แหม่มชื่น สงบ ฯลฯ ในการจัดกิจกรรมซึ่งเน้นให้รู้จักเพลิดเพลินในอารมณ์ ไม่ควรใช้อุปกรณ์ที่เบี่ยงเบนความสนใจไปทางอื่น เช่น ภาพ การใช้ท่าทาง ฯลฯ ยกเว้นแต่เมื่อจำเป็นที่จะต้องใช้เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจสิ่งที่กำลังพูดถึงเท่านั้น

2. กิจกรรมซึ่งเร้าจักขุประสาท ชวนให้ดู ฟังพินิจ และอ่านความหมายของสิ่งที่เห็น กิจกรรมประเภทนี้ได้แก่ การจัดแสดงภาพชนิดต่าง ๆ อาทิ ภาพถ่าย ภาพที่จัดเก็บรวบรวมจาก

วารสารหรือปฏิทินเป็นเรื่อง เป็นชุด ภาพเขียน ภาพประกอบหนังสือ นิทรรศการหนังสือ สิ่งของต่าง ๆ ในการแสดงภาพ หนังสือและสิ่งของจะมีคำบรรยายอธิบายสิ่งที่แสดงสรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงประวัติ (ตามความจำเป็น) มุ่งให้ผู้ชมใช้สมาธิในการชมเช่นเดียวกับเสียงภาพสิ่งที่แสดง ตลอดจนคำเขียนอธิบายภาพ นอกจากเร้าจักษุสัมผัสแล้ว ยังมีส่วนทำให้ได้ยินเสียงได้สัมผัสได้เกิดความรู้สึกต่าง ๆ ด้วย

3. กิจกรรมซึ่งเร้าโสตและจักษุประสาทในขณะเดียวกัน ได้แก่ กิจกรรมซึ่งชวนให้ฟังและดูไปพร้อม ๆ กัน ประสานประสาททั้งสองให้ทำงานร่วมกัน อาทิ เล่นนิทานโดยให้ดูภาพประกอบซึ่งจัดเตรียมไว้โดยเฉพาะ เล่นนิทานและให้ดูภาพประกอบในหนังสือ เล่นนิทานโดยใช้โสตทัศนวัสดุประกอบ ฉายภาพนิ่ง ซึ่งมีคำบรรยาย ฉายภาพยนตร์ ฉายแถบบันทึกเสียงและภาพสาธิตเทคนิควิธีการบางอย่าง จากหนังสือที่นำมาจัดนิทรรศการ การจัดสัปดาห์ห้องสมุด

4. กิจกรรมซึ่งให้ผู้เป็นเป้าหมายได้ร่วมกันด้วย กิจกรรมทำนองนี้จะช่วยให้ผู้เป็นเป้าหมายเกิดความสุข และภาคภูมิใจ รู้สึกว่าตนเองมีความสามารถ ตัวอย่างเมื่อเล่นนิทานแล้วก็ให้ผู้ฟังวาดภาพประกอบ ให้แสดงท่าทางประกอบ ให้ร้องเพลงตามตัวละครในนิทาน ให้แข่งขันเล่าเรื่องที่ได้ฟังไปแล้ว ให้แข่งขันเรียบเรียงเรื่องที่ได้ฟังหรือให้เขียนนิทานขึ้นใหม่ตามแก่นของนิทานที่ได้ฟังไปแล้ว ให้ตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่ได้ฟัง ให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวละครหรือเหตุการณ์ตอนใดตอนหนึ่งในนิทาน ให้ร่วมในวงสนทนาหรือโต้วาทีเกี่ยวกับหนังสือ

กิจกรรมบางอย่างซึ่งต้องเตรียมการล่วงหน้าพอสมควร จะเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้บุคคลเป้าหมายดำเนินการเอง ผู้จัดเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานวางกฎเกณฑ์และกติกา จัดการประชาสัมพันธ์และหารางวัลให้สำหรับบางกิจกรรม แนะนำวิธีดำเนินการกิจกรรมทำนองนี้ ได้แก่ การจัดโครงการยอคนักอ่าน สำหรับหนังสือบางประเภท อาทิ หนังสืออ่านนอกเวลา หนังสือที่ชนะการประกวดต่าง ๆ หนังสือชุดความรู้ต่าง ๆ การจัดค่ายฤดูร้อนเพื่อการอ่านและการเขียน การประชุมปฏิบัติการ การจัดสัปดาห์ส่งเสริมการอ่าน การจัดชมรมนักอ่าน

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดมาตรการเพื่อส่งเสริมการอ่านเนื่องในปีส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ 2546 โดยให้โรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา และชุมชนร่วมกันส่งเสริมสนับสนุน และจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2546, หน้า 15)

1. จัดกิจกรรมวางทุกงานอ่านทุกคน

1.1 จัดเตรียมสถานที่และจัดหาหนังสือหรือสำเนาบทความที่เป็นประโยชน์ หรือให้ความเพลิดเพลินเพื่อให้ผู้บริหาร นักเรียน ครู และบุคลากรอื่น ๆ เลือกอ่านได้อย่างหลากหลาย และมีปริมาณพอเพียง

1.2 สร้างบรรยากาศ จัดเวลาตอนเช้า ตอนเช้าเรียน ให้นักเรียน ครูและบุคลากรทุกคน อ่านหนังสือ หรือสิ่งพิมพ์สาระใดก็ได้ตามความสนใจพร้อมกันทุกวัน อย่างน้อยวันละ 15 นาที (อาจเปิดเพลง เป็นสัญญาณ เริ่มอ่านและหยุดอ่าน)

2. จัดกิจกรรม “ส่งเสริมการอ่าน” ทั้งใน และนอกห้องเรียนอย่างหลากหลาย และ สม่่าเสมอที่ได้ผลครอบคลุมทั้งด้านการฟัง พูด อ่าน เขียน (ศุ จิ ปุ ลิ)

3. ส่งเสริมให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการอ่าน และสร้างความรู้สึกลให้นักเรียนมีส่วนร่วมนกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ตั้งแต่เริ่มคิด เริ่มทำและมีความผูกพันกับโครงการ ฯ

4. สร้างแรงจูงใจและชี้แนะให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ส่งเสริม และสนับสนุนให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน

5. พัฒนาการอ่านของนักเรียนตามลำดับ ตั้งแต่ระดับอ่านออก อ่านเป็น อ่านสม่่าเสมอ จนกระทั่งอ่านเป็นนิสัย พร้อมทั้งติดตามการอ่านของเด็กอย่างต่อเนื่อง

ศิริอร อินทร์ตลาดชุม (2545, หน้า 12 - 13) ได้กล่าวถึงการสร้างนิสัยรักการอ่านสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

1. ฝึกรักการอ่านให้เป็นชีวิตจิตใจ ทุกครั้งที่มองเห็นหนังสือหรือวัสดุการอ่านใดก็ตาม ขอให้พยายามสร้างความรู้สึกว่าหนังสือเป็นเพื่อนที่ดีของเรา เป็นสิ่งที่มีคุณค่าสมควรแก่การอ่าน

2. ฝึกสร้างนิสัยใฝ่รู้ เมื่อมีความรู้สึที่ดีต่อการอ่าน จะเกิดความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาความรู้อยู่เสมอ

3. ผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการสร้างนิสัยให้เด็ก ๆ รักการอ่านโดยการสละเงินซื้อหนังสือให้ลูกตั้งแต่ยังเข้ขวัย หรือพาเข้าร้านขายหนังสือบ้าง ถ้าจะซื้อของขวัญให้ก็ควรเลือกซื้อหนังสือให้เป็นของขวัญแทนของเล่นราคาแพง ๆ นอกจากนี้ผู้ปกครองควรปลูกฝังให้เด็ก ๆ รักการอ่านตั้งแต่เล็ก โดยการอ่านหนังสือประเภทนิทานให้ลูกฟังก่อนนอน และผู้ปกครองต้องเป็นผู้มีนิสัยรักการอ่าน เมื่อลูกเห็นตัวอย่างก็จะปฏิบัติตามแบบอย่างที่ได้เห็นทุกวัน

4. พ่อแม่ต้องหมั่นสำรวจว่าลูกน้อยอ่านหนังสืออะไร แล้วหาหนังสือประเภทนั้น ๆ ให้ลูกอ่าน ซึ่งจะช่วยให้เด็กเต็มใจอ่านมากกว่าลูกบังคับ แม้ว่าลูกจะอ่านหนังสือการ์ตูนก็ควรตามใจ พ่อแม่มีหน้าที่ที่จะให้คำปรึกษา แนะนำ และระมัดระวังสื่อลามกที่ลูกอาจได้รับจากสังคมภายนอกที่แอบแฝงมาในลักษณะต่าง ๆ และอย่าตกใจถ้าเกิดไปพบว่าลูกมีสื่อประเภทนี้แต่ควรอธิบายให้ความเข้าใจในสิ่งที่ถูกต้องให้กับเขาอย่างใจเย็น

5. เลือกหนังสือที่ส่งเสริมความรู้รอบรู้ประจำไว้ที่บ้าน หนังสือที่มีเนื้อหาสาระหลากหลายไว้ให้ลูกเมื่อเขาอยากอ่าน หรือมีความพร้อมที่จะอ่านหนังสือ

6. หาเวลาว่างพาลูก ๆ ไปร้านหนังสือแทนการไปศูนย์การค้า พ่อแม่ควรเปิดโอกาสให้ลูกเลือกหนังสือที่เขาสนใจ ภายใต้คำแนะนำของพ่อแม่และแม่

7. พ่อแม่และลูกช่วยกันจัดบรรยากาศภายในบ้านให้เหมาะแก่การอ่าน เช่น หาโต๊ะ และเก้าอี้ที่เหมาะสมสำหรับการอ่าน ห้ามบ่นว่าทำไมลูกไม่อ่านหนังสือ หรือนำลูกไปเปรียบเทียบกับลูกของเพื่อนบ้านที่ขยันอ่านหนังสือ เพราะเสียงบ่นหรือการเปรียบเทียบเช่นนี้จะทำให้เด็กไม่อยากอ่านหนังสือ เกิดแรงต่อต้านการอ่านหนังสือ บรรยากาศการอ่านไม่ดีเกิดขึ้นทันที

8. การพาลูกไปห้องสมุดบ่อย ๆ จะเป็นการส่งเสริมให้ลูกมีนิสัยรักการค้นคว้า ค้นเคยกับการใช้ห้องสมุด รู้จักวิธีการค้นคว้าหนังสือตามระบบห้องสมุด ตลอดจนทำให้ลูกรู้สึกถึงความเอื้ออาทรของพ่อแม่ได้เป็นอย่างดี

9. พ่อแม่ควรอ่านหนังสือเล่มเดียวกับลูก การอ่านหนังสือเล่มเดียวกับลูกจะช่วยให้พ่อแม่คุยกับลูกได้สะดวก รู้เรื่องและช่วยสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กได้ดีอีกด้วย

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน คือ การจัดเพื่อให้เกิดนิสัยรักการอ่าน เพื่อให้ใช้ห้องสมุดเป็น หรือเพื่อให้รู้จักวิธีการศึกษาค้นคว้า ดังนั้นในการจัดกิจกรรม ผู้จัดต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการจัดเป็นหลักจึงจะทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดนิสัยรักการอ่าน

6. รูปแบบของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

รูปแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่านมีหลายรูปแบบ สามารถจัดกลุ่มตามลักษณะกิจกรรมดึงดูดความสนใจ โดยทางประสาทสัมผัสอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างรวมกัน (ศรีรัตน์ เจริญจันทร์, 2542, หน้า 56 - 57)

1. กิจกรรมเร้าโสตประสาทเป็นกิจกรรมที่ดึงดูดหรือชวนให้ฟังโดยการใช้เสียง และคำพูดเป็นหลัก

2. กิจกรรมเร้าจักขุประสาท คือ กิจกรรมที่ดึงดูดหรือชวนให้ดู เพียงพินิจ และอ่าน ความหมายของสิ่งที่เห็น

3. กิจกรรมเร้าโสตและจักขุประสาทในขณะเดียวกัน คือ กิจกรรมซึ่งชวนให้ฟัง และดูไปพร้อม ๆ กัน ประสานประสาททั้งสองให้ทำงานร่วมกัน

4. กิจกรรมที่ให้ผู้คลเป้าหมายได้ร่วมด้วยคือกิจกรรมทำนองนี้จะช่วยให้ผู้เป็นเป้าหมายเกิดความสุข และภาคภูมิใจรู้สึกว่าตนเองมีความสามารถ

ไพพรรณ อินทนิล (2546, หน้า 132) ได้แบ่งกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่บรรณารักษ์จัดเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่

1. กิจกรรมแข่งขันต่าง ๆ คือ กิจกรรมประกวดต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมนั้น ๆ โดยนำความรู้ที่ได้จากการอ่านไปใช้ประโยชน์

2. การจัดนิทรรศการ เป็นการสร้างทัศนคติที่ดีต่อห้องสมุด ให้กับผู้ใช้ห้องสมุด เป็นการเปลี่ยนบรรยากาศ สร้างสีสัน สร้างมิตรภาพระหว่างบรรณารักษ์ และผู้ใช้ห้องสมุด

3. กิจกรรมบริการ บรรณารักษ์สามารถจัดกิจกรรมได้หลากหลาย บางกิจกรรมอาจจัดบริการได้ตลอดปีบางกิจกรรมอาจจัดขึ้นเป็นแบบกิจกรรมเฉพาะกิจหรือจัดขึ้นประกอบการจัดนิทรรศการ

4. การตกแต่งสร้างบรรยากาศ ได้แก่ การสร้างบรรยากาศให้มีความสะอาด สวยงาม สะดุดตาให้ผู้อ่านเข้ามาใช้บริการการอ่านในห้องสมุด

ดาร์กา ดันครองจันทร์ (2545, หน้า 8 - 10) ได้กล่าวถึงกิจกรรมการสร้างนิสัยรักการอ่านในห้องสมุด ไว้ดังนี้

1. เพลงพาเพลิน จัดบอร์ดเพลงฮิต มีภาพนักร้องที่เด็ก ๆ ชื่นชอบ มีหนังสือเพลงที่ทันสมัยทั้งแนวลูกทุ่ง ลูกกรุง สตริง เพลงประกอบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และเพลงจริยศึกษา

2. ปราสาทคำถาม ให้นักเรียนอ่านหนังสือแล้วดึงเนื้อหาหรือถามตอบจากหนังสือมาเขียนลงในกระดาษที่มีขนาดเท่ารูปถ่าย พร้อมทั้งวาดภาพระบายสี แล้วนำผลงานทั้งหมดใส่ในซองอัลบั้ม ตั้งชื่อเรื่อง ทำปกให้สวยงามผลงานของนักเรียนไปจัดวางไว้ที่มุมปราสาทคำถาม

3. สาร่นำรู้ ทำแฟ้มภาพการ์ตูนมีหน้าปกสีสวย สดใส ด้านในเป็นพยัญชนะ สระ ตัวสะกดวรรณยุกต์เพื่อให้เด็กเรียนสนุกสนานเพลิดเพลินในการประสมสระ

4. รักภาพรักภาษา วาดภาพการ์ตูนประกอบคำ ระบายสี หรือตัดภาพการ์ตูนมาปะติดประกอบคำ แล้วนำมาใส่ไว้ในถุงพลาสติก รวบรวมใส่กล่องหรือกระเช้าที่ตกแต่งให้สวยงาม สะดุดตา นักเรียนสามารถเรียนรู้คำโดยมีรูปภาพเป็นสื่อ และสามารถนำไปเล่นเกมได้อีกด้วย (ควรมีจำนวนภาพประกอบคำประมาณ 400 - 500 ภาพ)

5. เรียนรู้ด้วยภาพ แบ่งกลุ่มให้นักเรียนไปซื้อภาพชุดการศึกษาตามที่กลุ่มตกลงนำมาตัดและปะติดในสมุดวาดภาพเล่มใหญ่ เขียนชื่อเรื่อง และช่วยกันวาดภาพระบายสีให้สวยงาม แล้วนำผลงานของนักเรียนมาจัดวางบนชั้นให้น่าสนใจ

6. เก็บตกจากหนังสือพิมพ์ ตัดบทความจากหนังสือพิมพ์มาเย็บเข้าเล่มเป็นเล่มเล็ก ๆ ติดสันด้วยเทปผ้าหลากสี จัดไว้ในมุมที่ตกแต่งไว้สวยงาม

7. ศัพท์านุกรมแปลงร่าง นำคำศัพท์พร้อมทั้งความหมายจากหนังสือศัพท์านุกรมเขียนลงในกระดาษแข็งที่ตัดเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ ผนึกใส่ถุงพลาสติก รวบรวมใส่กระเช้าที่ผูกโบว์สวยงาม

8. ขวดยคห้ศจรยั แจกกระดาศสใ้หญ่เรียนเขียน ความรู้ที่ได้อ่านจากหนังสือ นำกระดาศมาม้วนใส่ในขวดนมเปรี้ยวเล็ก ๆ โดยตัดกระดาศใ้สูงกว่าปากขวดเล็กน้อย

9. ไม้พายวิเศษ เขียนประโยคสัญลักษณ์ลงบนไม้พายอันเล็ก ๆ ส่วนอีกด้านเขียนเฉลย สวมถุงพลาสติคมัดด้วยยางใ้เหลือด้ามไม้พายไว้สำหรับถือ ผูกโบว์หลากสีทับเส้นยาง เพื่อความสวยงาม

10. ธงแห่งชัยชนะ แจกกระดาศที่ตัดเป็นผืนธงเล็ก ๆ ใ้หญ่เรียนเขียนความรู้ที่ได้อ่านจากหนังสือลงในกระดาศ แล้วนำผืนธงหลากสีมาทากาวติดกับด้ามไม้พาย รวบรวมปักไว้ใน ถังทราย

11. คณิตคิดสนุก เขียนแนวคิคิดคณิตศาสตร์ และแบบฝึก 4 - 5 ข้อ ลงในกระดาศวาดภาพ การ์ตูน ระบายสีประกอบ ผนึ่ใส่ถุงพลาสติค วางไว้ใ้หญ่เรียนฝึกคิดเลข

12. ย่อแล้วจะ ใ้หญ่เรียนอ่านนิทาน คนละ 1 เล่ม แล้วย่อใ้เหลือ 7 - 10 บรรทัด โดยใ้ ได้ใจความครบถ้วน พร้อมทั้งข้อคิดที่ได้ค้ดลงในกระดาศวาดเขียนเล่มเล็ก โดยวาดภาพประกอบ นิทาน 1 ภาพ ระบายสีใ้สวยงาม ด้านหลังใ้หญ่เรียนตั้งคำถามจากนิทานด้านหน้า 3 - 5 ข้อ วาดภาพประกอบคำถามใ้สวยงาม ผนึ่ใส่ถุงพลาสติควางไว้ใ้แลกเปลี่ยนกันอ่าน

13. ร้อยแก้วร้อยกรองของหนู ใ้หญ่เรียนเขียนร้อยแก้วร้อยกรองประกอบภาพ โดย คำนึงถึงความเหมาะสมของระดับชั้น เช่น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ใ้แต่งนิทานส่งเสริม คุณธรรมคนละ เรื่อง มีความยาวประมาณ 7 - 10 บรรทัด โดยไม่ให้เค้าโครงเรื่องซ้ำกับหนังสือที่ ขาย แล้วค้ดลงในกระดาศวาดเขียนเล่มเล็ก วาดภาพประกอบนิทานใ้จบในแผ่นเดียว ผนึ่ใส่ ถุงพลาสติค วางไว้ใ้แลกเปลี่ยนกันอ่าน

14. พี่เขียนน้องอ่านเบิกบานใจ ใ้หญ่เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่งนิทานเป็นเล่มมี ความยาวเนื้อเรื่อง 6 หน้า ทุกหน้ามีภาพประกอบ มีปกนอก มีปกใน มีคำนำ และทุกเรื่องต้องมี ข้อคิดหรือคติเตือนใจ ส่วนใหญ่เป็นหนังสือนิทานส่งเสริมคุณธรรม นิทานส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน และนิทานพื้นบ้าน

15. โทรฟรี นำโทรศัพท์ที่ชำรุดแล้วมาวางคู่กับสมุดรายนามผู้ใช้โทรศัพท์ของ องค์การโทรศัพท์ จัดตกแต่งโต๊ะโทรศัพท์ด้วยแจกันดอกไม้ วาดภาพการ์ตูน และเขียนป้ายว่าที่นี้ โทรฟรี การค้นหาชื่อผู้ใช้โทรศัพท์ของนักเรียนจะเป็นพื้นฐานในการใช้พจนานุกรมต่อไป

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านใ้หญ่เรียนมีนิสัยรักการอ่าน นั้น ผู้บริหาร ต้องใ้การสนับสนุนด้านงบประมาณใ้เพียงพอ ตลอดจนส่งเสริมใ้ครูไปอบรมสัมมนา ศึกษา ดูงานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เพื่อประโยชน์อันสูงสุดแก่เด็กส่งผลใ้เด็กมีนิสัยรัก การอ่าน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ซึ่งจากรูปแบบของการจัดกิจกรรมดังกล่าวนี้ถ้านั้น ถ้ายะใ้

ได้ผลดีต้องคำนึงถึงแนวคิด ทฤษฎี และหลักเกณฑ์บางอย่าง จะช่วยให้กิจกรรมเป็นที่สนใจสร้างความประทับใจให้แก่บุคคลเป้าหมาย ให้เกิดความกระตือรือร้นเปลี่ยนแปลง ทักษะ และพฤติกรรมไปในทางที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการอ่าน

7. องค์การที่มีบทบาทในการสร้างนิสัยรักการอ่าน

ไพพรรณ อินทนิล (2546, หน้า 101 - 103) กล่าวถึงการส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน เมื่อเด็กอ่านหนังสือออกแล้วควรมีขั้นตอนการส่งเสริมการอ่านต่อเนื่อง เพื่อให้เด็กมีนิสัยรักการอ่านตลอดชีวิต ลักษณะของผู้มีนิสัยรักการอ่าน คือ ชอบอ่านหนังสือมากสามารถอ่านหนังสือได้ทุกครั้งที่มีโอกาสติดหนังสือต้องอ่านทุกวัน ถ้าวันใดไม่อ่านจะเหมือนทำกิจวัตรประจำวันไม่ครบถ้วน ผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู บรรณารักษ์

พรรณราย แยมบุญเรือง (2546, หน้า 16 - 20) กล่าวถึงการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ว่า เป็นการรวมพลังกันทั้งชาติ เพื่อปลูกฝังให้เด็กไทยรักการอ่านหนังสือและสรรค์สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยจัดทั้งในระดับโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา และระดับโรงเรียน

เพ็ญศรี วชิราวิโรจน์ (2546, หน้า 55) กล่าวว่า กิจกรรมส่งเสริมการอ่านไม่ได้เป็นกิจกรรมเฉพาะของบรรณารักษ์หรือครูภาษาไทยเท่านั้น ครูแนะแนวสามารถมีส่วนร่วมได้โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมและปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน ดังนี้

1. ประสานงานกับบรรณารักษ์ในการจัดหา จัดทำ จัดซื้อหนังสือ หรือสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพการศึกษา การพัฒนาบุคลิกภาพ
2. ทำจดหมายขอคู่มือหลักสูตรของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งของระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรนี้ต้องขอสม่ำเสมอเพื่อให้ข้อมูลทันสมัยอยู่เสมอ
3. ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของการอ่านที่มีผลต่อการพัฒนาตนเอง การเข้าใจตนเอง และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร
4. กำหนดระเบียบและวิธีในการยืมหรือให้บริการสื่อ หนังสือต่าง ๆ กับนักเรียน
5. จัดระบบการเก็บข้อสนเทศและบริการข้อมูลอย่างเป็นระบบ
6. ครูแนะแนวควรอยู่ประจำห้องแนะแนวช่วยค้นหาหรือตอบคำถามเมื่อนักเรียนค้นข้อมูลไม่พบหรือเกิดความสงสัย

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 (2549, หน้า 22) กล่าวว่า ผู้ที่ส่งเสริมการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน คือ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่รัฐบาล หน่วยงานราชการ เอกชน ชุมชน แต่ที่สำคัญที่สุด คือ ผู้ใกล้ชิดนักเรียน ซึ่งหน่วยงานที่ใกล้ชิดที่สุด ได้แก่ สถานศึกษา และบุคคลที่ใกล้ชิดที่สุด ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอนทุกคน และผู้ปกครอง ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการส่งเสริม และถือเป็นภาระสำคัญที่จะต้องจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้นักเรียน

จะเห็นได้ว่าทุกคนต้องมีส่วนร่วมที่จะช่วยสนับสนุนและส่งเสริมในการสร้างนิสัยรักการอ่าน ซึ่งจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542, หน้า 86) ได้กล่าวถึงองค์กรที่มีบทบาทในการสร้างนิสัยรักการอ่าน สรุปได้ดังนี้

1. บ้านหรือครอบครัว เป็นสถาบันที่สำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้เด็กรักการอ่าน พ่อแม่ให้ความรักความอบอุ่น ทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต่าง ๆ ให้กับลูก เช่น เล่านิทาน เล่าเรื่องหนังสือ อ่านหนังสือให้ลูกฟัง ฯลฯ

2. โรงเรียน โรงเรียนมีห้องสมุดที่น่าสนใจ นำเข้าไปอ่าน ครู และบรรณารักษ์จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต่าง ๆ ทำให้เด็กอยากเข้าไปเรียน ไปอ่าน และอยากร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ครู และบรรณารักษ์จัดขึ้น เช่น เล่านิทาน จัดนิทรรศการ ประกวดการเล่านิทาน แข่งขันตอบปัญหา ใ้ว่าที่ แสดงละคร สันทนาเรื่องหนังสือ ฯลฯ

นอกจากนี้ ศรีรัตน์ เจริญกลิ่นจันทร์ (2546, หน้า 146 - 171) ได้กล่าวถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนิสัยรักการอ่าน ไว้ดังต่อไปนี้

1. รัฐบาล แม้ว่ารัฐบาลจะได้ตระหนักอย่างยิ่งว่า การอ่านเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ แต่ก็อาจจะไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศไปได้อย่างรวดเร็ว หากยังไม่แก้ปัญหาและสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้เกิดขึ้นกับคนไทยอย่างแท้จริง ซึ่งบทบาทของรัฐบาลที่มีต่อการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านนั้นกระทำได้หลายวิธีดังนี้

1.1 กำหนดนโยบายให้ชัดเจนควรเป็นนโยบายที่ให้ความสำคัญอย่างจริงจังและเร่งด่วนโดยมอบให้ส่วนราชการต่าง ๆ ตลอดจนภาคเอกชนเป็นผู้รับผิดชอบ

1.2 ควรให้ความสนับสนุนในเรื่อง

1.2.1 การจัดตั้งห้องสมุดในสถานศึกษา ห้องสมุดประชาชนและที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

1.2.2 สนับสนุนให้มีการผลิตหนังสือดีที่ราคาไม่สูงมากเกินไป

1.2.3 พัฒนาคุณภาพของหนังสือในแง่เนื้อหา

1.2.4 กำหนดนโยบายที่แน่นอนในการให้บริการวัสดุการอ่านอย่างทั่วถึง

1.3 กำหนดมาตรการให้สถาบันการศึกษาทุกแห่งและทุกระดับทำการสอนโดยการใช้ห้องสมุดเป็นหลัก

1.4 กำหนดให้สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอ่าน

1.5 ให้ความร่วมมือและเป็นหน่วยประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ระดับชาติ

2. กรมการศึกษานอกโรงเรียน บทบาทของกรมการศึกษานอกโรงเรียนต่อการสร้างนิสัยรักการอ่านมี ดังต่อไปนี้

2.1 จัดตั้งห้องสมุดประชาชนประจำจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ ตลอดจนจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นแหล่งบริการวัสดุการอ่านและเป็นแหล่งปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน

2.2 จัดตั้งห้องสมุดเคลื่อนที่ วัสดุและสิ่งพิมพ์จากห้องสมุดประชาชน จังหวัด อำเภอ หรือส่วนกลาง นำไปบริการความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน

2.3 เพิ่มปริมาณวัสดุการอ่านที่มีคุณภาพ เหมาะสมและตรงกับความต้องการของประชาชนแต่ละท้องถิ่น โดยร่วมมือกับหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐบาลและเอกชน

2.4 จัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องเป็นการจัดให้ชาวบ้าน ได้มีโอกาสใช้ทักษะการรู้หนังสือและนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน

3. กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการเป็นอีกหนึ่งหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้กับคนไทย ด้วยการดำเนินโครงการสำคัญ ๆ 5 โครงการ ดังต่อไปนี้

3.1 โครงการประชุมปฏิบัติการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน

3.2 โครงการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน

3.3 โครงการประกวดการอ่านร้อยแก้ว

3.4 โครงการสัมมนาระดับชาติว่าด้วยการรณรงค์เพื่อพัฒนาการอ่าน

3.5 โครงการงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ

4. โรงเรียน การที่ห้องสมุดโรงเรียนจะทำหน้าที่เป็นแหล่งส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองอย่างดีได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจจากบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง คือ

4.1 ผู้บริหารเป็นผู้รับนโยบาย และดูแลควบคุมการจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียนให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของชาติ ดังนั้น ผู้บริหารจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ดังต่อไปนี้

4.1.1 กำหนดนโยบาย และแนวปฏิบัติที่แน่นอนในการสอนโดยใช้ห้องสมุดให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และเพื่อให้กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปตามนโยบาย ผู้บริหารควรติดตามผลการสอนของครูอย่างสม่ำเสมอ หากมีปัญหาลุप्तสรรคในการปฏิบัติงานของครู ผู้บริหารควรวางแผนเพื่อแก้ปัญหาต่อไป

4.1.2 ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดห้องสมุดโรงเรียน และสนับสนุนให้การดำเนินงานและการให้บริการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4.1.3 จัดให้มีผู้รับผิดชอบงานห้องสมุดโดยตรง และปฏิบัติงานเต็มเวลาอย่างน้อย 1 คน โดยพิจารณาคัดเลือกจากผู้สมัครใจทำงานนี้มากกว่าใช้วิธีบังคับ และควรเป็นบุคคลที่มีความรู้ทางด้านบรรณารักษ์ หรือผ่านการอบรมเกี่ยวกับงานห้องสมุดมาบ้าง

4.1.4 ให้ผู้รับผิดชอบงานห้องสมุดมีส่วนร่วมในการจัดงบประมาณ และวางแผนการดำเนินงานห้องสมุด โดยการปรึกษาหารือร่วมกัน

4.1.5 ให้กำลังใจแก่ผู้ทำงานห้องสมุดอย่างสม่ำเสมอ เพราะลักษณะงานห้องสมุดเหมือนกับการปิดทองหลังพระ

4.2 ผู้รับผิดชอบงานห้องสมุด สามารถปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้นักเรียนดังต่อไปนี้

4.2.1 ยิ้มแย้มแจ่มใส เต็มใจให้คำแนะนำ ช่วยเหลือนักเรียน และครูที่เข้าไปใช้ห้องสมุด

4.2.2 ขยันอดทนในการทำงาน รู้จักแบ่งเวลาในการทำงานอย่างเหมาะสมควรมีเวลาจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านให้มาก

4.2.3 ให้ความร่วมมือกับครูผู้สอนวิชาต่าง ๆ ในการเตรียมการสอนโดยใช้ห้องสมุด

4.2.4 ช่วยเหลือนักเรียนในการใช้ห้องสมุดและการทำรายงาน

4.3 ครูผู้สอนมีส่วนร่วมผลักดันให้เด็กอ่านหนังสืออย่างมาก ครูผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ห้องสมุดได้ทุกวิชา โดยร่วมมือกับครูบรรณารักษ์ การกำหนดให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าเรื่องต่าง ๆ ก็เท่ากับเป็นการบังคับให้นักเรียนไปอ่านหนังสือ เมื่อทุกวิชาทำเช่นนี้ เด็กอ่านหนังสือมากขึ้น จนกระทั่งเคยชินกับการอ่าน และการศึกษาด้วยตนเอง หากครูผู้สอนมิได้มุ่งเน้นให้นักเรียนอ่าน และศึกษาค้นคว้า ไม่นานนิสัยรักการอ่านที่ปลูกฝังมาจากครอบครัวก็จะหมดไป นอกจากนี้ ศิริอร อินทร์ตลาดชุม (2545, หน้า 13) ยังได้กล่าวถึงบทบาทของครูกับการส่งเสริมการอ่าน ไว้ดังนี้

4.3.1 การจัดตั้งชมรมหรือชุมนุมผู้อ่าน โดยรับสมัครสมาชิกที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม

4.3.2 รณรงค์ส่งเสริมการอ่าน ด้วยการให้ครูจัดหาหนังสือนิทานเรื่องสั้น ๆ หนังสือพิมพ์ที่ดีพิมพ์บทละคร โทรว์ทัศน์ซึ่งกำลังอยู่ในความนิยมของเด็ก ๆ ก็จะช่วยให้ได้มาก เพราะเป็นการกระตุ้นให้อยากอ่าน

4.3.3 การใช้นาฏการประกอบการสอน

4.3.4 การจัดนิทรรศการหนังสือ หรือการปริทัศน์หนังสือ จะมีคุณค่าให้นักเรียนสนใจการอ่าน อยากอ่านหนังสือ หรือทราบความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในวงการหนังสือ

4.3.5 หมวดยาจัดห้องสมุดและมุมหนังสือของหมวดยา

4.3.6 ส่งเสริมให้นักเรียนสร้างหนังสือเพื่อส่งเสริมการอ่าน โดยอาจให้ศึกษาค้นคว้าแล้วจัดทำเป็นรายงานวิชาการ เช่น เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม สารคดีท่องเที่ยว

4.3.7 การจัดกิจกรรมประกวดการอ่าน ทั้งการอ่านออกเสียง และการอ่านในใจ

4.3.8 การจัดกิจกรรมทัศนศึกษา

4.3.9 การจัดค่ายเยาวชนเพื่อการอ่าน

5. สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา สถาบันอุดมศึกษาจัดการเรียนการสอนโดยเน้นให้ผู้เรียนมีโอกาสศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองอย่างกว้างขวาง ทำให้นักเรียนต้องอ่านหนังสือมากทุกสาขาวิชาทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศซึ่งมีความจำเป็นต้องใช้ เนื่องจากตำราวิชาการและหนังสืออ้างอิงภาษาไทยยังไม่เพียงพอ ฉะนั้นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาทำได้ดังนี้

5.1 ผู้รับผิดชอบในการร่าง และทำหลักสูตร ควรตระหนักถึงการฝึกทักษะการอ่านให้นักศึกษาที่เข้าเรียนทุกคนให้มีความสามารถในการอ่านทั้งอ่านเร็วและอ่านเป็นเพราะต้องอ่านหนังสือหลายเล่มในเวลาจำกัด โดยการกำหนดวิชาที่เกี่ยวกับการฝึกทักษะการอ่าน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นวิชาที่ทุกคนต้องเรียนในปีแรก เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนต่อ ๆ ไป และเพื่อให้ผู้เรียนประสบผลดีในการเรียน ควรกำหนดวิชาที่เกี่ยวกับการใช้ห้องสมุดเป็นวิชาบังคับที่ทุกคนต้องเรียนด้วยเช่นกันเพราะห้องสมุดเป็นแหล่งรวมสรรพวิทยาการต่าง ๆ ที่ผู้เรียนจะใช้ศึกษาค้นคว้าได้ จึงจำเป็นต้องรู้วิธีการศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุดอย่างถูกต้อง

5.2 ผู้บริหารต้องสนับสนุนการดำเนินงานของห้องสมุดให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านงบประมาณ สถานที่ วัสดุ ครุภัณฑ์ และบุคลากรโดยการวางแผนร่วมกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและบรรณารักษ์ผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบงานห้องสมุดโดยตรงผู้บริหารคอยให้คำแนะนำ และเป็นกำลังใจแก่บรรณารักษ์ด้วยความจริงใจและอย่างสม่ำเสมอ

จากปัญหาการอ่านหนังสือของคนไทย พบว่ายังอยู่ในระดับที่น้อยมากการสร้างนิสัยรักการอ่านไม่อาจเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ต้องสร้างขึ้นมา การสร้างนิสัยรักการอ่านให้เกิดขึ้นในตัวเองนั้น มีขั้นตอนเช่นเดียวกับการปลูกต้นไม้ จนมีคำที่ใช้เมื่อกล่าวถึงการสร้างนิสัยรักการอ่านว่า “การปลูกฝัง นิสัยรักการอ่าน” ดังนั้นการที่จะทำให้คนไทยรักการอ่านจนเป็นนิสัยดังแต่ยังเป็นเด็กอยู่จำเป็นที่จะต้องมีความหมายงาน และผู้เกี่ยวข้องกับการอ่านเข้ามาดูแลให้การสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ สถานศึกษา แม้กระทั่งถึง

สถาบันครอบครัวก็ตามที่จะมีส่วนกระตุ้นให้คนไทยมีนิสัยรักการอ่าน

โครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่าน

จากผลการสำรวจปัจจุบันพบว่า สังคมไทยขาดวัฒนธรรมในการอ่านและขาดปัจจัยสนับสนุน โดยคนไทยอ่านน้อยมาก หากเทียบกับต่างประเทศ จะเห็นว่าคนไทยอ่านหนังสือเพียงแค่ 5 เล่ม ต่อคนต่อปี ดังนั้น จึงควรจะต้องปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้กับเยาวชนไทย การรณรงค์และส่งเสริมให้ประชาชนรักการอ่าน ควรเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย และต้องเริ่มต้นจากครอบครัวเป็นลำดับแรก โดยพ่อแม่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูก เพื่อให้ลูกได้ซึมซับพฤติกรรมดังกล่าวตั้งแต่แรกเกิด นอกจากนี้ สถานศึกษาก็มีส่วนสำคัญที่ผลักดันให้เด็กรักการอ่าน โดยควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการให้เด็กได้อ่านหนังสือเพิ่มขึ้นแต่ปัจจุบันสภาพการอ่านของคนไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนไทยยังไม่พัฒนาเท่าที่ควร ซึ่งมีหลายสาเหตุด้วยกันหลายประการ แต่สาเหตุประการหนึ่งที่สำคัญ คือ ขาดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างนิสัยรักการอ่านในหมู่คนไทย ซึ่งทำได้ยากมาก หากไม่ได้รับการส่งเสริม และปลูกฝังให้รักการอ่านจนเป็นนิสัยเพราะการอ่านไม่ใช่ทักษะที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ การอ่านไม่ใช่พรสวรรค์ที่ติดตัวมา โดยเฉพาะสำหรับบางคนและการอ่านไม่ใช่กรรมพันธุ์ แต่การอ่านเป็นสิ่งที่ต้องฝึกฝน ต้องอ่านมากจนเกิดนิสัยรักการอ่าน อย่างไรก็ตาม นิสัยรักการอ่านนี้ไม่สามารถจะปลูกฝังได้ในระยะเวลาอันสั้น หรือในผู้ที่พ้นวัยเด็กแล้ว การสร้างนิสัยรักการอ่านให้ได้ผลนั้นจะต้องเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก โดยมีพ่อแม่ผู้ปกครอง และครูเป็นผู้ปลูกฝังตลอดจนจัดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลให้เป็นปัจจัยส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงได้ประกาศนโยบายเพื่อส่งเสริม และสนับสนุนให้คนไทยมีนิสัยรักการอ่านเพิ่มมากขึ้น รัฐบาลจึงได้กำหนดให้ปีพุทธศักราช 2546 เป็นปีแห่งการรณรงค์ส่งเสริมการอ่าน และกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 1 - 14) จึงดำเนินโครงการรักการอ่านสานสู่ฝันขึ้น เนื่องในปีแห่งการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ 48 พรรษา โดยมีนโยบาย และหลักการดังต่อไปนี้

นโยบายและหลักการ

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้ปี 2546 เป็น “ปีแห่งการส่งเสริมการอ่าน และการเรียนรู้เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในมงคลวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ 48 พรรษา” โดยมีวัตถุประสงค์ให้นักเรียน ผู้บริหาร ครู พ่อแม่ ผู้ปกครองและประชาชน รวมพลังกันเทิดพระเกียรติด้วยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ อันจะปลูกฝังนิสัยให้เด็กไทยรักการอ่าน และให้การอ่านนำสู่ความใฝ่รู้ ใฝ่เรียนตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการสร้างสังคมแห่งปัญญาในประเทศ

การจัดกิจกรรมปีแห่งการส่งเสริมการอ่าน และการเรียนรู้มีขอบเขตการดำเนินงานทั้งในระดับชาติ เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน โดยกระทรวงศึกษาธิการ ได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ต้นปีงบประมาณ 2546 โดยการจัดกิจกรรมในปีแห่งการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้โดยจัดทั้งในระดับ โรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษาและระดับชาติ

ระดับโรงเรียนจัดกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปีการศึกษา 2546 บรรลุเป้าหมายแห่งคุณภาพ โดยจัดโครงการ “วางทุกคน อ่านทุกคน” วันละอย่างน้อย 15 นาที โดยกำหนดให้มีการจัดกิจกรรมอื่น ๆ อย่างหลากหลายตลอดปี

ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ส่งเสริมสนับสนุน โรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้วยการระดมสรรพกำลัง ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งองค์กรศาสนา เพื่อจัดกิจกรรมสร้างสรรค์แต่ประหยัด

ระดับชาติจัดกิจกรรมสร้างกระแสการเรียนรู้ และการรักการอ่านให้เด็กเยาวชน และคนไทยตระหนักว่าการอ่านหนังสือ คือ สิ่งสำคัญ ในวิถีชีวิตการใฝ่รู้เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ตลอดชีวิต โดยจัดปฏิทินกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และการเรียนรู้ตลอดปี พร้อมทั้งจัดการแข่งขันระดับชาติ ชิงถ้วยพระราชทานและรางวัลครู ที่ได้พัฒนานักเรียนที่เรียนอ่อนหรือผู้พิการ ฯลฯ ร่วมกับพันธมิตร

ภาคเอกชน

เพื่อให้การจัดกิจกรรมดังกล่าวประสบผลสำเร็จในการสร้างภูมิปัญญา และองค์ความรู้จากการอ่าน รวมทั้งเพื่อเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในมงคลวโรกาสทรงพระชนมายุ 48 พรรษา กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้จัดให้มีการประกวดรักการอ่าน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นแรงจูงใจ กระตุ้นให้ทุกฝ่ายโดยสถานศึกษา จัดโครงการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ขึ้น
2. เพื่อค้นหาและยกย่องสถานศึกษาที่จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้อ่าน และนำไปสู่การปลดปล่อยพลังสมองและพลังจริยธรรมอย่างสร้างสรรค์

เป้าหมาย

คัดเลือกกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ของสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ใน 2 สาขา คือ

1. สาขากิจกรรมส่งเสริมขอดนักอ่าน

2. สาขากิจกรรมส่งเสริมขอดนักร้องนักเรียนรู้ ซึ่งแบ่งเป็น 5 สาขา ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้หลัก (STEMS) คือ

- 2.1 ด้านส่งเสริมสร้างสรรค์สังคม (Social Studies, Religion and Culture)
- 2.2 ด้านส่งเสริมสื่อสารภาษาไทย (Thai Language)
- 2.3 ด้านส่งเสริมสื่อสารภาษาอังกฤษ (English Language)
- 2.4 ด้านส่งเสริมนักคิดคำนวณ (Mathematics)
- 2.5 ด้านส่งเสริมนักประดิษฐ์ (Science)

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประชาชน พ่อแม่ ผู้ปกครอง และนักเรียน รวมพลังน้อมใจกันปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน และการเรียนรู้เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี
2. นักเรียนได้มีโอกาสปลดปล่อยพลังสมอง พลังจริยธรรม พัฒนาความสามารถ ด้านต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การมีนิสัยรักการอ่าน และรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. สังคมตระหนักในความสำคัญของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และการเรียนรู้ เกิดความกระตือรือร้นในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และการเรียนรู้ ทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม
4. สร้างแรงจูงใจ และยกย่องสถานศึกษาที่ได้จัดกิจกรรมดีเด่น หรือมีพัฒนาการดีขึ้น โดยเผยแพร่ผลงานผ่านสื่อต่าง ๆ
5. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบ แนวทางในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และการเรียนรู้และรูปแบบ/แนวทางในการจัดกิจกรรมการอ่านและการเรียนรู้ให้ผู้เรียนปลดปล่อยพลังสมองและจากโครงการรักการอ่าน สานสู่ฝันของกระทรวงศึกษาธิการดังกล่าว โรงเรียนบ้านชุมแสง จึงจัดทำโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ขึ้น ในปีการศึกษา 2546 และต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้นักเรียนมีนิสัยในการรักการอ่าน และประสบผลสำเร็จในการสร้างภูมิปัญญาและองค์ความรู้จากการอ่าน รวมทั้งเพื่อเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ในมงคลวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ 48 พรรษา ซึ่งมีวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนมีนิสัยใฝ่รู้ รู้จักแสวงหาความรู้เพิ่มเติม เพราะในโลกปัจจุบันการอ่านแต่เฉพาะสิ่งที่มีอยู่ตรงหน้าไม่เพียงพอ จำเป็นต้องเรียนรู้จากห้องสมุดเป็นสำคัญ
2. เพื่อเพิ่มพูนทักษะการอ่าน

3. เพื่อกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกรักอยากอ่าน และกลายเป็นนิสัยรักการอ่านในที่สุด
4. เพื่อให้รู้จักเลือกหนังสืออ่าน
5. เพื่อสร้างความประทับใจในหนังสือให้บังเกิดขึ้น
6. เพื่อสร้างความใกล้ชิด ผูกพันระหว่างบรรณารักษ์ และผู้ใช้
7. เพื่อทำให้มีผู้อ่านหนังสือมากขึ้นด้วยความสมัครใจ
8. เพื่อให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

เป้าหมาย

ด้านปริมาณ

นักเรียนโรงเรียนบ้านชุมแสงเข้าร่วมโครงการ

ด้านคุณภาพ

นักเรียนโรงเรียนบ้านชุมแสงมีการพัฒนาการทางด้านการอ่านเพิ่มขึ้น

การประเมินโครงการณรงค์ส่งเสริมการอ่าน

บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนที่จะดำเนินการประเมินผลโครงการณรงค์ส่งเสริมการอ่าน โดยดำเนินการ ตามขั้นตอนดังนี้

1. สำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอนเบื้องต้น เพื่อให้ได้ข้อมูล สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สภาพปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานที่ผ่านมา รวมทั้งข้อมูลสำคัญอื่น ๆ ซึ่งจำเป็นสำหรับการวางแผนจัดทำโครงการ ได้แก่

1.1 ผู้บริหารโรงเรียน

1.2 บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการส่งเสริมการอ่าน

1.3 ทรัพยากรในการดำเนินโครงการส่งเสริมการอ่าน อาจได้งบประมาณจาก

หน่วยงานต้นสังกัดจัดสรรไว้ในหมวดเงินอุดหนุน

1.4 วัสดุ ครุภัณฑ์ในการดำเนินงานโครงการ เช่น หนังสือ สถานที่

2. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการส่งเสริมการอ่าน โรงเรียนควรมีคณะกรรมการ จำนวนอย่างน้อย 1 ชุด เพื่อทำหน้าที่กำหนดแนวทางการดำเนินโครงการ และแก้ปัญหาจากการดำเนินโครงการ เพื่อให้การดำเนินงานส่งเสริมการอ่านมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน บรรณารักษ์ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อร่วมกันดำเนินโครงการในด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างคล่องตัว ปราศจากปัญหาอุปสรรค

3. แผนการดำเนินงาน เพื่อให้โครงการส่งผลต่อกลุ่มเป้าหมายโดยตรง และให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ โรงเรียนจึงควรให้มีการวางแผน เพื่อดำเนินการในสิ่งต่อไปนี้

3.1 กำหนดทางดำเนินงานกลุ่มเป้าหมาย

3.2 การเลือกสรรรูปแบบการดำเนินงานสอดคล้องกับแนวทาง และการดูแล
กลุ่มเป้าหมายได้ตามที่กำหนด

3.3 การใช้งบประมาณให้พอเพียงตลอดปี

3.4 การจัดทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เพื่อให้โรงเรียนมีกิจกรรมที่มีคุณค่าและ
เหมาะสมกับนักเรียน

3.5 วางแผนดำเนินงานและการบริหารบุคลากร ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

3.6 วางแผนการสอนกับกระบวนการส่งเสริมการอ่าน

3.7 เชื่อมโยงประสานงานการดำเนินงานกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม
ส่งเสริมการอ่าน

3.8 ประชาสัมพันธ์โครงการอันจะส่งผลต่อการระดมทุนและความช่วยเหลือ
สนับสนุนโครงการส่งเสริมการอ่านของโรงเรียน

3.9 วางแผนการประเมินผลและการรายงานข้อมูล

3.10 เสนอแผนงาน โครงการให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานพิจารณาให้
ความเห็นชอบ และอนุมัติการดำเนินงาน

4. ดำเนินงานตามแผนที่วางไว้

4.1 ชี้แจงให้ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญ และเข้าใจนโยบาย เป้าหมายของการจัดกิจกรรม
ส่งเสริมการอ่าน เพื่อขอความช่วยเหลือในการดำเนินงานโครงการให้ประสบผลสำเร็จตาม
เป้าหมายที่วางไว้

4.2 ดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ เพื่อให้โครงการดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย
โรงเรียนต้องคำนึงถึงส่วนประกอบต่าง ๆ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ การจัดบริการการใช้ห้องสมุด
การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เป็นต้น

5. ประเมินผลโครงการและรายงานผล โรงเรียนประเมินผลการดำเนินโครงการ และ
รายงานผล เช่น

5.1 โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน สนับสนุน หรือบูรณาการกับ
กิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อการส่งเสริมการอ่านมากหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

5.2 ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม หรือให้การสนับสนุนในการจัดโครงการส่งเสริมการอ่าน
หรือไม่

5.3 จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านได้เหมาะสมกับนักเรียนหรือไม่

5.4 มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องหรือไม่

5.5 นักเรียนมีนิสัยรักการอ่านเพิ่มมากขึ้นหรือไม่

5.6 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นหรือไม่

5.7 อื่น ๆ ตามความเหมาะสม

6. การรายงานผล การรายงานผลเป็นขั้นตอนหนึ่งของการดำเนินงานที่มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากเป็นขั้นตอนที่แสดงถึงสภาพปัญหาในการดำเนินงานโครงการ และสภาพปัญหาการอ่านของนักเรียน ให้นักเรียนดำเนินงานต้นสังกัด ผู้บริหาร โรงเรียน บุคลากรในโรงเรียน และชุมชนได้ทราบ เพื่อเป็นเหตุผลการดำเนินงานโครงการ และเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการรายงานของโรงเรียน ควรดำเนินการรายงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินโครงการ ตามเวลาที่กำหนดในปฏิทิน และตามแบบรายงาน ดังต่อไปนี้

การรายงานเรื่องการเงินในการดำเนินโครงการ

รายงานปัญหาในการดำเนินโครงการ

รายงานผลการดำเนินงานโครงการตามแบบรายงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

วิทยา ปิ่นก้นพา (2540, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ชุดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่เน้นทักษะกระบวนการ 9 ขั้นตอนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้เรียนโดยชุดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่เน้นทักษะกระบวนการ 9 ขั้นตอน มีความสามารถในการอ่านเพิ่มมากขึ้น นักเรียนส่วนมากชอบชุดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่เน้นทักษะกระบวนการ 9 ขั้นตอน และมีเจตคติที่ดีต่อการอ่าน

อรมณ พรมรัตน์พันธ์ (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสร้างเสริมการอ่านของห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ครูบรรณารักษ์ส่วนใหญ่มีสภาพการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านด้านการจัดนิทรรศการมากที่สุด รองลงมาได้แก่ กิจกรรมการประกวด และแข่งขัน กิจกรรมสัปดาห์ห้องสมุด การแนะนำการใช้ห้องสมุดเพื่อการศึกษา ค้นคว้า และการแนะแนวการอ่านตามลำดับ ครูบรรณารักษ์ส่วนใหญ่ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีในการทำงาน และขนาดโรงเรียนที่ปฏิบัติงานต่างกัน มีสภาพการจัดกิจกรรมการอ่านโดยรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่แตกต่างกันได้แก่ การจัดกิจกรรมเล่านิทาน การจัดกิจกรรมสัปดาห์ห้องสมุด การจัดนิทรรศการ การประกวดการอ่านและการเขียน ครูบรรณารักษ์ส่วนใหญ่มีปัญหาการจัดกิจกรรมสร้างเสริมการอ่านด้านงบประมาณมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านวัสดุและปัญหา

ด้านสถานที่ตามลำดับในส่วนของครูบรรณารักษ์ที่สำเร็จการศึกษาสาขาวิชา ประสพการณ์ในการทำงาน และขนาดของโรงเรียนที่ปฏิบัติงานต่างก็มีปัญหาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านไม่แตกต่างกัน

วัชรภรณ์ วัตรสุข (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน โดยภูมิปัญญาล้านนา ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความก้าวหน้าในการอ่าน ผลสัมฤทธิ์ภาษาไทย ด้านการอ่านออกเสียงของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีระดับคุณภาพต่างกัน โดยกลุ่มทดลองจะมีระดับคุณภาพการอ่านสูงกว่าระดับควบคุม ผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านจับใจความของนักเรียนกลุ่มทดลองที่ใช้กิจกรรมส่งเสริมการอ่านล้านนา มีระดับคุณภาพสูงกว่ากลุ่มควบคุม ผลสัมฤทธิ์การอ่านออกเสียงกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม โดยมีระดับคุณภาพของการอ่านออกเสียงหลังเรียนสูงกว่าการอ่านออกเสียงก่อนเรียน

อุไรวรรณ พรน้อย (2543, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การประเมินโครงการส่งเสริมการอ่านของนักเรียนโรงเรียนดาศิลป์ประชาสรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน โดยพิจารณาจากสถิติการยืมหนังสือที่สูงขึ้น กิจกรรมส่งเสริมการอ่านทุกกิจกรรมพบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพอใจในระดับมากถึงมากที่สุด นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของห้องสมุดโรงเรียนในระดับมาก

ชนะ พรพิมลวงศา (2543, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ บทบาทของผู้บริหารในการบริหารห้องสมุดโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและบุคลากรห้องสมุดมีทัศนะต่อบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการบริหารงานห้องสมุดโรงเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีทัศนะว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทในระดับมากในด้านการให้แรงกระตุ้น นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบุคลากรห้องสมุดมีทัศนะอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ผู้บริหารโรงเรียนและบุคลากรห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กและขนาดกลาง มีทัศนะต่อบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการบริหารงานห้องสมุดโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ไม่แตกต่างกัน ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ มีทัศนะต่อบทบาทของผู้บริหารในการบริหารงานห้องสมุดโรงเรียนไม่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับบุคลากรห้องสมุดในโรงเรียนทั้งสามขนาดมีทัศนะไม่แตกต่างกัน

กรมวิชาการ (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ สภาพการอ่านของนักเรียนและการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับความสนใจ

และพฤติกรรมการอ่านของนักเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ตลอดจนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนของครูประถมศึกษาและมัธยมศึกษา รวมทั้งครูบรรณารักษ์ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการอ่านของนักเรียนประถมศึกษา ส่วนใหญ่มีความสนใจในการอ่านหนังสือถึงร้อยละ 97 โดยให้เหตุผลในการอ่าน คือ ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และชอบอ่าน สำหรับหนังสือที่ชอบอ่าน คือ หนังสือการ์ตูน นิทาน หนังสือประเภทศิลปะ กีฬา ดนตรี สถานที่ที่นักเรียนชอบไปอ่านหนังสือมากที่สุด คือ ห้องสมุดโรงเรียนและบ้าน อุปสรรคในการอ่าน คือ ต้องช่วยทำงานบ้าน มีการบ้านมาก หนังสือไม่ถูกใจ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอ่านของนักเรียนประถมศึกษา คือ การบริการห้องสมุดเปิดในเวลาจำกัด การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านมีช่วงเวลาจัดไม่เหมาะสม และนักเรียนไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรม

2. สภาพการอ่านของนักเรียนมัธยมศึกษา ส่วนใหญ่มีความสนใจในการอ่านหนังสือถึงร้อยละ 97 โดยให้เหตุผลในการอ่าน คือ ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน ช่วยเพิ่มพูนความรู้ และชอบอ่าน สำหรับหนังสือที่ชอบอ่าน คือ หนังสือการ์ตูน นิทาน หนังสือพิมพ์ และหนังสือเรียน สถานที่ที่นักเรียนชอบไปอ่านมากที่สุด คือ บ้าน และห้องสมุดโรงเรียน อุปสรรคในการอ่าน คือ มีการบ้านมาก ต้องช่วยทำงานบ้าน อ่านหนังสือแล้วไม่เข้าใจ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอ่านของนักเรียนมัธยม คือ การบริการห้องสมุดไม่มีหนังสือที่ต้องการ ห้องสมุดเปิดในเวลาจำกัด การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านไม่น่าสนใจ และมีช่วงเวลาจัดไม่เหมาะสม

3. ปัญหาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของครูประถมศึกษา และมัธยมศึกษา พบมากที่สุด คือ ขาดงบประมาณ ขาดผู้ช่วยเหลือ ไม่มีเวลาจัดกิจกรรม แต่อย่างไรก็ตาม พบว่าโรงเรียนยังให้ความสำคัญในการอ่าน โดยมีการจัดทำโครงการกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

วารุณี พูลหน่าย (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณระหว่างนักเรียนที่เข้าร่วม และไม่เข้าร่วม โครงการสัปดาห์ส่งเสริมการอ่าน ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยจากการทดสอบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการเท่ากับ 18.41 ส่วนค่าเฉลี่ยจากการทดสอบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการเท่ากับ 15.00 ซึ่งเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยแล้วจะเห็นว่า ค่าเฉลี่ยจากการทดสอบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ สูงกว่าค่าเฉลี่ยจากการทดสอบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่ไม่เข้าร่วมโครงการ

กรมวิชาการ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การศึกษาสภาพการอ่านของนักเรียน และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า สภาพการอ่านของนักเรียน

ประถมศึกษา ส่วนใหญ่มีความสนใจในการอ่านหนังสือถึงร้อยละ 97 โดยได้ให้เหตุผลในการอ่านเรียงตามลำดับ ดังนี้ ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน และชอบอ่าน สำหรับหนังสือที่นักเรียนประถมศึกษาชอบและอ่านในชีวิตประจำวัน ได้แก่ หนังสือเรียน นิทาน หนังสือการ์ตูน หนังสือประเภทศิลปะ กีฬา ดนตรี สถานที่ที่นักเรียนประถมศึกษาชอบอ่านมากที่สุด คือ ห้องสมุดโรงเรียนและบ้าน อุปสรรคในการอ่านของนักเรียน ได้แก่ นักเรียนต้องทำงานบ้าน มีการบ้านมาก และหาหนังสือที่ถูกต้องอ่านไม่ได้ นอกจากนี้ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการอ่านของนักเรียนประถมศึกษา คือ การบริการของห้องสมุดเปิดเวลาจำกัด และไม่มีหนังสือที่ต้องการ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านมีช่วงเวลาจัดไม่เหมาะสม และนักเรียนไม่มีส่วนร่วมจัดกิจกรรม

ถาวร บุนพวงษ์ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อนิสัยรักการอ่านของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมการอ่านที่บ้าน การเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยของผู้ปกครอง มีผลต่อการอ่านมากกว่าการเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันของผู้ปกครองและการส่งเสริมการอ่านจากห้องสมุดโรงเรียน ส่วนเพศของนักเรียน ระดับการศึกษาของผู้ปกครองและความเชื่อในความสามารถของตนเอง ไม่ส่งผลต่อนิสัยรักการอ่านของนักเรียน ตัวแปรอิสระ 4 ตัวแปร ส่งผลต่อนิสัยรักการอ่านของนักเรียน คือ การส่งเสริมการอ่านที่บ้านของผู้ปกครองส่งผลเป็นอันดับ 1 การส่งเสริมการอ่านจากห้องสมุดโรงเรียน ส่งผลเป็นอันดับ 2 การเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยของผู้ปกครองส่งผลเป็นอันดับ 3 และการเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันของผู้ปกครองส่งผลเป็นอันดับ 4

งานวิจัยต่างประเทศ

อะนัมบา (Anumba, 1979, pp. 64 - 71) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การศึกษาวิธีส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของเด็กก่อนวัยเรียน และเด็กวัยเรียน ผลการวิจัยพบว่า การนำเอาลักษณะเด่นของหนังสือในด้านต่าง ๆ มาเล่าให้เด็กในวัยดังกล่าวฟัง ปรากฏว่า เด็กมีความสนใจในการอ่านหนังสือ และกระตือรือร้นในการอ่านมากขึ้น

แบรเดอร์ (Braeder, 1984, pp. 211 - 216) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การศึกษาถึงผลของการเล่าเรื่องหนังสือภายใน โรงเรียนมัธยมจอห์น โอลิเวอร์ ในเมืองแวนคูเวอร์ ผลการวิจัยพบว่า ปฏิริยานักเรียนต่อการเล่าเรื่องหนังสือ เป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ และมีส่วนในการค้นคว้าหนังสือ ช่วยให้ผู้อ่านรู้จักหนังสือใหม่ ๆ และช่วยให้ผู้อ่านมีความคุ้นเคยกับบรรณารักษ์มากขึ้น นอกจากนี้ก็คือการไปยืมหนังสือในห้องสมุดมีมากขึ้น

โรแลนด์ (Rolando, 1985, p. A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การเปรียบเทียบวิธีการที่จะทำให้เด็กสนใจในการอ่านหนังสือ ผลการวิจัยพบว่า การเล่านิทาน การให้เด็กอ่านหนังสือเอง และการฉายสไลด์ประกอบเสียงเกี่ยวกับเรื่องนั้น ทำให้เด็กสนใจอ่านหนังสือเองจะก่อให้เกิด

เกิดความสนใจและความจำมากกว่าการเล่านิทาน

กรูเจอร์ (Kruger, 1987, pp. 2524 A - 2525 A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การควบคุมตนเองในการอ่านของนักเรียนระดับวิทยาลัยเน้นการใช้ความรู้เดิม ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนเหล่านี้ใช้ความรู้เดิมช่วยการอ่านนั้นได้ผล ได้ทั้งทางบวกและทางลบ กล่าวคือ ถ้าใช้ความรู้เดิมไม่เหมาะสมอาจทำให้เข้าใจไม่ตรงกับผู้เขียน เพราะอาจเกิดเหตุการณ์ที่ผู้อ่านถูกความรู้เดิมของตนเองครอบงำความคิด ทำให้ไม่เปิดใจยอมรับความคิดหรือสารที่ผู้เขียนต้องการเสนอ

สเตลเทนแคมป์ (Steltenkamp, 1992, pp. 61 - 65) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติและนิสัยในการอ่านของนักเรียนระดับไฮสคูล โดยสอบถามเกี่ยวกับสิ่งที่อ่าน ความพอใจ สภาพแวดล้อมจากครอบครัว เพื่อน และโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีการอ่านสิ่งพิมพ์ในระดับมาก โดยอ่านนิตยสารมากที่สุด นักเรียนที่อ่านมากเป็นผู้ชอบอ่านและได้รับการส่งเสริมให้รักการอ่านจากที่บ้าน นักเรียนเหล่านี้ยังอยู่ในสภาพแวดล้อมจากเพื่อน ๆ ที่ชอบอ่านทั้งยังมีความสนใจอ่านขึ้นอยู่กับประเภทของหนังสือและความนิยมของเพื่อน ประสบการณ์ในการอ่านร่วมกับครอบครัวและเพื่อนมีส่วนช่วยให้นักเรียนปรับตัวในเรื่องความต้องการอ่านในห้องเรียนด้วย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการประเมินผลโครงการ และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านจะเห็นได้ว่าการอ่านเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ การอ่านเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษา เพราะกิจกรรมในสถานศึกษา 80 - 90% ต้องอาศัยการอ่าน ผู้เรียนจะต้องมีความสามารถในการอ่าน จึงจะสามารถร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี การสร้างนิสัยให้นักเรียนรักการอ่านจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับการเรียนการสอนในปัจจุบัน การจะพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าเทียบเท่ากับประเทศอื่นนั้นต้องมีพื้นฐานของการศึกษาเป็นสำคัญ ดังนั้น โรงเรียนจึงมีการจัดทำโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องการให้นักเรียนมีนิสัยในการรักการอ่าน และสิ่งสำคัญที่สุดในการดำเนินโครงการคือการประเมินผลโครงการเพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศมาพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในการประเมินโครงการมีรูปแบบการประเมินที่หลากหลาย ผู้ประเมินได้ทำการศึกษาแบบการประเมินต่าง ๆ แล้วเห็นว่าแบบจำลองการประเมิน CPO ของ เขียวดี ราชัยกุล วิบูลย์ศรี มีความเหมาะสมกับการประเมินผลโครงการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนบ้านชุมแสง เนื่องจากแบบจำลอง CPO มีแนวคิดที่ให้ความสำคัญแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ดำเนินโครงการ มีการประเมินที่เป็นระบบอย่างครบวงจร และมีความสอดคล้องกับบริบทของโครงการ โดยจะทำการประเมินผลใน 3 ส่วน คือ ปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ ด้านกระบวนการดำเนินโครงการ และด้านผลผลิตสำหรับผู้ที่จะให้ข้อมูลในการประเมินครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่าน ครูผู้สอน นักเรียน และผู้ปกครอง

นักเรียน ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการนี้โดยตรง และสามารถให้ข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาโครงการต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสรุปแนวคิดแบบจำลองการประเมิน CPO จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินรูปแบบต่าง ๆ และกิจกรรมส่งเสริมการอ่านโดยมีกรอบแนวคิด และรายละเอียดในการประเมิน ดังนี้

1. ปัจจัยพื้นฐาน การประเมินสภาพแวดล้อมของโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนบ้านชุมแสง ผู้วิจัยจึงเลือกประเด็นสาระสำคัญหรือสภาพแวดล้อมมาใช้ในการวิจัยเพื่อให้เหมาะสมและครอบคลุมการประเมินโครงการมากที่สุด

1.1 ความต้องการที่จำเป็นของโครงการ (Need Assessment) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับภูมิหลังการกำหนดโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่าน หรือสภาพปัญหาที่ทำให้ต้องดำเนินโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่าน ได้แก่ ปัญหานักเรียนอ่านหนังสือไม่ออก จึงทำให้นักเรียนไม่มีนิสัยในการรักการอ่าน การค้นคว้า และนักเรียนไม่ใช้ห้องสมุดในโรงเรียนสำหรับการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ส่งผลถึงการประเมินกระบวนการคิด วิเคราะห์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องปรับปรุง ผู้ปกครองไม่ส่งเสริมการอ่านของนักเรียน นักเรียนไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการอ่าน

1.2 ความเป็นไปได้ของโครงการ (Feasibility) เป็นโอกาสหรือความสามารถในการดำเนินโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่าน โดยพิจารณาถึงสภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินโครงการ ได้แก่ ลักษณะของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่จัดเหมาะสมกับนักเรียนหรือไม่ โครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านมีผลต่อการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน ครูผู้สอนจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สอนมากน้อยเพียงใด ครูผู้รับผิดชอบโครงการมีความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนการดำเนินการส่งเสริมการอ่าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความพร้อมในการให้การสนับสนุนโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านเพียงใด โรงเรียนมีงบประมาณในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านตลอดปีการศึกษา และโรงเรียนได้รับความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในการทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการ (Objectives) เป็นการศึกษาความเหมาะสมในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่าน ว่าเป็นไปได้เพียงใด วัตถุประสงค์ของโครงการมีความเป็นไปได้หรือไม่ วัตถุประสงค์มีความชัดเจนสามารถวัดได้และประเมินผลได้ โครงการนี้ต้องการให้นักเรียนมีนิสัยในการรักการอ่านเพิ่มมากขึ้น และโครงการนี้มีขอบเขตของเวลาที่แน่นอน วัตถุประสงค์ของโครงการสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน

1.4 ความพร้อมและทรัพยากร (Eadiness and Resources) เป็นสิ่งที่ใช้ในการดำเนินโครงการประเด็นการพิจารณา ได้แก่ ห้องสมุดโรงเรียนตั้งอยู่ในที่ที่สะดวกต่อการเข้าใช้สถานที่ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านมีความเหมาะสม สื่อ และอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งาน จำนวนครูที่จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

2. กระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ (Process) เป็นความสอดคล้องของกิจกรรม (Activity) ช่วงเวลา (Timing) ประกอบด้วย มีการสำรวจปัญหาด้านการอ่านของนักเรียน นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน สถานศึกษาจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา มีการประชุมผู้ปกครอง ครู นักเรียน เพื่อขอความร่วมมือในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน รวมถึงการส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านกับหน่วยงานอื่น จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการอ่าน และมีการประเมินผลระหว่างดำเนินการดำเนินโครงการ รายงานผลการดำเนินโครงการต่อนักเรียน ครู ผู้ปกครอง เมื่อเสร็จสิ้นโครงการ

3. การประเมินผลผลิตของโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน (Input) ผู้ประเมินจึงเลือกประเด็นสาระสำคัญของผลผลิตในการนำมาใช้ในการประเมินให้เหมาะสม และครอบคลุมการประเมินผลโครงการนี้มากที่สุด คือ โดยพิจารณาจากการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่าน คือ นักเรียนมีนิสัยในการรักการอ่านเพิ่มมากขึ้น นักเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ด้วยการอ่าน นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ผลการประเมินอ่าน คิดวิเคราะห์ของนักเรียนเพิ่มขึ้นหลังจากทำโครงการแล้ว นักเรียนรู้จักเลือกหนังสืออ่านตามความต้องการของตนเอง นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ผู้ปกครองพอใจกับผลการดำเนินโครงการส่งเสริมการอ่าน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษา “รูปแบบ” (Model) ในการประเมินผลโครงการ พบว่า ส่วนใหญ่เป็น การคิดค้นของชาวต่างประเทศซึ่งไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้เพื่อการประเมินผลโครงการโดยตรงในประเทศไทย เพราะมีเงื่อนไขที่เป็นปัจจัยพื้นฐานด้านสถานะแวดล้อมบางประการที่แตกต่างกัน เมื่อนำมาใช้จึงไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ประกอบกับ เยาวดี ราชย์กุล วิบูลย์ศรี (2542, หน้า 301 - 319) ได้พัฒนาแบบจำลองการประเมินขึ้นมาใหม่ โดยอาศัยกระบวนการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่จำเป็นเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานของโครงการ กระบวนการที่ปฏิบัติระหว่างดำเนินการ และผลผลิตของโครงการ หรือที่เรียกว่าแบบจำลอง CPO (CPO's Evaluation Model) ซึ่งโรงเรียนเห็นว่าเป็นรูปแบบการประเมินที่เหมาะสมกับการประเมินผลโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านใน

สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 เพราะสอดคล้องกับประเด็นในการประเมินที่ครอบคลุมการดำเนินโครงการณรงค์ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนบ้านชุมแสง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 ดังนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานด้านสถานะแวดล้อมของโครงการณรงค์ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนบ้านชุมแสงสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 (Context) ประกอบด้วยตัวแปรย่อย ดังนี้

1.1 ความต้องการจำเป็นของโครงการณรงค์ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนบ้านชุมแสงสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 (Need Assessment) โดยพิจารณาจากสภาพปัญหาที่ทำให้ต้องดำเนินโครงการณรงค์ส่งเสริมการอ่าน

1.2 ความเป็นไปได้ของโครงการณรงค์ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนบ้านชุมแสงสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 (Feasibility) โดยพิจารณาถึงสภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคหรือเป็นข้อจำกัดต่อการดำเนินโครงการ

1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการณรงค์ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนบ้านชุมแสง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 (Objectives) โดยพิจารณาถึงสภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคหรือเป็นข้อจำกัดต่อการดำเนินโครงการ

1.4 ความพร้อมและทรัพยากรของโครงการณรงค์ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนบ้านชุมแสง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 (Readiness and Resources) โดยพิจารณาถึงสภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรค หรือเป็นข้อจำกัดต่อการดำเนินโครงการ

2. กระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการณรงค์ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนบ้านชุมแสง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 (Process) ประกอบด้วยตัวแปรย่อย ดังนี้

2.1 กิจกรรม การดำเนินงานของโครงการณรงค์ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนบ้านชุมแสง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 (Activity)

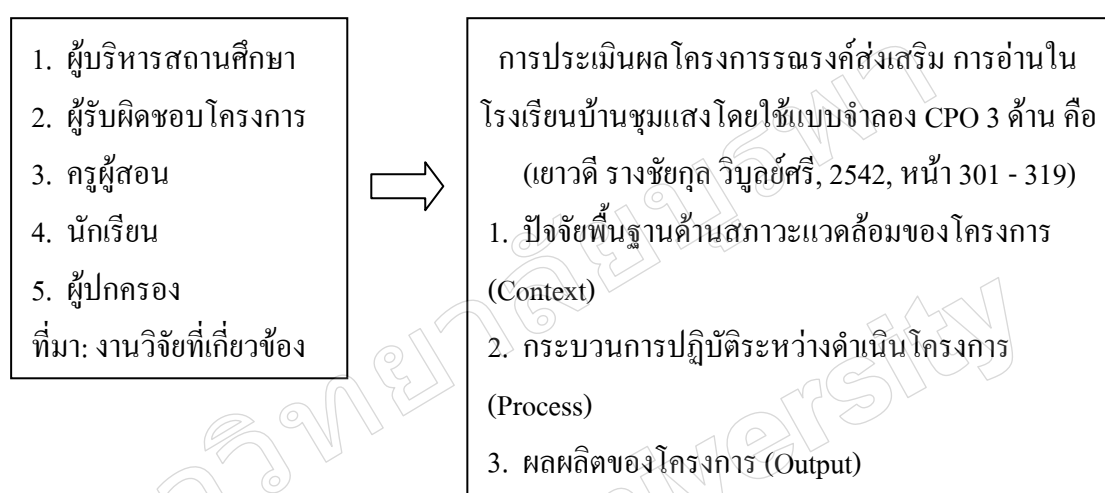
2.2 ช่วงเวลาการดำเนินงานของโครงการณรงค์ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนบ้านชุมแสง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 (Timing)

3. ผลผลิตในโครงการณรงค์ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนบ้านชุมแสง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 (Outcome) ได้แก่ ผลทางตรงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการณรงค์ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนบ้านชุมแสง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงใช้แบบจำลองการประเมิน CPO (CPO's Evaluation Model) ในการประเมินโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนบ้านชุมแสง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาของ เขต 2 โดยมีรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 1 กรอบแนวคิด แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพที่ 7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สรุป

ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด หลักการที่ได้จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการส่งเสริมการอ่าน เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนดังได้นำเสนอมาแล้วทั้งหมด อันจะนำไปสู่การศึกษาการดำเนินงานโครงการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนบ้านชุมแสง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาของ เขต 2 ในการตัดสินคุณค่าของการประเมินได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงขึ้น